

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ,
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ
ΝΟΤΙΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ**

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΦΑΡΜΑΚΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ, 1912 - 1918**

ΕΠΟΠΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΣ: ΣΤΡΑΤΟΣ ΔΟΡΔΑΝΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: ΒΛΑΣΗΣ ΒΛΑΣΙΔΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018

«Η έγκριση της Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει αναγκαστικά ότι αποδέχεται το Τμήμα τις γνώμες του συγγραφέα»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	5
1.1 Σκιαγραφώντας τις ρίζες της γερμανικής πολιτικής	5
1.2 Η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα στις αρχές του 20ου αιώνα	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	9
<i>Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος</i>	9
2.1 Το ιστορικό πλαίσιο	9
2.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας	15
2.3 Το σύνδρομο της περικύκλωσης και ο φόβος για τον παν-σλαβισμό	16
2.4 Η γερμανική πολιτική κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	30
<i>Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος</i>	30
3.1 Το ιστορικό πλαίσιο	30
3.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας	36
3.3 Η γερμανική πολιτική υπέρ της εκχώρησης της Καβάλας στην Ελλάδα μέσα στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης του Βουκουρεστίου	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	54
<i>Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος</i>	54
4.1 Το ιστορικό πλαίσιο	54
4.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας	55
4.3 Οι παράγοντες διαμόρφωσης της γερμανικής πολιτικής	58
4.4 Η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα κατά τις αρχές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου	60
4.5 Η Γερμανική πολιτική κατά την περίοδο 1915-1918	62
4.6 Το επεισόδιο του Γκαίρλιτς στο πλαίσιο της μεταστροφής της γερμανικής πολιτικής και της παράδοσης της Καβάλας στους Βούλγαρους	67
4.7 Η κατάληψη της Καβάλας στο πλαίσιο της γερμανικής πολιτικής	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	73
<i>Τέλη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου</i>	73
5.1 Η κατάσταση στην Ελλάδα	73
5.2 Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα μετά το τέλος του Α΄ ΠΠ	74
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	78

Εισαγωγή

Η δυσκολία που συναντάει ο σημερινός ερευνητής της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα την περίοδο 1912-1918 είναι ότι πρόκειται για ένα σχετικά «αχαρτογράφητο» χώρο, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την ελληνική και την ξενόγλωσση αγγλική βιβλιογραφία. Σημαντική πηγή πρωτογενούς έρευνας για την συγγραφή της παρούσας μελέτης αποτέλεσαν τα Αρχεία του Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών τα οποία βρίσκονται στην κατοχή της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, για την δυνατότητα μελέτης των οποίων ευχαριστώ θερμά την διοίκηση της, όπως και τα αρχεία της Υπηρεσίας Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών. Καταλυτικό ρόλο επίσης έπαιξε η καθοδήγηση και στήριξη του επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Στράτου Δορδανά, τον οποίο ευχαριστώ εκ καρδίας για την συνεχή παροχή κατευθύνσεων και οδηγιών, την επιμονή, υπομονή αλλά και εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου.

Το έργο αυτό δυσκολεύει ακόμη περισσότερο η απουσία εκτεταμένων και περιεκτικών μελετών σχετικά με τον ρόλο και τον χαρακτήρα της γερμανικής πολιτικής την περίοδο που εξετάζουμε στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων¹. Και αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί όπως θα δούμε η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα είναι συνυφασμένη με τις εξελίξεις στα Βαλκάνια. Συνεπώς δεν μπορούμε να την εξετάσουμε ξέχωρα από τις ισορροπίες δυνάμεων, τους άλλοτε πρόσκαιρους και άλλοτε πιο σταθερούς συνασπισμούς, τις συμφωνίες και τις συμμαχίες που σχηματίζονται μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων με αφορμή τα γεγονότα που διαδραματίζονται στην περιοχή αυτή. Όλα είναι αλληλένδετα. Για να κατανοήσουμε λοιπόν την γερμανική πολιτική πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε αυτούς τους συσχετισμούς.

Μια δυσκολία που συναντά ο σημερινός ερευνητής αναφορικά με τον χαρακτήρα της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα είναι ότι δεν υπάρχει αρκετά εκτεταμένο υλικό που να επικεντρώνεται πάνω στο θέμα. Η δυσκολία διευρύνεται όταν διαπιστώσει κάποιος ότι ο περιορισμός αυτός περιλαμβάνει γενικότερα την στάση της Γερμανίας απέναντι

¹Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", στο Geppert, D. Mulligan, W. Rose, (ed.), *The Wars before the Great War: conflict and international politics before the outbreak of the First World War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015, σ. 249

στα Βαλκανικά κράτη, τόσο κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους όσο και κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου².

Υπό αυτό το πρίσμα, η παρούσα έρευνα δύναται και σκοπεύει να αναδείξει τα βασικότερα χαρακτηριστικά που διαμόρφωσαν την γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα την περίοδο 1912-1918 και ειδικότερα πως αυτή μεταβάλλεται μέσα από την περίπτωση της Καβάλας.

Για να το καταφέρει αυτό θα προσανατολιστεί στην περιγραφή των ευρύτερων ισορροπιών των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ευρώπη, τους ενδεχόμενους στόχους που λειτουργούσαν ως κίνητρα πίσω από την γερμανική πολιτική καθώς και τις όποιες πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις την επηρέασαν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, όπου κρίνεται χρήσιμο, θα γίνεται αναφορά και στα πολιτικά τεκταινόμενα στο εσωτερικό της Ελλάδας και το κατά πόσο αυτά όντως επηρέασαν την διαμόρφωση της γερμανικής πολιτικής.

Τα Βαλκάνια ωστόσο δεν ήταν ο μοναδικός παράγοντας που επηρέασε την στάση της Γερμανίας απέναντι στην Ελλάδα. Η ύπαρξη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας διαδραμάτισε επίσης σημαντικό ρόλο. Ο ρόλος της Γερμανίας ως «προστάτιδας δύναμης» της ακεραιότητας της ασιατικής Τουρκίας βασίστηκε τόσο σε γεωπολιτικά όσο και σε οικονομικά συμφέροντα. Αναπόφευκτα όμως για την διασφάλιση αυτού του στόχου η Γερμανία έπρεπε να λάβει υπόψη της την θέση της Ελλάδας. Ειδικά μετά την ισχυροποίηση του ελληνικού κράτους που ακολούθησε την ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στους Βαλκανικούς Πολέμους.

² Kalbe, Ernstgert, "Die Geschichte der Sudosteuropaschen Lander" in der Historiographie der Deutschen Demokratischen Republik, Etudes Balkaniques, 4, 1970, σ. 102-103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Σκιαγραφώντας τις ρίζες της γερμανικής πολιτικής

Θεωρείται ότι πριν το 1912, δηλαδή την εποχή που αφορά τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το ελληνικό κράτος δεν είχε κεντρική θέση στη διαμόρφωση της γερμανικής πολιτικής. Αντίθετα, η Ελλάδα «ερχόταν μονίμως δεύτερη στις ιεραρχήσεις των προτεραιοτήτων... της Γερμανίας»³. Είναι γεγονός πως μέχρι και το 1910 περίπου υπήρχαν επιφυλάξεις για την στάση που έπρεπε να υιοθετήσει το γερμανικό κράτος απέναντι στο ελληνικό. Υπήρχαν ακόμη και αντιθετικές απόψεις μέσα στους κύκλους των ίδιων των Γερμανών στρατιωτικών και κυβερνητικών αξιωματούχων. Οι βλέψεις του Γερμανού αυτοκράτορα Γουλιέλμου Β' σχετικά με την προοπτική μιας στενότερης συνεργασίας με την Ελλάδα δεν έβρισκαν σύμφωνους τους εκπροσώπους του γερμανικού υπουργείου Εξωτερικών. Το ίδιο διστακτική ήταν και η ελληνική πλευρά στον βαθμό που η γερμανική πολιτική για την σύσφιξη των σχέσεων με τους Έλληνες περνούσε αναγκαστικά από τον δρόμο της ελληνοτουρκικής συμμαχίας, στην οποία όπως έδειχναν τα πράγματα τον πρώτο λόγο θα είχε η Τουρκία⁴.

Το ότι η Ελλάδα δεν ήταν στις διπλωματικές προτεραιότητες της Γερμανίας δεν αναιρεί το γεγονός ότι η γερμανική πολιτική με γνώμονα την περιοχή των Βαλκανίων είχε τεθεί σε τροχιά διαμόρφωσης πριν το 1912. Σε αυτή την εξέλιξη μέχρι έναν βαθμό όπως θα δούμε συνέβαλε η αίσθηση του λεγόμενου «συνδρόμου της περικύκλωσης» που άρχισε να γίνεται διάχυτο στην Γερμανία. Μέχρι έναν άλλο βαθμό η πολιτική των Γερμανών επηρεάστηκε από τον φόβο της επέκτασης των σλαβικών πληθυσμών των Βαλκανίων μετά και την επικράτηση τους κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και την πιθανή εμπλοκή της Ρωσίας στο πλευρό των Σλάβων.

Στην Ελλάδα την περίοδο εκείνη η βραχυχρόνια παρουσία του Θεοτόκη στην διακυβέρνηση της χώρας λειτούργησε ανασταλτικά και για τα γερμανικά οικονομικά συμφέροντα, τα οποία επέδειξαν ένα περιορισμένο ενδιαφέρον για την Ελλάδα. Και όπως θα δούμε ο παράγοντας «οικονομία» έπαιξε τον ρόλο του κατά διαστήματα στην διαμόρφωση της στάσης των Γερμανών απέναντι στην ελληνική κυβέρνηση. Σε

³ Γιανουλόπουλος, Γ. «Εξωτερική πολιτική» στο Χατζηιωσήφ, Χ. (επιμ.) *Ιστορία της Ελλάδος του 20ου αιώνα: οι απαρχές 1900-1922*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, σ. 114

⁴Βλ. στο ίδιο, σ. 115

γενικές γραμμές, οι σχέσεις Ελλάδας-Γερμανίας μέχρι το 1912 παρέμειναν σχεδόν στάσιμες. Ωστόσο, από το 1912 και μέχρι το 1918 οι σχέσεις αυτές αναθερμάνθηκαν, πέρασαν μέσα από διάφορους μετασχηματισμούς επηρεάζοντας την διαμόρφωση της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα στον βαθμό που η πολιτική παράδοση του φίλο-γερμανισμού όχι μόνο δεν είχε ξεθωριάσει αλλά ενισχύθηκε και από την διακυβέρνηση του βασιλιά Κωνσταντίνου⁵.

Θα ήταν λάθος να ερμηνεύαμε την γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα ως μια προσπάθεια ή το προϊόν μιας στρατηγικής με γνώμονα την αλληλοϋποστήριξη για την διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής απέναντι στις αντιμαχόμενες δυνάμεις. Τουλάχιστον κατά την περίοδο 1912-1914 η γερμανική πολιτική δεν προέκυψε τόσο με βάση την ύπαρξη δύο διακριτών ευρωπαϊκών «μπλοκ» την περίοδο εκείνη. Τουλάχιστον κάτι τέτοιο δεν παγιώθηκε μέχρι την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (δυνάμεις της Entente από τη μια πλευρά και δυνάμεις της Κεντρικής Συμμαχίας από την άλλη). Μέχρι τα μέσα του 1914 τουλάχιστον, η στάση των Γερμανών απέναντι στην Ελλάδα ήταν περισσότερο το προϊόν της δράσης «διμερών συμφωνιών που δεν απέκλειαν καθόλου την αναζήτηση κοινών λύσεων... και των έξι Μεγάλων Δυνάμεων»⁶.

1.2 Η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα στις αρχές του 20ου αιώνα

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η γερμανική πολιτική διαμορφώθηκε κάτω από το βάρος των συνθηκών κυρίως δύο σημαντικών φαινομένων. Δύο φαινομένων που θεωρούνται ότι διαδραμάτισαν καθολικό ρόλο για την ιστορική πορεία της Ευρώπης. Επρόκειτο για τον ιμπεριαλιστικό ανταγωνισμό των Μεγάλων Δυνάμεων και για την άνοδο του εθνικισμού των βαλκανικών κρατών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε πως, από την μία πλευρά η Γερμανία μέσα από την ανάδειξη της σε δύναμη παγκοσμίου βεληνεκούς, στάθηκε στο επίκεντρο του «κυκλώνα» που αφορούσε τον ιμπεριαλιστικό ανταγωνισμό, επιδρώντας καθοριστικά στην κορύφωση του αλλά και επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο. Από την άλλη πλευρά η Ελλάδα μέσα σε ένα έντονο περιβάλλον εθνικής ολοκλήρωσης που απλώνεται σε όλα τα βαλκανικά κράτη

⁵Βλ. ό.π. Γιανουλόπουλος, Γ. «Εξωτερική πολιτική», σ. 116

⁶Βλ. στο ίδιο, σ. 109

εμπλέκεται σε μια διαδικασία εδαφικής επέκτασης. Σημείο αναφοράς με γεωπολιτικό χαρακτήρα για την ανάπτυξη των παραπάνω συσχετισμών δυνάμεων ήταν η περιοχή των Βαλκανίων. Η αποκαλούμενη «πυριτιδαποθήκη» της Ευρώπης χάραξε τα όρια για την εκδήλωση αντικρουόμενων συμφερόντων και αντιπαραθέσεων μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και όχι μόνο. Το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της Γερμανίας για την περιοχή αυτή συνδέεται άμεσα με την γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα, η οποία είχε αρχίσει να διαμορφώνεται ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αλλά και τις αντιπαραθέσεις μεταξύ γερμανικών και ελληνικών επιδιώξεων⁷.

Σε μεγάλο βαθμό η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα καθορίστηκε από το Ανατολικό Ζήτημα. Επρόκειτο για την διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ακεραιότητα αυτή εξυπηρετούσε τα οικονομικά, πολιτικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα του γερμανικού κράτους και με τον τρόπο της επηρέασε την γερμανική στάση απέναντι στην Ελλάδα⁸. Τα κίνητρα των Γερμανών για την σύναψη συμμαχίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία εδράζονταν στην διασφάλιση της επιρροής της γερμανικής κυβέρνησης στους μουσουλμανικούς λαούς που βρίσκονταν στις αποικιακές αυτοκρατορίες της Γαλλίας, της Βρετανίας και των Βαλκανικών κρατών. Αυτός ήταν ο λόγος που η Γερμανία επιθυμούσε την προστασία της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁹.

Η Γερμανία είχε ήδη αναδειχθεί ως προστάτης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά την διάρκεια του ελληνοτουρκικού πολέμου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα¹⁰. Αλλά η γερμανική πολιτική επηρεάστηκε επίσης από την βούληση του γερμανικού κράτους να ασκήσει επιρροή στην περιοχή των Βαλκανίων. Το ενδεχόμενο ενός πολέμου στην Βαλκανική και η αποσταθεροποίηση της περιοχής θα απειλούσε κατά συνέπεια την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹¹. Οι παρεμβάσεις των Γερμανών υπήρχαν ήδη από το 1897 πιέζοντας την Πύλη να μην απομυζήσει οικονομικά το ελληνικό κράτος ώστε να μην υπονομευτούν τα οικονομικά συμφέροντα των Γερμανών στην Ελλάδα¹².

⁷ Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου» στο Χρυσός, Κ. Schultheis, W. (επιμ.), Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα, 2010, σ. 141

⁸ Fraundienst, W. Die geheimen papiere F. von Holstein, Gottingen, τ. 4. σ. 14, 17

⁹ Erick, J. Zurcher, *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, μτφ. Βαγγέλης, Κεχριώτης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2004, σ. 169

¹⁰ Langer, William, *The diplomacy of imperialism 1890-1902*, London, 1936, σ. 195

¹¹ Πολιτικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 44, τ.28, A 929

¹² Wynne, W.H. *State insolvency and foreign bondholders*, τ. 2 New Haven, 1951, σ. 314-315

Μέχρι το 1911 η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα επηρεάστηκε από δύο βασικά γεγονότα. Πρώτον ο ιταλό-τουρκικός πόλεμος για την Τριπολίτιδα το 1911 έθετε σοβαρές ανησυχίες για την εδαφική ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό ώθησε τους Γερμανούς στην απόρριψη των ελληνικών αξιώσεων σχετικά με την Κρήτη. Δεύτερον, η πολιτική άνοδος του Βενιζέλου στην πολιτική σκηνή της Ελλάδας και οι στενές σχέσεις του με τις δυνάμεις της Αντάντ προκαλούσαν δυσπιστία στον Γερμανό αυτοκράτορα¹³.

Κατά το 1912 οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες επηρέασαν σημαντικά τον χαρακτήρα της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα. Οι παράγοντες αυτές απέρρεαν από το γεγονός της εκλογής του Βενιζέλου στην θέση του πρωθυπουργού της Ελλάδας τον Μάρτιο της ίδιας χρονιάς. Αυτή η εξέλιξη οδήγησε στην επαναφορά του Διαδόχου στο στράτευμα και στην διατήρηση της θέσης του βασιλιά εξαιτίας του ρόλου που διαδραμάτιζε για την εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους¹⁴.

Η γερμανική κυβέρνηση έκρινε πως μια ενδεχόμενη αντιπαράθεση με τον Έλληνα πρωθυπουργό θα ήταν επιζήμια. Οι συνέπειες αυτές θα εκτεινόταν και σε οικονομικό επίπεδο καθώς η Ελλάδα πολύ πιθανό, απέναντι σε μια επικείμενη πολεμική σύρραξη, να απορροφήσει πολεμικό εξοπλισμό από την Γερμανία. Έτσι έπρεπε να διατηρηθούν οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών ώστε να παραμείνει η Ελλάδα «πελάτης» της γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας. Η επίσκεψη του Γερμανού αυτοκράτορα στην Κέρκυρα είχε αυτό τον σκοπό λοιπόν, ο οποίος επίσης συνέστησε στην ελληνική βασιλική πλευρά να διατηρήσει τις καλές επαφές με τον κύκλο του Έλληνα πρωθυπουργού¹⁵.

Η πρόθεση του Γερμανού αυτοκράτορα ήταν να φροντίσει ώστε η Ελλάδα δεν θα συμμαχήσει με τις δυνάμεις της Αντάντ και να ενισχύσει τους δεσμούς του με τον βασιλικό κύκλο. Αμφότερες οι περιπτώσεις αποδείχθηκαν θετικές. Το γεγονός αυτό συνέβαλε αρχικά στην θετική επίσης στάση της Γερμανίας απέναντι στην Ελλάδα.

¹³Τους φόβους του Γερμανού αυτοκράτορα επιβεβαίωσε η οικονομική και πολιτική εξάρτηση του Βενιζέλου από την Βρετανία και την Γαλλία. Οι στενοί δεσμοί δικαιολογούνταν από τον Βενιζέλο πάνω στην βάση της αρνητικής στάσης της Γερμανίας απέναντι στην Ελλάδα, γεγονός που τον ώθησε να μην συμπεριλάβει την γερμανική βιομηχανία στις παραγγελίες στρατιωτικού εξοπλισμού. Η συνεπακόλουθη αποδοχή από μέρους του Βενιζέλου τον Ιούνιο του 1911 της μικρής συμμετοχής των γερμανικών τραπεζών στο ελληνικό δάνειο αποτελούσε μια ένδειξη της πρόθεσης της Ελλάδας να αποφύγει τον ολοκληρωτικό αποκλεισμό της γερμανικής βιομηχανίας από τις παραγγελίες στρατιωτικού υλικού.

¹⁴ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 50, αρ.1, τ.2 AA 6146

¹⁵ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 50, αρ. 1, τ. 2, AA 6146

Επίσης, διευκόλυνε την επέκταση της γερμανικής επιρροής στο ελληνικό κράτος και ενδυνάμωσε τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών¹⁶.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος

2.1 Το ιστορικό πλαίσιο

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος αποτελεί τον ένα εκ των δύο πολέμων που διεξήχθησαν στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων κατά την περίοδο 1912-1913. Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος διεξήχθη από την Ελλάδα, την Βουλγαρία, την Σερβία και το Μαυροβούνιο που είχαν συνασπιστεί κατά της Τουρκίας. Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος αφορούσε την σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας και Σερβίας από την μια πλευρά και Βουλγαρίας από την άλλη¹⁷.

Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος κηρύχθηκε κατά της Τουρκίας από τον λεγόμενο Βαλκανικό Σύνδεσμο ή Βαλκανικό Συνασπισμό (Βουλγαρία, Ελλάδα, Μαυροβούνιο, Σερβία). Η γέννηση της συμμαχίας μεταξύ των τεσσάρων κρατών της βαλκανικής χερσονήσου αποτέλεσε προϊόν των εξελίξεων που είχαν προηγηθεί οδηγώντας σε πόλεμο κατά της Τουρκίας. Αφετηρία αυτών των εξελίξεων θεωρείται η ανάδειξη των Νεότουρκων στην εξουσία το 1908 και η κήρυξη του Συντάγματος στην Τουρκία¹⁸.

Την επαύριον αυτών των γεγονότων η Βουλγαρία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της, ενώ η Βοσνία και η Ερζεγοβίνη προσαρτήθηκαν οριστικά από την Αυστρία. Παράλληλα, η επανάσταση στην Κρήτη οδήγησε στην συνένωση της με την Ελλάδα. Καθοριστική ωστόσο για την δημιουργία του Βαλκανικού Συνασπισμού και για το πνεύμα εχθρότητας που επικράτησε κατά της Τουρκίας αποτέλεσε η πολιτική του Οθωμανικού κράτους κατά των αλλοεθνών πληθυσμών που κατοικούσαν στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας. Οι λαοί της Θράκης και της Μακεδονίας ήταν αυτοί που υφίσταντο κυρίως την δυναστική πολιτική της Πύλης. Το γεγονός μάλιστα ότι αυτές οι εθνικότητες «ιστορικά και εθνολογικά ανήκαν στις γειτονικές χώρες»

¹⁶ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland, 47, τ. 17, Α 7341

¹⁷ Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: Διπλωματική ιστορία» στο Βελλιανίτης, Θ. Κλαδάς, Ν. Μοσχόπουλος, Ν. Κυριακόπουλος, Η. (επιμ.), Βαλκάνια. Οι Βαλκανικοί και οι ελληνο-τουρκικοί πόλεμοι, Αθήνα: Μέδουσα, 1999, σ. 58

¹⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 59

ενίσχυσε τις αφορμές για την αντιμετώπιση της πολιτικής που ακολουθούσε η Οθωμανική Αυτοκρατορία¹⁹.

Προς τα τέλη του 1911 πραγματοποιήθηκαν κάποιες συγκυριακές εξελίξεις που σηματοδότησαν τόσο την συνένωση των τεσσάρων βαλκανικών κρατών κατά της Τουρκίας όσο και τις αιτίες για την έκρηξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου. Εν συντομία, οι εξελίξεις αυτές αφορούσαν τον πόλεμο μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας τον Σεπτέμβριο του 1911 στην Τριπολίτιδα, την επιτυχή έκβαση των επαναστάσεων που πραγματοποιήθηκαν στην Αλβανία, την ανάδυση των στρατιωτικών κινημάτων που ακολούθησε στην Αδριανούπολη και στο Μοναστήρι και τέλος τις σφαγές του βουλγαρικού πληθυσμού στα Κότσανα και στη Μπεράντα²⁰.

Οι πρώτες διαπραγματεύσεις πραγματοποιήθηκαν μεταξύ Βουλγαρίας και Σερβίας στο Βελιγράδι κατά τον Οκτώβριο του 1911. Ήδη είχε προηγηθεί μία μυστική σέρβο-βουλγαρική συνθήκη το 1904. Μετά από την αρχική συμφωνία των δύο πολιτικών αρχηγών Γκέτσωφ και Μιλάνοβιτς, οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν από τους αντιπροσώπους του κάθε κράτους στην πρωτεύουσα του άλλου²¹.

Μετά από έναν έντονο κύκλο συζητήσεων που πραγματοποιήθηκε την περίοδο 24 Φεβρουαρίου-13 Μαρτίου 1912 τα δύο κράτη ήλθαν και επίσημα σε συμφωνία, υπογράφοντας την σχετική συνθήκη φιλίας και συμμαχίας στην πόλη της Σόφιας. Με την συνθήκη αυτή τα δύο κράτη «εγγυούνται αμοιβαίως την πολιτική ανεξαρτησία τους και την εδαφική ακεραιότητα τους, υπόσχοντο να συνδράμουν το ένα το άλλο» καθώς και για την στρατιωτική υποστήριξη σε περίπτωση που ένα εκ των δύο κρατών δεχόταν επίθεση, ακόμα και αν αυτή προέρχονταν εκ των Μεγάλων Δυνάμεων²². Στις 29 Απριλίου υπεγράφη και η στρατιωτική σύμβαση μεταξύ Βουλγαρίας και Σερβίας μέσω της οποίας κάθε κράτος δεσμεύονταν να στηρίξει το άλλο με βάση τα συμφωνηθέντα στην προηγούμενη συνθήκη φιλίας και συμμαχίας²³.

Την σέρβο-βουλγαρική συνθήκη ακολούθησε η συνθήκη αμυντικής συμμαχίας μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας. Η κήρυξη της τουρκικής επιστράτευσης στα τέλη Σεπτεμβρίου 1911 πυροδότησε την εσπευσμένη έναρξη των διαπραγματεύσεων. Τα δύο συμβαλλόμενα μέρη αναγνώριζαν την ανάγκη για την διατήρηση ειρήνης στα Βαλκάνια και πως σε ενδεχόμενη επίθεση από την Τουρκία

¹⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 59

²⁰ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σ. 59

²¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 60

²² Βλ. στο ίδιο, σσ. 60-62

²³ Βλ. στο ίδιο, σ. 64

κάθε κράτος «υποχρεούτο να σπεύσει με όλες τις στρατιωτικές του δυνάμεις σε βοήθεια του άλλου». Η συνθήκη είχε ισχύ για τρία έτη με το περιθώριο παράτασης κατά ένα ακόμη έτος. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1912 υπεγράφη και η στρατιωτική συμμαχία μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, η οποία όριζε επακριβώς την στρατιωτική βοήθεια εκατέρωθεν σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία²⁴.

Τέλος, το Μαυροβούνιο προχώρησε μόνο με την Βουλγαρία σε διαπραγματεύσεις, οι οποίες έλαβαν χώρα αρχικά στην Βιέννη τον Ιούνιο του 1912. Στις συναντήσεις αυτές συμμετείχαν ο βασιλιάς του Μαυροβουνίου και ο πολιτικός αρχηγός της Βουλγαρίας, Γκέτσωφ μαζί με κάποιους αντιπροσώπους του. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν στην Σόφια της Βουλγαρίας οδηγώντας τελικά στην σύναψη προφορικής συμφωνίας, η οποία επισφράγισε την συγκρότηση του Βαλκανικού Συνασπισμού²⁵.

Η κήρυξη του πολέμου από την Ιταλία κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η προσάρτηση της Κυρηναϊκής τον Σεπτέμβριο του 1911 προοικονομούσαν την πτώση της Πύλης. Το πλήγμα αυτό έσπευσαν να εκμεταλλευτούν τα κράτη των Βαλκανίων με το να επισπεύσουν τις προετοιμασίες για την πραγματοποίηση των πρώτων πολεμικών επιχειρήσεων κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας²⁶.

Το καλοκαίρι του 1912 οι εξελίξεις στην Βαλκανική έμοιαζαν να προοικονομούν την έκρηξη του πολέμου. Την ώρα που στο εσωτερικό της Τουρκίας αυξάνονταν οι αντιδράσεις κατά των Νεότουρκων, η επανάσταση στην Αλβανία προετοίμαζε το έδαφος για την κατάληψη των Σκοπίων από τους Αλβανούς, ενώ παράλληλα οι σφαγές των Βούλγαρων εντεινόνταν στα Κότσανα. Τα βαλκανικά κράτη έστειλαν στις 15 Αυγούστου στην Αυστρία διάβημα περί ανάγκης για ένοπλη επέμβαση κατά της Τουρκίας. Ένα μήνα σχεδόν αργότερα ο Βαλκανικός Συνασπισμός κήρυττε την γενική επιστράτευση ως απάντηση στην επιστράτευση που είχε κηρύξει λίγο πριν η κυβέρνηση της Τουρκίας²⁷.

Η στάση του Βαλκανικού Συνασπισμού κινητοποίησε τις Μεγάλες Δυνάμεις στην πραγματοποίηση μιας σειράς από διαβουλεύσεις που έλαβαν χώρα το καλοκαίρι του 1912. Σκοπός αυτών των διαβουλεύσεων ήταν η αποτροπή των κρατών της Βαλκανικής Συνεννόησης από το να ξεκινήσουν πόλεμο με την Τουρκία, κάτι που θα

²⁴ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σ. 67-68

²⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 69

²⁶ Μπουγάς, Ν. Σαραφοπούλου, Χ, *Ελλάδα: η ιστορία, ο πολιτισμός, το σύγχρονο κράτος*, Αθήνα: Πάπυρος, 2016, σ. 187

²⁷ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σ. 70

είχε απρόβλεπτες συνέπειες για την καθεστηκυία τάξη στα Βαλκάνια. Οι Μεγάλες Δυνάμεις θορυβήθηκαν αρκετά από την πολεμική διάθεση των βαλκανικών κρατών και έσπευσαν να κατευνάσουν τα πνεύματα απευθύνοντας ανακοίνωση, -αρχικά η Ρωσία και έπειτα η Αυστρία-, περί αποδοκιμασίας κάθε διατάραξης της ειρήνης στα Βαλκάνια. Η διακοίνωση αυτή περιελάμβανε και την προσθήκη ότι σε περίπτωση επιτυχίας των βαλκανικών κρατών οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν θα δέχονταν καμία μεταβολή του υπάρχοντος status quo. Προς απάντηση αυτής της διακοίνωσης, τα κράτη του Βαλκανικού Συνασπισμού απεύθυναν κοινή διακοίνωση προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, εκτός από το Μαυροβούνιο που ήταν έτοιμο να κηρύξει τον πόλεμο²⁸.

Στη διακοίνωση αυτή τα βαλκανικά κράτη απαιτούσαν με βάση το άρθρο 23 της συνθήκης του Βερολίνου, το οποίο είχαν ήδη επικαλεστεί οι Μεγάλες Δυνάμεις για να αποτρέψουν τον πόλεμο κατά της Τουρκίας, να σεβαστεί η Πύλη την αρχή των εθνικών αυτονομιών (αυτόνομη διοίκηση, αιρετές συνελεύσεις, ελεύθερη εκπαίδευση, χωροφυλακή, κα) και «να εμπιστευθεί την εφαρμογή τους σε ανώτερο συμβούλιο αποτελούμενο από χριστιανούς και μωαμεθανούς σε ίσο αριθμό, υπό την επίβλεψη των Μεγάλων Δυνάμεων και των τεσσάρων βαλκανικών κρατών στην Κωνσταντινούπολη». Επιπλέον, έπρεπε η Τουρκία να ανακαλέσει την γενική επιστράτευση²⁹.

Παρά τις διαβεβαιώσεις των Μεγάλων Δυνάμεων, η Τουρκία δεν εξέδωσε καμία απάντηση στην διακοίνωση του Βαλκανικού Συνασπισμού. Αντίθετα ενέτεινε τις επιθετικές ενέργειές της στη περιοχή των Βαλκανίων με μια σειρά από εχθρικές επιχειρήσεις: κατάσχεση σερβικού πολεμικού υλικού στα Σκόπια, προσωρινή κατάσχεση των ελληνικών πλοίων που βρίσκονταν στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης, επιθετικές ενέργειες κατά των βουλγαρικών και σερβικών συνόρων. Ακόμη φρόντισε να ανακαλέσει όλους τους διπλωματικούς αντιπροσώπους της από την Αθήνα, το Βελιγράδι και την Σόφια³⁰.

Οι πολεμικές διαθέσεις της Βουλγαρίας με σκοπό την ικανοποίηση των αξιώσεων υπό την πίεση στρατιωτικού κόμματος³¹ ήταν γνωστές στους

²⁸ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», .σ 71

²⁹ Βλ. στο ίδιο, σσ. 71-72

³⁰ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σσ. 73-74

³¹ Αριστοφάνης, Γάσπαρης, Εθνικισμός και συγκρότηση των Βαλκανικών κρατών: Η περίπτωση της Βουλγαρίας, από το μισό του 19^{ου} αιώνα έως και τους Βαλκανικούς πολέμους, Διπλωματική Εργασία, Αθήνα: Π.Μ.Σ. Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών,, σ. 145

αυτοκρατορικούς κύκλους της Γερμανίας όπως αποδεικνύεται και από το τηλεγράφημα του Γερμανού απεσταλμένου στο Βελιγράδι προς το υπουργείο εξωτερικών της Γερμανίας³²:

«Ο Puschitsch συγκάλεσε εχθές συμβούλιο των αρχηγών των κομμάτων για να συζητήσουν την κατάσταση. Συμφώνησαν να προκηρύξουν την προσάρτηση των κυριευμένων εδαφών αν η Βουλγαρία συνεχίσει να καθυστερεί το συμβούλιο των υπουργών. Το ίδιο θα απαιτηθεί να κάνει η Ελλάδα και το Μαυροβούνιο. Υπάρχει πολεμική διάθεση (από πλευράς Βουλγαρίας) η οποία προωθείται από στρατιωτικό κόμμα».

Σκοπός των Βούλγαρων ήταν να απωθήσουν τον οθωμανικό στρατό στην Θράκη. Παράλληλα, βουλγαρικά στρατεύματα ενώθηκαν με σερβικά στο μέτωπο της Μακεδονίας κατευθυνόμενα στην Θεσσαλονίκη ώστε να προλάβουν τον ελληνικό στρατό. Παρά τις βλέψεις του Βούλγαρου αυτοκράτορα για κατάληψη της Πόλης, η πολεμική εκστρατεία τερματίστηκε στις 17 Νοεμβρίου 1912 μετά από την εξάντληση των στρατευμάτων και τις σημαντικές απώλειες. Η σχετική ανακωχή υπεγράφη στις 3 Δεκεμβρίου. Ωστόσο, οι εχθροπραξίες ξεκίνησαν τον Φλεβάρη του επόμενου έτους³³.

Τελικά ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος τερματίστηκε με την υπογραφή της συνθήκης του Λονδίνου τον Μάιο του 1913³⁴. Η Συνθήκη του Λονδίνου άφηνε ανεπίλυτο το θέμα της διευθέτησης των εδαφών στην Βαλκανική. Επρόκειτο για ένα αρκετά πολύπλοκο ζήτημα εξαιτίας της μεγάλης απόκλισης στις στρατιωτικές κτήσεις και τις εδαφικές διεκδικήσεις των Βαλκανικών κρατών. Το μεγαλύτερο πρόβλημα φαινόταν να είναι η «αμφισβητούμενη» ζώνη στη Μακεδονία. Η Βουλγαρία, που είχε ήδη απολέσει την Σιλίστρα, πίεζε για ένα μεγαλύτερο μερίδιο στην Μακεδονία, χρησιμοποιώντας και το μέσο της «αναλογικότητας» από την στιγμή που είχε συμβάλει στον πόλεμο παρέχοντας περισσότερο στρατό. Οι διαπραγματεύσεις, στις οποίες συμμετείχε και η ελληνική πλευρά, αποδείχθηκαν άκαρπες με αποτέλεσμα την παραίτηση του Βούλγαρου πρωθυπουργού Γκέσοφ και την ανάδειξη του Ντάνεφ ο οποίος ήταν υπέρ ενός πολέμου για την διεκδίκηση των βουλγαρικών αξιώσεων στην Μακεδονία³⁵.

Λίγο πριν την κήρυξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου, ο Γερμανός απεσταλμένος στην Βιέννη εξέφραζε την ανησυχία του για την στάση της

³² Γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών, Φάκελος R 14315, Τηλεγράφημα, Βελιγράδι, 3 Ιουνίου 1913

³³ Βλ. ό.π. Γάσπαρης, σ. 142-143

³⁴ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σσ. 73-74

³⁵ Βλ. ό.π. Γάσπαρης, σ. 145

Βουλγαρίας και την απροθυμία της να δεχθεί τους όρους της Συνθήκης του Λονδίνου, αναγνωρίζοντας επίσης τον ανταγωνισμό που είχε με την Σερβία. Όπως αναφέρει ο πρέσβης της γερμανικής αυτοκρατορίας Τσιρσκυ σε αναφορά του προς το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών:³⁶:

«Ο τοπικός απεσταλμένος της Βουλγαρίας Schlubacheff μίλησε με τον Danew όταν αυτός σταμάτησε για λίγο στη Βιέννη ενώ ταξίδευε από το Παρίσι στη Σόφια.

Ο Danew εξέφρασε την αγανάκτησή του για τις συνομιλίες που είχε με τους κυρίους Poincare, Pichon, Jawolsky. Και οι τρεις τους κάνουν κατανοητό ότι η Βουλγαρία θα πρέπει να δεχθεί μια αναθεώρηση της Συνθήκης και να υποκύψει στα αιτήματα της Σερβίας.

Επίσης ο Schulbacheff αναφέρει πως αργότερα ο Danew του μετέφερε πως μετά την επιστροφή του στη Βουλγαρία θα προσπαθούσε να πλησιάσει την Ρουμανική πλευρά καθώς πιστεύει πως οι καλές σχέσεις με τη Ρουμανία είναι ζωτικής σημασίας για τη Βουλγαρία.

Ακόμη ο τοπικός απεσταλμένος της Σερβίας σε συνομιλίες που είχε με τον Γάλλο συνάδελφό του στη Βιέννη είπε πως η Σερβία δεν πρόκειται να κάνει πίσω. Στους στους Κύκλους της Αυλής της Βιέννης θεωρείται πως η Ρωσία θα πάρει τελικά το μέρος της Βουλγαρίας και θα πιέσει την Σερβία να παραιτηθεί από τις θέσεις της».

Η Γερμανία γνώριζε μάλιστα ότι η Βουλγαρία επεξεργάζονταν μυστικά ένα σχέδιο συνεργασίας με την Τουρκία, αποβλέποντας μάλιστα σε εδαφικές κτήσεις στην Ελλάδα, προσφέροντας στην Πύλη τα ανάλογα ανταλλάγματα σε περίπτωση που η συνεργασία πετύχει. Όπως αποκάλυπτε τότε και ο Αυτοκρατορικός Απεσταλμένος στην Αθήνα Quadt προς το Γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών:

«Ο Υπουργός Εξωτερικών μου μετέφερε πως η Βουλγαρία διαπραγματεύεται συμμαχία με την Τουρκία. Η Βουλγαρία προτείνει στην Τουρκία τις παρακάτω παραχωρήσεις:

- 1) Η Βουλγαρία θα καθαρήσει όσο πιο γρήγορα γίνεται τις κατακτημένες περιοχές.*
- 2) Τα σύνορα θα αλλάξουν προς όφελος της Τουρκίας*
- 3) Η Βουλγαρία δεσμεύεται να βοηθήσει την Τουρκία στο θέμα των νησιών.*
- 4) Η Βουλγαρία θα μεσολαβήσει ώστε η Τουρκία να μπορέσει να αγοράσει ένα θωρηκτό για την καταστροφή του ελληνικού στόλου.*

³⁶ Γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών, Φάκελος R14315, Αυτοκρατορική Πρεσβεία στην Βιέννη, Αρ. 193, 5 Ιουνίου 1913

Εκτός αυτών οι Βούλγαροι διαβεβαίωσαν τους Τούρκους, ότι θα κάνουν ό,τι περνάει από το χέρι τους ώστε να βοηθήσουν την Τουρκία στο θέμα με τις πολεμικές αποζημιώσεις. Αυτές οι διαπραγματεύσεις καθοδηγούνται από τον ίδιο τον Βασιλιά Φερδινάνδο, ο οποίος έχει το δικαίωμα με το αναθεωρημένο Σύνταγμα να κλείνει κρυφές συμφωνίες.

Η βουλγαρική πλευρά θεωρεί ότι σε συμμαχία με την Τουρκία θα μπορούσε να καταστρέψει τη Σερβία –Ελλάδα και να κάνει και μια μεγάλη Αλβανία»³⁷.

2.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας

Ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο Κωνσταντίνος ήταν θερμός υποστηρικτής του Γερμανού αυτοκράτορα Κάιζερ Γουλιέλμου Β΄ τόσο εξαιτίας των συγγενικών σχέσεων με τον αυτοκρατορικό κύκλο της Γερμανίας όσο και εξαιτίας της θητείας του στην Στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου. Αυτοί οι δεσμοί συνέτειναν σημαντικά στην υιοθέτηση, από πλευράς Κωνσταντίνου, της πολιτικής ιδεολογίας που ήταν βασισμένη στην παράδοση του μοναρχισμού-αυταρχισμού αλλά και του πρωσικού στρατιωτικού πνεύματος. Μάλιστα η λεγόμενη «Μικρή Αυλή» του Κωνσταντίνου απέκτησε τέτοια δυναμική και επιρροή που θεωρείται ότι μετά από κάποιο σημείο μια σημαντική μερίδα του λαού ήταν υπέρ της αντικατάστασης του βασιλιά Γεώργιου από τον Κωνσταντίνο³⁸.

Ωστόσο στις 5 Μαρτίου συνέβη στην Θεσσαλονίκη ένα γεγονός που άλλαξε σημαντικά τον χαρακτήρα των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας. Επρόκειτο για την δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου Α΄ κατά την διάρκεια της επίσκεψης του στην Θεσσαλονίκη. Τον διαδέχτηκε ο Κωνσταντίνος, με αποτέλεσμα ακόμη και κατά την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Μεγάλη Ιδέα να πάψει να αποτελεί την κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία που θα μπορούσε να συσπειρώσει τους Έλληνες ως έθνος. Αντίθετα, η Μεγάλη Ιδέα έγινε αιτία διάσπασης της ελληνικής κοινωνίας διαιρώντας την χώρα σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Ο Κωνσταντίνος, ήταν επίτιμος στρατηγός του γερμανικού στρατού και παντρεμένος με την αδελφή του Κάιζερ Γουλιέλμου Β΄. Είχε μεγάλο σεβασμό για τις στρατιωτικές πολιτικές των Κεντρικών

³⁷ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος R 14315, Αρ. 113

³⁸ Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου» στο Χρυσός, Ε. Καραπάνου, Α. Ντίντα, Κ. Ζώη, Ξ. Παππά, Χ. (επιμ.). Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων, *Πρακτικά ελληνο-γερμανικού συνεδρίου, Αθήνα, 16 και 17 Απριλίου 2010*, Ίδρυμα τη Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία, σ. 143

Δυνάμεων της Γερμανίας και της Αυστρο-Ουγγαρίας. Έτσι, ήταν υποστηρικτής της ουδετερότητας της Ελλάδας, σε αντίθεση με τον Βενιζέλο που ήταν υπέρμαχος της προσέγγισης των δυνάμεων της Αντάντ³⁹.

Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος έμελλε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα πολιτικά τεκταινόμενα της Ελλάδας. Από την πλευρά του συνέβαλε στην ενίσχυση των δεσμών με την γερμανική πολιτική και την προσέγγιση των δύο κυβερνήσεων. Η γερμανική κυβέρνηση χρησιμοποίησε τον Διάδοχο ως μέσο για να διευρύνει την επιρροή της στην Ελλάδα, μέσα στο πλαίσιο της οποίας ήταν και διατήρηση ενός ισορροπημένου κλίματος με την Οθωμανική Αυτοκρατορία με απώτερο σκοπό την προστασία της ακεραιότητας της⁴⁰.

2.3 Το σύνδρομο της περικύκλωσης και ο φόβος για τον παν-σλαβισμό

Όπως προαναφέρθηκε σημαντικός παράγοντας που έπαιξε ρόλο στην διαμόρφωση της γερμανικής πολιτικής ήταν το «σύνδρομο της περικύκλωσης». Επρόκειτο για την αίσθηση ότι οι υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης αποσκοπούσαν στην διπλωματική και όχι μόνο απομόνωση του γερμανικού κράτους. Το σύνδρομο αυτό ανακύκλωνε αλλά και ενίσχυε ο γερμανικός τύπος κινδυνολογώντας ότι η Γερμανία θα καταλήξει να είναι περικυκλωμένη από εχθρούς.

Μπορεί να ισχυριστεί κάποιος πως το «σύνδρομο της περικύκλωσης» δεν αποτέλεσε κάποιο συμπτωματικό γεγονός, αλλά αντίθετα ήταν προέκταση και ταυτόχρονα προϊόν του αισθήματος απομόνωσης που ένιωθε η Γερμανία εξαιτίας του ανταγωνισμού με την άλλη μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη, την Βρετανία κατά την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα⁴¹.

Οι αποτυχημένες προσπάθειες για την οικοδόμηση κάποιας συμμαχίας μεταξύ των δύο κρατών, το προβάδισμα της Βρετανίας στον τομέα του πολεμικού ναυτικού όπως και η περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων της με την Γαλλία, την Ρωσία και την Ιαπωνία, έκανε ακόμη πιο έντονη την ιδέα στο γερμανικό κράτος ότι βρίσκονταν στο περιθώριο των Μεγάλων Δυνάμεων⁴².

³⁹ Clogg, R. Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-1990, μτφ. Λυδία Παπαδάκη, Αθήνα: Ιστορητής, 1995, σ. 91

⁴⁰ Σβολόπουλος, Κ. Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945, Αθήνα, 1992, σ. 15

⁴¹ Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 253

⁴² Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 253

Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι τα τέλη του 1912 ο τύπος στην Γερμανία κυριαρχούνταν από τον φόβο για την επέκταση των Σλάβων. Οι πληθυσμοί αυτοί προβάλλονταν ως απειλή για την οικονομία και τον πολιτισμό της Γερμανίας. Η αντιμετώπιση αυτής της απειλής θα εξασφαλιζόνταν μέσα από μια επιτυχημένη επιβολή ελέγχου στα Βαλκάνια. Αποτελεί χαρακτηριστικό γεγονός ότι εκείνη την εποχή συνηθίζονταν να εισάγονται στρατιωτικές έννοιες σε διάφορες αναφορές για τις εξελίξεις στα Βαλκάνια, με αποτέλεσμα η περιοχή αυτή να περιγράφεται αλλά και να γίνεται αντιληπτή για την γερμανική πολιτική ως ένα «πεδίο μάχης» (battlespace)⁴³.

Μέχρι το 1912 τέτοιου είδους αντιλήψεις και χαρακτηρισμοί αποτελούσαν σπασμωδικές και σποραδικές, εκφάνσεις ίσως μιας ριζοσπαστικής πλευράς της γερμανικής πολιτικής. Ωστόσο, η εμπειρία της αποφασιστικής νίκης των Σλαβικών κρατών, Σερβίας, Βουλγαρίας, Μαυροβούνιο, με την συμμετοχή και της Ελλάδας επί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1912, ώθησε ακόμη και την μετριοπαθή πλευρά της Γερμανίας στην υιοθέτηση μιας παρόμοιας αντίληψης που ήταν διαποτισμένη από ρατσιστικά και ιμπεριαλιστικά στερεότυπα⁴⁴.

Για τον Γερμανό αυτοκράτορα Γουλιέλμο Β΄ οι Βαλκανικοί Πόλεμοι δεν ήταν απλώς το σύνολο κάποιων παροδικών γεγονότων χωρίς σημασία. Οι κρίσεις των Βαλκανίων συνιστούσαν κοσμοϊστορικά γεγονότα, ήταν μια «παγκόσμια ιστορική διαδικασία» με σημασία καθοριστική για το μέλλον της Γερμανίας. Το επίμαχο σημείο αυτής της διαδικασίας ήταν η αύξηση της δύναμης των Σλαβικών κρατών την οποία ο Γουλιέλμος έβλεπε να διαγράφεται στον ιστορικό ορίζοντα. Ακόμη και μετά την Συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913 όταν ο Γερμανός αυτοκράτορας δεν θεωρούσε εξίσου απειλητική την επέκταση των Σλάβων, εξακολουθούσε να πιστεύει, όπως ανέφερε στον Αυστριακό υπουργό Εξωτερικών Berchtold (Μπέρχτολντ) ότι ένας μακροπρόθεσμος πόλεμος μεταξύ Ανατολής και Δύσης ήταν αναπόφευκτος, καταδεικνύοντας ως καθοριστικό παράγοντα για αυτόν τον πόλεμο τα κράτη των Βαλκανίων⁴⁵.

Η υιοθέτηση και χρησιμοποίηση φυλετικών στερεοτύπων κατά των σλαβικών πληθυσμών των Βαλκανίων ήταν χαρακτηριστικό της ρητορικής και της πολιτικής του Γερμανού αυτοκράτορα Κάιζερ Γουλιέλμου. Χαρακτηριστικό το οποίο

⁴³Βλ. στο ίδιο, σ. 250

⁴⁴Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 251

⁴⁵Βλ. στο ίδιο, σ. 252

ασπάστηκε μεγάλο κομμάτι του γερμανικού πληθυσμού. Το ίδιο συνέβη και με την αυτοκρατορική πεποίθηση ότι οι Βαλκανικοί Πόλεμοι ήταν εκδηλώσεις μια παγκόσμιας ιστορικής «στροφής», η οποία ελλόχευε τον κίνδυνο της μετατόπισης των ανατολικών λαών προς την Δύση⁴⁶.

Την ιδέα της απειλητικής επέκτασης των Σλάβων προς την Δύση ήρθαν να ενισχύσουν και οι διπλωματικές προσεγγίσεις με τον Ρώσο υπουργό Εξωτερικών Sazonow. Οι ανησυχίες της γερμανικής κυβέρνησης τροφοδοτούνταν από το κατά πόσο η Ρωσία ήταν διατεθειμένη να συγκλίνει με τις αξιώσεις του παν-σλαβικού κινήματος, κάτι το οποίο θεωρούσε πιθανό από την στιγμή που πραγματοποιούνταν μια ριζική μεταβολή στο σύστημα της Ρωσίας, η οποία θα έφερνε στην επιφάνεια μια κυβέρνηση με καθαρά επεκτατικό και επιθετικό χαρακτήρα⁴⁷.

Η επίδραση που είχε ο φόβος της επέκτασης της πανσλαβικής επιρροής στα Βαλκάνια πάνω στην διαμόρφωση της γερμανικής πολιτικής διαγράφεται καθαρά από τις διπλωματικές παρεμβάσεις της Γερμανίας ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ήταν η προοπτική δημιουργίας ενός αντί-σλαβικού μετώπου που ώθησε το Βερολίνο να παρέμβει για την επικύρωση των φιλικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας⁴⁸.

Εν τέλει το εγχείρημα της Γερμανίας για την δημιουργία ενός αντί-σλαβικού άξονα με την συμμετοχή Ελλάδας-Τουρκίας-Ρουμανίας απέτυχε. Η αιτία ήταν ότι οι εντατικοποίηση των ανταγωνισμών μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων προσανατόλισε την γερμανική πολιτική σε μια προσπάθεια απομόνωσης της Βρετανίας. Αυτό σήμαινε ότι η πολιτική για την ενίσχυση του αντί-σλαβικού άξονα έπρεπε να εγκαταλειφθεί. Στην θέση της η Γερμανία προώθησε την αυστρο-ρωσική συμφωνία το 1903 η οποία προέβλεπε μεταρρυθμίσεις στην περιοχή της Μακεδονίας. Ωστόσο, οι αποτυχημένες εφαρμογές των ρυθμίσεων όξυναν τις αντιπαραθέσεις μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων οδηγώντας στην κρίση του Μακεδονικού Ζητήματος το 1908⁴⁹.

⁴⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 253

⁴⁷ Βλ. στο ίδιο, σ. 254

⁴⁸ Το σχέδιο του Βερολίνου ήταν να επιτευχθεί μια άτυπη συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας κατά της βουλγαρικής προπαγάνδας. Πράγματι από το 1901 ως το 1903 πραγματοποιήθηκαν μια σειρά από γεγονότα που ο συμβολικός του χαρακτήρα επικύρωνε αυτή την άτυπη συνεργασία: υπεγράφη η προξενική συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών, ο σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ Β΄ απένειμε παράσημα στον Γεώργιο, τον Κωνσταντίνο και τον πρωθυπουργό Δηλιγιάννη, έγιναν φιλοτουρκικές διαδηλώσεις από φοιτητές στην Αθήνα, ο πρίγκιπας Χριστόφορος επισκέφθηκε την Πόλη, κα

⁴⁹ Βλ. ό.π.. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σσ. 145-146

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε ότι οι ερμηνείες των ιστορικών για τον τρόπο που η Γερμανία αντιλήφθηκε τους Βαλκανικούς Πολέμους ποικίλουν. Όπως είδαμε παραπάνω από μια άποψη η γερμανική πολιτική επηρεάστηκε από τον φόβο της απομόνωσης. Ωστόσο υπάρχει και η πλευρά εκείνη που θεωρεί ότι τελικά ο φόβος για την άνοδο των Σλάβων των Βαλκανίων, αν και υπαρκτός, εν τούτοις δεν ήταν τόσο ισχυρός.

Οι συμμαχικές συμφωνίες των Βαλκανικών κρατών είχαν γίνει ήδη γνωστές στους κύκλους του Βερολίνου από τις αρχές του καλοκαιριού του 1912. Η Γερμανία, θεωρώντας ότι η Ρωσία ως προστάτιδα της σέρβο-βουλγαρικής συμμαχίας, δεν θα άφηνε να επεκταθεί ένας πόλεμος στα Βαλκάνια, έκρινε ότι η τήρηση ψυχραιμίας ήταν η καλύτερη επιλογή. Η ουδετερότητα της Γερμανίας δεν άλλαξε ακόμη και όταν τα πράγματα έδειχναν ότι απειλούνταν τα συμφέροντα της συμμάχου Αυστρο-Ουγγαρίας. Παρόλο που το Βερολίνο είχε επίγνωση πως η αποσταθεροποίηση των Βαλκανίων και μια πιθανή άνοδος των Σέρβων θα απειλούσε την εδαφική ακεραιότητα της συμμάχου, εντούτοις υπήρχε ο κίνδυνος, σε περίπτωση συμμετοχής της Γερμανίας, να εμπλακεί εναντίον της η Ρωσία οδηγώντας έτσι σε μια ευρωπαϊκή σύρραξη με απρόβλεπτες συνέπειες. Έτσι η Γερμανία ήταν υπέρ μιας συνασπισμένης δράσης από τις Μεγάλες Δυνάμεις για τον περιορισμό της κρίσης στα Βαλκάνια⁵⁰.

Ο Γερμανός αυτοκράτορας είχε την πεποίθηση πως η Γερμανία θα πρέπει να μείνει έξω από οποιαδήποτε σύρραξη στα Βαλκάνια. Μέχρι ένα βαθμό η αιτία ήταν οι σχέσεις συγγένειας που τον συνέδεαν με κάποιες βαλκανικές δυναστείες. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι απεύχονταν την κρίση. Μέχρι κάποιο άλλο βαθμό ο Γουλιέλμος θεωρούσε πως μια ενδεχόμενη πολεμική σύρραξη στα Βαλκάνια θα ξεκαθάριζε αποφασιστικά το συσκοτισμένο τοπίο που αφορούσε το Ανατολικό Ζήτημα, κάτι που για τον αυτοκράτορα αποτελούσε «ιστορική συνθήκη» τόσο για την δικαίωση της ύπαρξης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας όσο και αυτής των βαλκανικών κρατών. Για αυτό τον λόγο όχι μόνο δεν αντιτάχθηκε στα κινήματα εθνικής ανεξαρτησίας των βαλκανικών κρατών αλλά εξέφρασε και την αντίθεση του στις Μεγάλες Δυνάμεις που επιθυμούσαν να καταστείλουν τα κινήματα αυτά⁵¹.

2.4 Η γερμανική πολιτική κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο

⁵⁰ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 153

⁵¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 154

Η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα υπαγορεύτηκε από την προοπτική ελέγχου των Βαλκανίων. Όταν ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος βρίσκονταν προ των πυλών, η Γερμανία, με βάση το κίνητρο της ουδετερότητας, προέτρεψε την ελληνική κυβέρνηση τον Οκτώβριο του 1912 να μην συμμετάσχει στον πόλεμο. Οι πιέσεις ωστόσο έπεσαν στο κενό. Η Γερμανία παρέμεινε ουδέτερη, στηλιτεύοντας μάλιστα την πρόθεση της Αυστρίας για μονομερή επέμβαση στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο⁵². Γεγονός το οποίο επιβεβαίωσε και ο πρέσβης Quadt σε διάβημα του προς το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών τον Ιούνιο του 1913:

«Εκτός αυτών οι Βούλγαροι διαβεβαίωσαν τους Τούρκους, ότι θα κάνουν ό,τι περνάει από το χέρι τους ώστε να βοηθήσουν την Τουρκία στο θέμα με τις πολεμικές αποζημιώσεις. Αυτές οι διαπραγματεύσεις καθοδηγούνται από τον ίδιο τον Βασιλιά Φερδινάνδο, ο οποίος έχει το δικαίωμα με το αναθεωρημένο Σύνταγμα να κλείνει κρυφές συμφωνίες»⁵³

Την πρόθεση της Ελλάδας να προσεγγίσει την Τριπλή Συμμαχία επιβεβαίωσε ο Βενιζέλος, ο οποίος έκανε προσπάθειες να προσεγγίσει την Γερμανία για την δημιουργία μιας εποικοδομητικής συνεργασίας. Μάλιστα, ο Έλληνας πρέσβης στην Βιέννη Γεώργιος Στρέιτ έλαβε εντολή από τον Βενιζέλο να πληροφορήσει τον Γερμανό πρέσβη Heinrich von Tschirscky ότι η ελληνική κυβέρνηση ήταν πρόθυμη να συνεργαστεί με την Τριπλή Συμμαχία μια που θα εξασφαλιζονταν η υποστήριξη στο θέμα της Θεσσαλονίκης και των ελληνικών νησιών⁵⁴.

Αυτό εξάλλου είχε αποκαλύψει και ο Γερμανός απεσταλμένος στην Ελλάδα Quadt προς το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών στις αρχές του Ιουνίου του 1913⁵⁵.

«Ο Βενιζέλος με παρακάλεσε να μεταβιβάσω στην Μεγαλειότητά σας τις θερμές του ευχαριστίες για φιλική στάση της Γερμανίας προς την Ελλάδα.

Προς απόδειξη της ευχαρίστησής του θα δεχθεί κάθε επιρροή από την Γερμανική πλευρά προς την Ελλάδα μετά την σύναψη της συμφωνίας με την Τουρκία. Ο Βενιζέλος θέλει να συνάψει οποσδήποτε συμφωνία με την Τουρκία την οποία θεωρεί τόσο σημαντική για το μέλλον της Ελλάδας, ώστε να είναι έτοιμος να την θέσει σε ισχύ αμέσως μετά τις συζητήσεις με την Βουλγαρία. Ο Βενιζέλος είναι έτοιμος να στείλει

⁵² Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 154

⁵³ Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14315, Αρ. 113

⁵⁴ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 156

⁵⁵ Γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών, Φάκελος R 14315, Τηλεγράφημα, Αρ. 109, Αθήνα, 7 Ιουνίου 1913

Έλληνες διαπραγματευτές στην Κων/πολη. Στο επόμενο διάστημα θα του αναφέρει και άλλα σχέδιά του όσον αφορά την ελληνοτουρκική σύμπραξη.

Η Ελλάδα επιθυμεί να μην συμμετέχει σε κάποια Μεγάλη –Ευρωπαϊκή Συμμαχία αλλά ελπίζει, πλησιάζοντας την Τουρκία και τη Ρουμανία, να λειτουργήσει ως αντίβαρο εναντίον των Σλάβων».

Βέβαια η κίνηση του Έλληνα πρωθυπουργού είχε καθαρά τον χαρακτήρα ενός πολιτικού ελιγμού ώστε να αντιμετωπίσει το δυσχερές πλαίσιο που έθεταν οι διαφορές μεταξύ των βαλκανικών κρατών σχετικά με την διανομή της Μακεδονίας και της Θεσσαλονίκης. Ο Βενιζέλος γνώριζε πως η αναζήτηση συμμάχων αποτελούσε μια πολιτική αναγκαιότητα και για αυτό στράφηκε στην γερμανική κυβέρνηση ζητώντας την παρέμβαση της στο Βουκουρέστι και στην Κωνσταντινούπολη. Σε αντάλλαγμα, όπως ενημέρωσε τον Quadt, η ελληνική κυβέρνηση ήταν έτοιμη να προχωρήσει στην σύναψη φιλικών σχέσεων με την Τουρκία. Απώτερος σκοπός ήταν η προώθηση της συμμαχίας μεταξύ Ελλάδας-Ρουμανίας-Τουρκίας την οποία επιθυμούσε η γερμανική κυβέρνηση ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέσα το ευρύτερο πλαίσιο της βαλκανικής της πολιτικής⁵⁶.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η γερμανική πολιτική της Γερμανίας απέναντι στην Ελλάδα κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την ευρύτερη πολιτική των Γερμανών στα Βαλκάνια και την δημιουργία ενός αντί-σλαβικού άξονα. Κατά την διάρκεια του Α΄ Βαλκανικού πολέμου η γερμανική πολιτική αρχικά ακολούθησε την αυστριακή προσέγγιση που σχετίζονταν με την υποστήριξη της Βουλγαρίας. Όταν όμως διαπιστώθηκε ότι ήταν αδύνατη μια εποικοδομητική συνεννόηση μεταξύ Βουλγαρίας, Τουρκίας και Ρουμανίας, οι Γερμανοί άλλαξαν στάση με σκοπό να προχωρήσουν στην δημιουργία ενός νέου αντί-σλαβικού μπλοκ με την συμμετοχή της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Ρουμανίας⁵⁷.

Το γεγονός αυτό διαφαίνεται και από τις θέσεις των Γερμανών απέναντι στις διαθέσεις των Ιταλών για την κατοχή των ελληνικών νησιών και την απαίτηση της να αποχωρήσουν οι ελληνικές δυνάμεις από τη νότια Αλβανία. Η Γερμανία, όπως δήλωνε τότε ο αυτοκρατορικός πρέσβης στο Λονδίνο Lichnowsky προς το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών δεν ήταν σε θέση να υποστηρίξει της απαιτήσεις της Ιταλίας:

«Στη σημερινή συνεδρίαση συζητήθηκε η ‘τραχειά’ στάση της Βουλγαρίας που οδήγησε στην παραίτηση του κ. Geschow. Υπερίσχυσε η άποψη πως ο κύριος Danew

⁵⁶Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, σ. 151

⁵⁷Βλ. ό.π. Fotakis, Z. *Greek naval strategy and policy, 1910-1919*, σ. 65

είναι η κινητήρια δύναμη του πολεμικού κόμματος το οποίο είναι αποφασισμένο να μην υποκύψει σε κανένα ζήτημα όπως και να μην υποταχθούν στη ρωσική διαιτητική απόφαση.

Οι τοπικοί απεσταλμένοι των κρατών των Βαλκανίων είναι έτοιμοι να αναχωρήσουν αφού ο κύριος E. Grey τους συμβούλεψε να συμφωνήσουν όπου είναι δυνατόν και τα υπόλοιπα να αφήσουν να τα διαπραγματευτούν τα αρμόδια υπουργικά συμβούλια των χωρών.

Επειτα ο κύριος Cambon έθεσε το θέμα του Σερβικού Σιδηρόδρομου. Στην επόμενη συνεδρίαση, την Τετάρτη, θα συζητηθεί το θέμα της Νότιας Αλβανίας και το θέμα των νησιών. Και οι δύο πρέσβεις των άλλων χωρών της συμμαχίας μας με πιέζουν σε σαφή δήλωση όσον αφορά τη Γραμμή Phtelia και την Κοριτσά, θέματα για τα οποία δεν έχει επέλθει συμφωνία με την Ελλάδα. Επίσης θεωρούν ότι η απαθής στάση της Γερμανίας βοηθάει στην εκτράχυνση της κατάστασης.

Ο Ιταλός συνάδελφός μου, μου εξήγησε ότι η Ιταλία δε θα αποχωρήσει από τα νησιά που έχει καταλάβει, μέχρι να αποχωρήσουν οι ελληνικές δυνάμεις από τη Νότια Αλβανία. Εγώ απάντησα πως είχα εντολή να υποστηρίξω την άποψη των Συμμάχων μας»⁵⁸.

Αυτή η μεταστροφή στην γερμανική πολιτική υπαγορεύτηκε επίσης από την φιλοδοξία των Γερμανών να αποτρέψουν μια ενδεχόμενη ένταξη της Ελλάδας στην συμμαχία της Αντάντ, η οποία θα ενδυνάμωνε την θέση της Βρετανίας και της Γαλλίας στην Μεσόγειο. Οι Γερμανοί συνειδητοποίησαν επίσης πως μια ενδεχόμενη προσέγγιση Ελλάδας-Αντάντ θα διευκόλυνε τα σχέδια των Γάλλων και των Ρώσων σχετικά με την διάλυση της Ασιατικής Τουρκίας⁵⁹. Αιτία για αυτή την διάθεση της Ελλάδας να προσεγγίσει τις δυνάμεις της Αντάντ πολύ πιθανόν ήταν η διαπίστωση ότι η Γερμανία απομακρύνονταν από την υποστήριξη πάνω στο θέμα των ελληνικών νησιών. Ο γερμανός πρέσβης στη Αθήνα Quadt αναφέρει σχετικά προς το υπουργείο του:

«Όσον αφορά το επίπεδο στο οποίο βρίσκονται οι ελληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις, μου ανέφερε, χωρίς να τον προκαλέσω, ο Έλληνας Υπουργός

⁵⁸ Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14315, Αρ. 230

⁵⁹ Βλ. ό.π. Fotakis, Z. Greek naval strategy and policy, 1910-1919, σ. 65

Εξωτερικών πως πιστεύει ότι η Γερμανία όπως και άλλες Μεγάλες Δυνάμεις δεν επιθυμούν την άμεση διαπραγματεύση Τουρκίας –Ελλάδας για το μέλλον των νησιών»⁶⁰

Μέχρι ένα βαθμό, η πολιτική που αποσκοπούσε στην δημιουργία ενός αντίσλαβικού άξονα με την συμμετοχή Τουρκίας, Ελλάδας, Ρουμανίας είχε απήχηση στην ελληνική πλευρά. Επρόκειτο για μια εποχή όπου στο μακεδονικό μέτωπο η εξουδετέρωση της βουλγαρικής απειλής ήταν το βασικό ζητούμενο και επιπλέον οι υποστηρικτές του βασιλιά Κωνσταντίνου, όπως και ο ίδιος, ως απόφοιτος της γερμανικής Στρατιωτικής Ακαδημίας, έτρεφαν θαυμασμό για το «αξιακό σύστημα του γερμανικού милитарισμού και την θέση των ενόπλων δυνάμεων στην γερμανική κοινωνία»⁶¹. Μέχρι έναν άλλο βαθμό, η προοπτική μιας συνεργασίας με την Πύλη γινόταν δεκτή με επιφυλάξεις. Η ήττα της Πύλης στον ιταλό-τουρκικό πόλεμο του 1911-1912 αναζωπύρωσε τις ελπίδες του Βενιζέλου και των υποστηρικτών του πως η Ελλάδα, μέσα από την ένταξη της στο δίκτυο διαβαλκανικών συμμαχιών, μπορούσε να αποσπάσει σημαντικά εδαφικά οφέλη από την Τουρκία⁶². Ο πρέσβης Quadt στέλνει προς το υπουργείο του: *«Ο Βενιζέλος με παρακάλεσε να μεταβιβάσω στην Μεγαλειότητά σας τις θερμές του ευχαριστίες για φιλική στάση της Γερμανίας προς την Ελλάδα.*

Προς απόδειξη της ευχαρίστησής του θα δεχθεί κάθε επιρροή από την Γερμανική πλευρά προς την Ελλάδα μετά την σύναψη της συμφωνίας με την Τουρκία. Ο Βενιζέλος θέλει να συνάψει οποσδήποτε συμφωνία με την Τουρκία την οποία θεωρεί τόσο σημαντική για το μέλλον της Ελλάδας, ώστε να είναι έτοιμος να την θέσει σε ισχύ αμέσως μετά τις συζητήσεις με την Βουλγαρία. Ο Βενιζέλος είναι έτοιμος να στείλει Έλληνες διαπραγματευτές στην Κων/πολη. Στο επόμενο διάστημα θα του αναφέρει και άλλα σχέδιά του όσον αφορά την ελληνοτουρκική σύμπραξη.

Η Ελλάδα επιθυμεί να μην συμμετέχει σε κάποια Μεγάλη –Ευρωπαϊκή Συμμαχία αλλά ελπίζει, πλησιάζοντας την Τουρκία και τη Ρουμανία, να λειτουργήσει ως αντίβαρο εναντίον των Σλάβων.

Όσον αφορά τις ελληνο-σερβικές σχέσεις με παρακάλεσε ο Βενιζέλος να μεταφέρω εμπιστευτικά πως Ελλάδα και Σερβία είναι αποφασισμένες να χρησιμοποιήσουν κάθε ειρηνικό μέσο κατά της Βουλγαρίας όπως και να επιβάλλουν την θέλησή τους στον καταμερισμό των κυριευμένων εδαφών. Είναι ακόμα όμως

⁶⁰ Ο αυτοκρατορικός πρέσβης στην Αθήνα Quadt προς το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14315, Αρ. 117

⁶¹ Βλ. ό.π. Γιανουλόπουλος, Γ. «Εξωτερική πολιτική», σ. 115

⁶² Βλ. στο ίδιο, σ. 118

αποφασισμένες να χρησιμοποιήσουν τα όπλα σε περίπτωση που μια από τις δυο χώρες δεχθεί επίθεση.

Εγώ συμβούλεψα τον Βενιζέλο να γνωστοποιήσει αυτή την Συμφωνία εμπιστευτικά στη Βιέννη προς αποφυγή παρεξηγήσεων και ταυτόχρονα να τους καθησυχάσει αφού σίγουρα κάποια στιγμή θα γινόταν γνωστή. Μου υποσχέθηκε πως θα το κάνει»⁶³.

Η ολοκληρωτική ήττα της Τουρκίας κατά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο είχε προδιαγραφεί ήδη από τον Νοέμβριο του 1912. Το νέο δόγμα που υπαγόρευε την γερμανική πολιτική στην ανατολή ήταν η διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της ασιατικής Τουρκίας. Όπως σημείωνε το 1912 ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας, Κίντερλεν, στο Ομοσπονδιακό Συμβούλιο του Ράιχ:

«Ανέκαθεν προσανατολιζάμε την πολιτική μας προς την κατά το δυνατόν βιωσιμότητα της Τουρκίας. Τούτο μας επέβαλλαν τα μεγάλα οικονομικά μας συμφέροντα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία»⁶⁴.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν ο βασικός στόχος της γερμανικής πολιτικής ήταν να καταφέρει να διατηρήσει την ακεραιότητα της ασιατικής Τουρκίας. Αυτός ήταν και ο ένας από τους δύο στόχους που υπαγόρευσαν την γερμανική πολιτική στην συνδιάσκεψη των Μεγάλων Δυνάμεων που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1912 στο Λονδίνο.⁶⁵

Σχεδόν προφητικά, ο Γερμανός καγκελάριος Bethmann Hollweg εκτίμησε ότι σε περίπτωση που οι ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις ναυαγήσουν και ένας νέος βαλκανικός πόλεμος ξεσπάσει, η Γερμανία πρέπει να παγιώσει την ακεραιότητα της ασιατικής Τουρκίας ως πρωταρχικό στόχο της γερμανικής πολιτικής. Μάλιστα, σε μια προσπάθεια να κερδίσει την εύνοια της Βρετανίας μπροστά στην προοπτική συνεργασίας, ανακοίνωσε στο Λονδίνο ότι δεν υπήρχαν εδαφικές βλέψεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο μοναδικός σκοπός της γερμανικής πολιτικής ήταν η «διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων της, αφού έχει δεσμεύσει όχι μόνο εκατοντάδες εκατομμυρίων αλλά και το κύρος της». Η σπουδαιότητα που είχε αυτό το δόγμα φαίνεται και από το γεγονός πως η Γερμανία δεν το εγκατέλειψε ακόμη και όταν ανατράπηκαν οι ισορροπίες δυνάμεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μετά το πραξικόπημα των Νεότουρκων, οι οποίοι προέβαλλαν μια ριζοσπαστική πολιτική

⁶³ Ο αυτοκρατορικός πρέσβης στην Αθήνα Quadt, 7 Ιουνίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος 14315, Τηλεγράφημα Αρ. 109

⁶⁴ Jackh, E. Kiderlen-Wachter der Staatsmann und Mesch, τομ. 2, 1924, σ. 193

⁶⁵ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 155

απόρριψης των όρων ειρήνης θέτοντας στο προσκήνιο το ενδεχόμενο ενός νέου πολέμου που θα διακύβευε την ύπαρξη της Τουρκίας⁶⁶.

Αυτό που ενδιέφερε κυρίως την Γερμανία την παρούσα φάση ήταν να διατηρήσει ένα φιλικό κλίμα με την σύμμαχο της Αυστρο-Ουγγαρία, η οποία είχε εκφράσει τις αντιδράσεις για την ουδέτερη στάση που τήρησε η γερμανική κυβέρνηση στο ζήτημα των Βαλκανίων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η γερμανική πολιτική σύγκλινε με τα αιτήματα της συμμαχού χώρας, υποστηρίζοντας την δική της βαλκανική πολιτική, η οποία υπαγόρευε τόσο την απόρριψη των ελληνικών αιτημάτων στις περιοχές της Βορείου Ηπείρου όσο και προσάρτηση της Θεσσαλονίκης από την Βουλγαρία⁶⁷.

Αυτό βέβαια που ενίσχυσε μια τέτοια στάση ήταν η ανησυχία της Γερμανίας για το ενδεχόμενο της προσέγγισης Ελλάδας και Βουλγαρίας, ένα γεγονός που θα προωθούνταν εξαιτίας της πρόθεσης της Τουρκίας να συνάψει συμμαχία με την Σερβία, η οποία θα λειτουργούσε εις βάρος της Βουλγαρίας. Ο πρέσβης της Γερμανίας στο Λονδίνο Lichnowsky στέλνει προς το υπουργείο του: *«Με πλησίασε εμπιστευτικά ο Τούρκος πρέσβης και μου ανέφερε πως ο τοπικός Σέρβος αντιπρόσωπος του είπε να κλείσει μια συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και Σερβίας. Αυτή θα είναι κατά της Βουλγαρίας και υπαινίχτηκε ότι η Βαλκανική είναι το φυσικό σύνορο της Τουρκίας.*

Ο Tenvlik - Pascha απέφυγε να μπει σε τέτοιες διαπραγματεύσεις και απάντησε ότι η Σερβία θα έπρεπε να τα είχε σκεφτεί αυτά πιο νωρίς. Η Τουρκία δε θα ήθελε να μπει σε περαιτέρω περιπέτειες. Η στάση της Βουλγαρίας, η οποία δεν δέχεται καμία παραχώρηση προς την Σερβία και η οικεία προσέγγιση μεταξύ Σόφιας και Βιέννης μάλλον είναι η αιτία για αυτή την απεγνωσμένη κίνηση των Σέρβων. Ακόμη ακούγεται ότι η Ελλάδα και η Βουλγαρία φτάνουν σε μια συμφωνία βάσει της οποίας η Βουλγαρία παραιτείται από τις αξιώσεις της για τη Θεσσαλονίκη»⁶⁸.

Το Βερολίνο υποψιάζονταν ότι πίσω από τις ελληνικές διεκδικήσεις κρύβονταν οι φιλοδοξίες των Ρώσων για την επέκταση της επιρροής τους στα Βαλκάνια⁶⁹. Οι διαφορές μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων δεν άργησαν να ανακύψουν. Μία από τις αφορμές ήταν η ρύθμιση των αλβανικών συνόρων. Από τη μια πλευρά Αυστρο-Ουγγαρία και Ιταλία υποστήριζαν την επέκταση των συνόρων,

⁶⁶ Βλ. στο ίδιο

⁶⁷ Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914, τ. 34 I, αρ. 12546

⁶⁸ Ο αυτοκρατορικός πρέσβης της Γερμανίας στο Λονδίνο, 10 Ιουνίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14315, Τηλεγράφημα Αρ. 231

⁶⁹ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», 155

σε περιοχές που διεκδικούσε η Ελλάδα, το Μαυροβούνιο και η Σερβία⁷⁰. Σύμφωνα με την αναφορά του Γερμανού Πρέσβη στην Αγία Πετρούπολη Pourtales προς το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών:

«Ο Ιταλός συνάδελφός μου προσπάθησε πολύ τον τελευταίο καιρό να κερδίσει τη ρωσική υποστήριξη όσον αφορά τις ιταλικές επιθυμίες στο θέμα του καθαρισμού των νότιων συνόρων της Αλβανίας. Όπως μου είπε αυτοπροσώπως ο Marquis Carlotti, οι προσπάθειές του δεν είχαν καμία επιτυχία. Ο κύριος Sazonow δεν ήταν εύκολο να αλλάξει την θέση του πως η Ελλάδα θα έπρεπε να λάβει ως αποζημίωση κάποιες άλλες περιοχές, αφού σύμφωνα με τις ιταλικές επιθυμίες θα έπρεπε οι ελληνικές διεκδικήσεις στην Αδριατική να περιοριστούν από τις Μεγάλες Δυνάμεις μέχρι ένα σημείο βόρεια της Κέρκυρας.

Ο πρωθυπουργός συμβούλεψε τον Ιταλό Πρέσβη πως η ιταλική κυβέρνηση θα έπρεπε να συμφωνήσει με τους συμμάχους της στην Ένωση των Πρέσβων του Λονδίνου για μια πρόταση με την οποία θα προβλέπονται αποζημιώσεις για την Ελλάδα»⁷¹.

Ειδικά η Αυστρία ήταν αντίθετη ήδη πριν από την έκρηξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου απέναντι στις αξιώσεις των βαλκανικών κρατών για τις οποίες είχαν κηρύξει τον πόλεμο κατά της Τουρκίας. Ο αυστριακός υπουργός εξωτερικών Μπέρχτολντ είχε επανειλημμένα εκφράσει ότι σκοπός της αυστριακής πολιτικής ήταν να παραμείνει αμετάβλητο το εδαφικό status quo της περιοχής των Βαλκανίων. Συνεπώς η αντίθεση της απέναντι σε μια ενδεχόμενη ρύθμιση των αλβανικών συνόρων υπέρ της Ελλάδας αντανακλούσε εν μέρει αυτή την αντίληψη⁷². Αυτό φαίνεται και από την επιφύλαξη της απέναντι στην παραχώρηση της περιοχής της Τσαμουριάς στην Ελλάδα, γεγονός το οποίο γνωστοποιήθηκε μέσα από τις διαμαρτυρίες των Αλβανών προς τους Ιταλούς αξιωματούχους σύμφωνα με την αναφορά του γερμανού πρέσβη στη Ρώμη Flotow:

«Μετά από μια επίσημη ανακοίνωση του «Βήματος» της Βαλόνα υπήρξε μια συγκέντρωση Αλβανών εκεί κατά την διάρκεια της οποίας εκφράστηκαν διαμαρτυρίες για την παραχώρηση της περιοχής Τσαμουριάς στην Ελλάδα. Το ακόλουθο τηλεγράφημα στάλθηκε στον Marquis di San Giuliano:

⁷⁰ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, σ. 147

⁷¹ Αυτοκρατορική Γερμανική Πρεσβεία στην Ρωσία, Αγία Πετρούπολη, 6 Ιουνίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14315, Αρ. 171

⁷² Δορδανάς, Ν. Καλογρηάς, Β. *Η γερμανική αυτοκρατορία και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Άγνωστες πτυχές από τα γερμανικά αρχεία*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 2012, σ. 21

«Μαθαίνουμε ότι στα νότια σύνορα θα χάσουμε την Τσαμουριά με 90.000 Αλβανούς κατοίκους. Σήμερα διαμαρτύρονται 5.000 Αλβανοί στη Βαλόνα κατά της Οριστικοποίησης των Συνόρων στη γραμμή *KarFtelia*, κάτι που θα ήταν η αιτία για διαμάχες μεταξύ Ελλάδας –Αλβανίας».

Δεν είναι η πρώτη φορά που τέτοιου είδους τηλεγραφήματα φτάνουν στο γραφείο του *Marquis di San Guliano* από την Αλβανία. Υπάρχει η υποψία ότι η τοπική κυβέρνηση δεν είναι εντελώς αμέτοχη στην πρόκληση τέτοιων διαμαρτυριών. Εχθές δέχθηκε ο Υφυπουργός πρίγκηπας *Sculea* μία αντιπροσωπεία από Αλβανούς αρχηγούς υπό τον *Sureya-bey*.

Η τοπική αυστριακή πρεσβεία παρακολουθεί με επιφυλάξεις αυτού του είδους τις στενές επαφές»⁷³.

Η γερμανική πλευρά συμμαρτύνονταν τις ιδέες της Αυστρίας και απέρριπτε τις ελληνικές διεκδικήσεις στα σύνορα με την Αλβανία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ήταν υπέρ μιας βαλκανικής Θεσσαλονίκης, αποβλέποντας έτσι στην προσχώρηση της Βουλγαρίας στην Τριπλή Συμμαχία⁷⁴. Η πολιτική αυτή συνέχισε να υφίσταται όταν και ο Κίντερλεν απεβίωσε και τον ρόλο του ανέλαβε ο υφυπουργός εξωτερικών Τσίμερμαν. Μέσα από συμφωνία με την Αυστρο-Ουγγαρία, η Γερμανία δεν αποδέχτηκε την προσάρτηση των νησιών του Αιγαίου στην Ελλάδα, προτείνοντας μάλιστα την κατοχή των νησιών από την Τουρκία⁷⁵.

Στην πορεία η γερμανική πλευρά αντιλήφθηκε πως μια ενδεχόμενη βουλγαρική Θεσσαλονίκη θα υπονόμει το δόγμα της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από την άλλη, ο Γερμανός πρέσβης στην Αθήνα, *Quadt*, υπογράμμισε ότι αμφοτέρως οι περιπτώσεις της παραχώρησης των νησιών στην Τουρκία και η παραχώρηση της Θεσσαλονίκης στην Βουλγαρία θα είχαν αρνητικές συνέπειες για την επιρροή του βασιλιά⁷⁶.

Αυτές οι εξελίξεις ανάγκασαν την Γερμανία να επανεξετάσει την πολιτική της στα Βαλκάνια αλλά και στην Ελλάδα. Η γερμανική πλευρά άρχισε να βλέπει πιο θετικά τα ελληνικά αιτήματα στην Βαλκανική και να υποστηρίζει το ζήτημα μιας ελληνικής Θεσσαλονίκης. Το αποτέλεσμα ήταν μια προσπάθεια για την δημιουργία

⁷³ Αυτοκρατορική Γερμανική Πρεσβεία στην Ρώμη, 6 Ιουνίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14315, Αρ. 131

⁷⁴ *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914*, επιμ. H. Lepsius, A. Mendelson-Bartholdy, Fr. Thimme, Berlin 1922-1927, τ. 33, αρ. 12087, σ. 194

⁷⁵ Βλ. ό.π. *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914*, τ. 33, αρ. 12151

⁷⁶ Βλ. ό.π. *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914*, τ. 33, αρ. 12304

μιας ευρύτερης κοινής πολιτικής μεταξύ Γερμανίας και Ελλάδας όσο αφορά τον χώρο των Βαλκανίων⁷⁷.

Στον επαναπροσδιορισμό της γερμανικής πολιτικής και στην δημιουργία ενός θετικού κλίματος απέναντι στις ελληνικές διεκδικήσεις συνέβαλαν επίσης και κάποιοι παράγοντες που είχαν την προέλευση τους στις εσωτερικές εξελίξεις της Ελλάδας. Αρχικά ήταν η αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων στον ελλαδικό χώρο. Η άνοδος του Κωνσταντίνου στον θρόνο όπως και η προώθηση των γερμανικών οικονομικών συμφερόντων στην ελληνική αγορά, ειδικά μετά τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, αποτελούσαν χαρακτηριστικά γεγονότα αυτής της αλλαγής⁷⁸.

Η μεταστροφή της γερμανικής πολιτικής επηρεάστηκε επίσης μέχρι έναν βαθμό και από τους πολιτικούς χειρισμούς του Βενιζέλου, ο οποίος προσανατολίστηκε στην διαμόρφωση συμμαχιών ώστε να φέρει εις πέρας τις ελληνικές διεκδικήσεις. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, δήλωσε πως ήταν έτοιμος να προχωρήσει στην σύναψη συμμαχίας μεταξύ Τουρκίας και Ρουμανίας ώστε να περιοριστεί η σλαβική απειλή⁷⁹. Αυτό συνέφερε τη Γερμανία που επιθυμούσε την απόσβεση της απειλής της σλαβικής επέκτασης⁸⁰.

Μέχρι έναν βαθμό η προσέγγιση της Ελλάδας από την Γερμανία επηρεάστηκε από την προστασία των γερμανικών συμφερόντων στην Τουρκία. Μια ενδεχόμενη διάλυση της θα υπονόμεινε τα γερμανικά κεκτημένα, γεγονός που φαίνεται και από την στάση της Γερμανίας στο θέμα των ελληνοαλβανικών συνόρων⁸¹.

Οι διεκδικήσεις της Ελλάδας για τις περιοχές της Βόρειας Ηπείρου προσέκρουαν στα αιτήματα της Ιταλίας και της Αυστρο-Ουγγαρίας τα οποία υποστήριζαν την προσάρτηση των περιοχών από την Αλβανία. Η Γερμανία συνέχιζε να τάσσεται υπέρ της Ελλάδας, κάτι το οποίο ενίσχυσε και η ελληνική διαβεβαίωση ότι δεν θα προσχωρήσει η Ελλάδα στην Αντάντ και ότι θα προωθούσε την δημιουργία ενός αντί-σλαβικού μετώπου⁸². Παρόλα αυτά, γερμανική πολιτική δεν ακολούθησε την γραμμή που είχε χαράξει, με αποτέλεσμα να αθετήσει τις δεσμεύσεις της στο

⁷⁷ Wolfgang, Mommsen, "Domestic factors in German foreign policy before 1914" στο Central European History, τ. 6, Nr. 1, 1973, σ. 24

⁷⁸ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 156

⁷⁹ Βλ. ό.π. Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914, τ. 34, αρ. 12965

⁸⁰ Βλ. στο ίδιο, τ. 34, αρ. 12969

⁸¹ Ευσταθιάδης, Κ.Ο. *Το Αλβανικόν και το Βορειοηπειρωτικόν ζήτημα κατά την αρχικήν αυτών φάσιν*, Αθήναι, 1950

⁸² Βλ. ό.π. Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914, τ. 34, αρ. 13287

θέμα των ελληνοαλβανικών συνόρων, διότι δεν ήθελε να υπονομεύσει τις σχέσεις τις με τις δύο άλλες Μεγάλες Δυνάμεις ⁸³.

Σε αντιστάθμισμα η Γερμανία υποστήριξε επιτυχώς και μερικώς τους πολεμικούς στόχους της Ελλάδας στην περιοχή της Μακεδονίας. Η συνειδητοποίηση πως η Ελλάδα θα υιοθετούσε μια ασυμβίβαστη στάση στο ζήτημα των νησιών του Αιγαίου την στιγμή που αμφότερες οι αξιώσεις της σε Ήπειρο και Μακεδονία δεν ικανοποιήθηκαν, έκανε την Γερμανία να αποσύρει τις αρχικές αντιρρήσεις που είχε για την προσάρτηση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, διαδραματίζοντας μάλιστα σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση ότι και η Καβάλα θα περιέρχονταν στο ελληνικό κράτος ⁸⁴.

Αν και υποστήριζε κατά κύριο λόγο την Τουρκία στο ζήτημα των νησιών του Αιγαίου, η Γερμανία δεν ήταν απόλυτα αρνητική με την παραχώρηση των τουρκικών νησιών του Αιγαίου στην Ελλάδα αρκεί να είχαν παρασχεθεί αυστηρές εγγυήσεις από την πλευρά των Ελλήνων για την τήρηση ουδέτερης στάσης. Η Γερμανία ανησυχούσε ότι η προσπάθεια να επαναφέρει τα νησιά στην Τουρκία θα οδηγούσε σε μια ελληνοτουρκική σύρραξη, η οποία θα αποσταθεροποιούσε το status quo στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Υπό αυτό το πρίσμα, πίσω από την γερμανική πολιτική υπήρχε η λογική -η οποία σύγκλινε με την λογική των Βρετανών- πως ο στόχος της Ελλάδας να καταστεί μια ενεργή ναυτική δύναμη καθιστά ακόμη πιο επιθυμητή την ουδετεροποίηση των νησιών που θα αποκτούσε ⁸⁵.

Εν τέλει το αποτέλεσμα ήταν μια απόσυρση της υποστήριξης των Γερμανών στο θέμα των νησιών του Αιγαίου, τα οποία θα καθιστούσαν την Ελλάδα ισχυρή διά θαλάσσης και ενδεχομένως να αύξαναν τις πιθανότητες για προσχώρηση στην Αντάντ. Επιπλέον, τα νησιά ήταν σημαντικά για την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ⁸⁶. Αυτή η αλλαγή της γερμανικής πολιτικής εν μέρει σηματοδοτούσε την εξάρτηση της από τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις και την σημασία που διαδραμάτιζε η εξασφάλιση των γερμανικών συμφερόντων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ⁸⁷.

Σε γενικές γραμμές, παρόλο που η γερμανική βοήθεια προς τους ελληνικούς πολεμικούς στόχους δεν εκπλήρωσε ποτέ με τρόπο ολοκληρωτικό τις ελληνικές

⁸³ Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα, τ. 1913 (5/A), αρ. 1390

⁸⁴ Βλ. ό.π. Fotakis, Z. Greeknavalstrategyandpolicy, 1910-1919, σ. 66

⁸⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 66

⁸⁶ Βλ. ό.π. Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914, τ. 34, αρ.12546

⁸⁷ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland, 62, τ. 1, Ab, A, 3885

προσδοκίες, εντούτοις, η συχνότητα και η συχνή χρησιμότητα αυτής της βοήθειας σήμαινε ότι η γερμανική πολιτική ασκούσε σημαντική επιρροή στην Ελλάδα .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος

3.1 Το ιστορικό πλαίσιο

Ο πόλεμος κατά της Τουρκίας από τα βαλκανικά κράτη που προηγήθηκε γέννησε και τις συνθήκες για την έκρηξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου. Ο πόλεμος αυτός αφορούσε την σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας, Μαυροβούνιου και Σερβίας από την μια πλευρά και Βουλγαρίας από την άλλη. Οι διαφορές μεταξύ των βαλκανικών κρατών αναφορικά με την ανακατανομή των εδαφικών κεκτημένων αποτέλεσε την αφορμή για την διεξαγωγή του πολέμου⁸⁸.

Φυσικά οι διαφορές αυτές αφορούσαν μια σειρά από διεκδικήσεις και γεγονότα. Αρχικά η Σερβία διεκδίκησε περισσότερα εδάφη από αυτά που δικαιούταν με βάση την συνθήκη που είχε υπογράψει με την Βουλγαρία. Η Ελλάδα από την πλευρά της είχε συμφωνήσει να συμμετάσχει στον πόλεμο κατά της Τουρκίας χωρίς σύμβαση περί διανομής εδαφών. Για αυτό τον λόγο τα γεγονότα που συνέβησαν στην Θεσσαλονίκη όξυναν τις ελληνο-βουλγαρικές σχέσεις: όταν ο βουλγαρικός στρατός εισήλθε στην Θεσσαλονίκη για να στρατοπεδεύσει, επιχείρησε να δημιουργήσει συγκυριαρχία με τον ελληνικό στρατό που την είχε ήδη καταλάβει, μέσω της ίδρυσης στρατιωτικών αρχών παράλληλα με τις ελληνικές. Το κλίμα έγινε πιο οξύ όταν ελληνικά και βουλγαρικά στρατεύματα ήλθαν σε αντιπαράθεση στην Νιγρίτα με αφορμή την διάθεση του βουλγαρικού επιτελείου να εκτοπίσει από την περιοχή τον ελληνικό στρατό⁸⁹.

Το καλοκαίρι του 1913 ήταν μια περίοδος εκδήλωσης σποραδικών, αλλά όχι αμελητέων, συμπλοκών μεταξύ του ελληνικού και βουλγαρικού στρατού. Οι συμπλοκές αυτές όξυναν ακόμη περισσότερο τις σχέσεις των δύο κρατών. Εν τω μεταξύ στο διπλωματικό επίπεδο γίνονταν εκατέρωθεν προσπάθειες για την επίλυση των προβλημάτων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ανατέθηκε στην Ρωσία ο ρόλος του διαμεσολαβητή για την ομαλή εκτόνωση της κατάστασης χωρίς ωστόσο να καταφέρει

⁸⁸ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σ. 74

⁸⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 75

κάποια ουσιαστικά αποτελέσματα. Στις 18 Ιουνίου η Σερβία κήρυττε τον πόλεμο στην Βουλγαρία. Στην εμπόλεμη κατάσταση αναμείχθηκε και η Ελλάδα έχοντας ως βάση την ανταπόκριση στους όρους που έθετε η συνθήκη της αμυντικής συμμαχίας με την Σερβία που είχε υπογραφεί στην Θεσσαλονίκη στις 19 Μαΐου 1913⁹⁰.

Λίγο πριν την κήρυξη του πολέμου αμφότερες Σερβία και Ελλάδα ζήτησαν την υποστήριξη της Ρουμανίας όπως και των υπόλοιπων συμμαχικών κρατών. Από ελληνικής πλευράς ο Έλληνας πρέσβης στο Βουκουρέστι είχε ήδη ζητήσει στις αρχές Μαΐου από τον Ρουμάνο υπουργό εξωτερικών να τον ενημερώσει για την θέση της ρουμανικής κυβέρνησης απέναντι στην βουλγαρική απειλή. Η ρουμανική κυβέρνηση προτίμησε να μην αποδεχθεί την σύναψη συνθήκης συμμαχίας με τα δύο κράτη. Ωστόσο, όταν αργότερα ξεκίνησε ο πόλεμος της Ελλάδας, Σερβίας και Μαυροβούνιο κατά της Βουλγαρίας, η Ρουμανία φρόντισε να επωφεληθεί από την κατάσταση καταλαμβάνοντας την περιοχή της Σιλιστρίας⁹¹.

Η έκρηξη του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου ανέδειξε την Γερμανία ως διαμεσολαβητή μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας. Αυτό αποτέλεσε και αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία απέβλεπε στην υποστήριξη της Ρουμανίας στον πόλεμο με την Βουλγαρία. Η Γερμανία λοιπόν μέσα στο πλαίσιο προώθησης του συνασπισμού Ελλάδας-Ρουμανίας-Τουρκίας, ενημέρωσε την ελληνική κυβέρνηση ότι στον πόλεμο με την Βουλγαρία θα είχε και την υποστήριξη της Τουρκίας στην ανατολική Θράκη. Επιπλέον εγγυήθηκε για την ουδετερότητα της Αυστρο-Ουγγαρίας. Μέσα στο ίδιο πνεύμα χαιρέτισε με θερμή την εκδίωξη του βουλγαρικού τάγματος από την Θεσσαλονίκη όπως και την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης για επίθεση στην Βουλγαρία⁹².

Τελικά η πολιτική της Γερμανίας επέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Μόλις δέκα ημέρες μετά την έναρξη του πολέμου, Ελλάδα και Σερβία είχαν εισέλθει στο βουλγαρικό έδαφος εδραιώνοντας τον θρίαμβο τους. Παράλληλα η συμμετοχή της Ρουμανίας και της Τουρκίας είχε οριστικοποιήσει την ολοκληρωτική ήττα της Βουλγαρίας. Η περίοδος που ακολούθησε ανέδειξε την Γερμανία σε ρόλο συντονιστή. Η πρόταση για διεξαγωγή των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων στο Βουκουρέστι και όχι στην γαλλική Νις όπως πρότειναν οι Ρώσοι έγινε αμέσως δεκτή από τον Βενιζέλο. Ο Κάιζερ πληροφόρησε επίσης την ελληνική πλευρά πως θα είχε

⁹⁰ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σσ. 76-77

⁹¹ Βλ. στο ίδιο, σσ. 77-78

⁹² Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 162

τόσο την δική του στήριξη όσο και των υπολοίπων Δυνάμεων όσο αφορά το θέμα της Καβάλας⁹³: Σε αναφορά του προς το υπουργείο του, ο Γερμανός πρέσβης στην Αθήνα Quadt αναφέρει:

«Πρόσφατα μίλησα στις αναφορές μου, ότι σύμφωνα με την «άσχετη» αντίληψή μου ότι θα έπρεπε οπωσδήποτε οι από επί το πλείστον ελληνικό πληθυσμό κατοικούμενες περιοχές των Σερρών, Δράμας και Καβάλας πρέπει να δοθούν στην Ελλάδα. Οι Βούλγαροι λεηλάτησαν αυτές τις περιοχές με τον πιο απεχθή τρόπο και φόνευσαν βάνουσα όποιον έπεσε στα χέρια τους. Θα ήταν επίσης άδικο, εφόσον οι Έλληνες νίκησαν του Βούλγαρους να δινόταν οι ελληνοκρατούμενες περιοχές στους βάρβαρους Βούλγαρους. Αυτό δεν θα το επιτρέψει ο βασιλιάς Κωνσταντίνος σε καμία περίπτωση. Δικαίως φοβάται ότι μετά την σύναψη Ειρήνης, οι βούλγαροι θα έστρεφαν την εκδίκησή τους για την ήττα τους πάνω στον άμαχο πληθυσμό αυτών των περιοχών»⁹⁴.

Ο Κάιζερ επίσης δεν παρέλειψε βέβαια να υπογραμμίσει ότι επιθυμούσε να παραμείνουν οι ελληνικές αξιώσεις συγκρατημένες: «όσο και αν επιθυμούμε να δούμε την Ελλάδα να βγαίνει κατά το δυνατόν ισχυρότερη από τον πόλεμο, θα ήθελα να θέσω στην κρίση του κυρίου Βενιζέλου να ακολουθήσει το παράδειγμα της Ρουμανίας στην μετριοπάθεια και να μην παρατραβήξει το σκοινί όπως η Βουλγαρία»⁹⁵

Ο Β΄ Βαλκανικός Πόλεμος έμελλε να ξεκινήσει με τις αιφνιδιαστικές επιθέσεις των βουλγαρικών στρατευμάτων κατά των ελληνικών και σερβικών θέσεων στην Νιγρίτα και στην Γευγελή στις 16-29 Ιουνίου του 1913. Η άμεση και συνδυασμένη κινητοποίηση Ελλήνων και Σέρβων έπαιξε καταλυτικό ρόλο για την αντιμετώπιση του Βουλγαρικού στρατού και την απόθνηση του πίσω από γραμμές των παλιών συνόρων. Στις αρχές Ιουλίου ο ελληνικός στρατός κατάφερε να απελευθερώσει την Καβάλα. Η Ρουμανία, που είχε εδαφικές αξιώσεις στην Βουλγαρία, εκμεταλλεύθηκε την κατάσταση και κήρυξε επίσης τον πόλεμο. Ο βουλγαρικός στρατός βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση αφού την ίδια στιγμή είχε να αντιμετωπίσει στο ανατολικό μέτωπο την προέλαση του στρατού της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η οποία έσπευσε να αποκαταστήσει τα εδάφη που είχε χάσει στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο. Η διεκδίκηση της Αδριανούπολης από τους Τούρκους

⁹³ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 163

⁹⁴ Αυτοκρατορικός Πρέσβης της Γερμανίας στην Αθήνα, Quadt, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, 16 Ιουλίου 1913, Φάκελος R 14321, Αρ. 266 16 Ιουλίου 1913

⁹⁵ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 163

προκάλεσε την αντίδραση των Ρώσων, ενώ η Γερμανία υποστήριζε τις εδαφικές διεκδικήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας⁹⁶.

Οι εμπλεκόμενοι στον πόλεμο προέβησαν σε μια σειρά από πολεμικές επιχειρήσεις, οι οποίες έλαβαν χώρα σε ένα ευρύ μέτωπο. Η ένταση των μαχών κορυφώθηκε ακόμη και στο μέτωπο της Θεσσαλονίκης για μήνες όπου εν τέλει οι περιορισμένες σε αριθμό βουλγαρικές δυνάμεις παραδόθηκαν⁹⁷.

Η ήττα της Βουλγαρίας ήταν ολοκληρωτική και σε όλα τα μέτωπα. Η Ρωσία παρενέβη προτείνοντας στην ελληνική και σερβική κυβέρνηση την έναρξη των διαπραγματεύσεων αρχικά για ανακωχή με προοπτική την εδραίωση της ειρήνης στα Βαλκάνια. Εν τω μεταξύ η Τουρκία είχε επωφεληθεί από τον πόλεμο κατά της Βουλγαρίας. Κατάφερε να προσαρτήσει τα εδάφη που της παραχωρούσε η συνθήκη του Λονδίνου αλλά και εκείνα που αρνούνταν να παραχωρήσει η Βουλγαρία. Επιπλέον κατέλαβε και την Αδριανούπολη. Η έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ειρήνη έγινε στο Βουκουρέστι μετά από την πρόσκληση της ρουμανικής κυβέρνησης προς τις εμπλεκόμενες κυβερνήσεις τον Ιούλιο του 1913⁹⁸.

Οι προσπάθειες της Βουλγαρίας για την αναστολή των εχθροπραξιών μέσω της παρέμβασης των Μεγάλων Δυνάμεων έπεσαν αρχικά στο κενό. Οι παροτρύνσεις της Ρωσίας και οι προτάσεις του Πρωθυπουργού της Ρουμανίας Majoresku συνέβαλαν μέχρι ένα βαθμό στην επίτευξη της ανακωχής παρά την αρχική αρνητική στάση της Ελλάδας. Η υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου ήρθε να τερματίσει τις εχθροπραξίες του Β' Βαλκανικού Πολέμου⁹⁹.

Αναμφίβολα η μεταστροφή της γερμανικής πολιτικής στην Ελλάδα αποτυπώθηκε καλύτερα με την στάση που τήρησε κατά τον Β' Βαλκανικό Πόλεμο αλλά και μέσα στο πλαίσιο των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων που ακολούθησαν κατά την συνδιάσκεψη του Βουκουρεστίου το καλοκαίρι του 1913.

Τον Ιούλιο του 1913 ο πρεσβευτής της Γερμανίας στην Βιέννη Tschirschky (Τσίρσκυ) ανέφερε σε σχετική συζήτηση πάνω στο θέμα της Καβάλας ότι η Ρωσία, σύμφωνα με πληροφορίες του Στρέιτ, επιθυμούσε να κάνει την Καβάλα πολεμικό

⁹⁶ Τόμπρος, Ν. «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913) στον ελληνικό τύπο», ανακτήθηκε στις 02/07/2017 από:

https://www.academia.edu/7515748/Η_Συνθήκη_του_Βουκουρεστίου_28.7._10.8.1913_στον_ελληνικό_Τύπο

⁹⁷ Βλ. ό.π. Δορδανάς, Ν. Καλογρηάς, Β. *Η γερμανική αυτοκρατορία και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι.*

Άγνωστες πτυχές από τα γερμανικά αρχεία, σ. 38

⁹⁸ Βλ. ό.π. Κυριακόπουλος, Η. «Βαλκανικοί Πόλεμοι: διπλωματική ιστορία», σ. 79

⁹⁹ Βλ. ό.π. Τόμπρος, Ν. «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913) στον ελληνικό τύπο»

λιμάνι: «Σε συζήτηση για το θέμα της παράδοσης της Καβάλας στην Ελλάδα, ο κόμης Berchtold μου ανέφερε ότι η Ρωσία τον είχε ήδη ρωτήσει την γνώμη του πάνω στο θέμα. Αυτός απάντησε στους Ρώσους ότι δεν μπορούσε να απαντήσει μεμονωμένα σε αυτή την ερώτηση. Επίσης μέσω του Στρέιτ υπάρχει η πληροφορία ότι η Ρωσία θέλει να κάνει την Καβάλα ένα πολεμικό λιμάνι. Αυτό σήμαινε για τον Berchtold ότι η Ρωσία προετοιμάζεται για την περίπτωση που θα απελευθερωθούν τα στενά των Δαρδανελίων».¹⁰⁰ Από ότι φαίνεται σε διπλωματικά έγγραφα της εποχής εκείνης, η ίδια η Ρωσία έδειξε ότι ενώ αρχικά δεν είχε αντιρρήσεις να περιέλθει η Καβάλα στην Ελλάδα, στην πορεία έδειξε να διαφοροποιεί την στάση της. Αυτό αφήναν να εννοηθεί οι δηλώσεις του Τρουπέτζσκι, συμβούλου πάνω σε θέματα για την Μ. Ανατολή και βουλγαρόφιλου, προς τον Ιταλό πρέσβη ώστε να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση για να δοθεί η Καβάλα στην Ελλάδα¹⁰¹. Αυτό επίσης γνωστοποίησε και ο Γερμανός πρέσβης στην Αθήνα, Quadt, προς το Γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών στις 20 Ιουλίου 1913:

«Ο υπουργός εξωτερικών μου ανέφερε ότι ενώ η Ρωσία έδειχνε πως δεχόταν η Καβάλα να δοθεί στην Ελλάδα, ξαφνικά ο Ρώσος απεσταλμένος δήλωσε πως ο E Grey δεν συμφωνεί με αυτό. Ο κ. Ιονέσκου (ρουμάνος) έστειλε προσωπικό τηλεγράφημα στον κ. Βενιζέλο με τον οποίο τον ρωτάει να η Ελλάδα επιμένει για την Καβάλα , με την υποσημείωση ότι αν η απάντηση είναι θετική, οι επιχειρήσεις θα κρατήσουν πολύ ακόμα»¹⁰²

Το ίδιο διάστημα ο πρεσβευτής Quadt στην Ελλάδα διαβεβαίωσε αρχικά ότι η Ελλάδα δεν είχε πρόθεση να αποκλείσει ολοκληρωτικά την Βουλγαρία από το Αιγαίο. Επίσης γνωστοποίησε την αποφασιστική διάθεση του ελληνικού κράτους να προσαρτήσει την Καβάλα και την επιθυμία του Βασιλιά να απελευθερώσει όλα τα εδάφη όπου ζει ελληνικός πληθυσμός¹⁰³

Στις 30 Ιουλίου 1913, ο απεσταλμένος της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στο Βουκουρέστι, Waldhausen, εξέφραζε τις ανησυχίες του ότι το ζήτημα της Καβάλας στο οποίο εμμένει η Ελλάδα ενδέχεται να επιφέρει τις μεγαλύτερες δυσκολίες στις διαπραγματεύσεις¹⁰⁴:

¹⁰⁰ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος R 14323, Nr. 248

¹⁰¹ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος R 14323, Nr 210

¹⁰² Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14321, Αρ. 285

¹⁰³ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος R 14323, Nr 278

¹⁰⁴ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος 14323, Nr. 203

«Αναφέρω ότι τις μεγαλύτερες δυσκολίες στις διαπραγματεύσεις θα τις φέρει η «Καβάλα» για την οποία επιμένει η ελληνική πλευρά».

Τις ανησυχίες του επίσης εξέφρασε ο Βενιζέλος προς τον πρέσβη της Γερμανίας στην Αθήνα, Quadt, αναφέροντας του σχετικά με φήμες που ήθελαν την Ρωσία να μην υποστηρίζει την παράδοση της Καβάλας στην Ελλάδα¹⁰⁵:

«Ο Βενιζέλος μου είπε ανήσυχος ότι έχουν φτάσει φήμες στην Αθήνα πως οι Ρώσοι δεν υποστηρίζουν την παράδοση της Καβάλας στην Ελλάδα. Ο Βενιζέλος μου είπε ότι αν η Καβάλα δοθεί στη Βουλγαρία τότε η τελευταία θα έχει σημαντικό προβάδισμα έναντι της Ελλάδος και ένας μελλοντικός πόλεμος θα ήταν αναπόφευκτος. Ο Βενιζέλος παραδέχεται ότι λίγο καιρό πριν συμφωνούσε να δοθεί η Καβάλα στους Βούλγαρους αλλά αυτό το έκανε προς αποφυγή του πολέμου με τη Βουλγαρία. Τώρα όμως αναφέρει ότι με τις νίκες των Ελλήνων και λόγω των πολλών θυμάτων θα πρέπει η Ελλάδα να έχει και τα αντίστοιχα οφέλη.

Ξανά τονίζει όμως ότι είναι θέμα ισορροπίας δυνάμεων να περιέλθει η Καβάλα στην Ελλάδα»¹⁰⁶.

Οι φήμες αυτές επιβεβαιώνονται εν τέλει και από τον Γερμανό πρέσβη στην Αθήνα υπογραμμίζοντας ότι η αρνητική στάση της Ρωσίας, αλλά και της Γαλλίας, απέναντι στην παραχώρηση της Καβάλας στην Ελλάδα οφείλονταν στην ενδεχόμενη πρόθεση της δεύτερης να προσχωρήσει στην Τριπλή Συμμαχία:

«Είναι αξιοσημείωτο, όπως έχω ήδη αναφέρει εμπιστευτικά σε εσάς, ότι η Γαλλία προσπάθησε το τελευταίο διάστημα κάνοντας διαβήματα εδώ, να αποτρέψει την Ελλάδα να πάρει την Καβάλα από του Βούλγαρους. Μετά από αναφορές του έλληνα επιτετραμμένου στην Αγία Πετρούπολη, φαίνεται και εκεί να επιθυμούν να μείνει η Καβάλα σε βουλγαρικά χέρια. Αξιολογώντας τα πράγματα από εδώ, δεν μπορώ να εξηγήσω αλλιώς αυτές τις Ρώσο-γαλλικές προσπάθειες, παρά μόνο με το ότι η Τριπλή Αντάντ κατάλαβε τις προσπάθειες τις Ελλάδας να συμμετάσχει στην Τριπλή Συμμαχία. Βλέποντας τα πράγματα από αυτή την σκοπιά, έχει μεγάλη σημασία για την τριπλή Αντάντ να απειλεί την Ελλάδα μέσω της θέση ισχύος που κατέχει, για ένα τόσο σημαντικό ζήτημα όπως η Καβάλα. Κατά της δική μου άσχετη αντίληψη θα έπρεπε η

¹⁰⁵ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος 14323 Nr 286

¹⁰⁶ Αυτοκρατορική Γερμανική Πρεσβεία στην Αθήνα, 26 Ιουλίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14323 Ar. 285

Τριπλή συμμαχία να συμβάλλει ενεργά στο να βγει η Ελλάδα όσο το δυνατόν ισχυρότερη από αυτόν τον πόλεμο και η Βουλγαρία το δυνατό αδύναμη»¹⁰⁷

Ο Βενιζέλος από την πλευρά του έκανε σαφές πως σε περίπτωση που συνέβαινε το αντίθετο η Βουλγαρία θα είχε σημαντικό προβάδισμα έναντι της Ελλάδος και πως τίθεται ζήτημα ισορροπίας δυνάμεων¹⁰⁸.

3.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας

Οι Γερμανοί αξιωματούχοι είχαν επισημάνει κατά καιρούς την σημασία που είχε η Ελλάδα για την διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής γερμανικής πολιτικής στα Βαλκάνια. Αυτό ήταν το ζητούμενο που έκανε τον Bethmann Hollweg να δηλώσει πως «η αυξημένη ισχύς που αποκόμισε η Ελλάδα απέβη προς όφελος της δυναστείας στην Αθήνα και κατά συνέπεια ενίσχυσε το φιλογερμανικό στοιχείο στη χώρα αυτή, την διαρκώς εκτεθειμένη στις πιέσεις της Αντάντ και ελάχιστα σταθερή». Με άλλα λόγια αυτό που επιδίωκαν οι Γερμανοί, δηλαδή την απόκτηση ισχυρών ερεισμάτων στον ελλαδικό χώρο, είχε πραγματοποιηθεί¹⁰⁹.

Η επίτευξη αυτού του στόχου ήταν φυσικά αποτέλεσμα σε πρώτη φάση της νίκης των Ελλήνων στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο και σε δεύτερη φάση της ανόδου της ισχύος του Διαδόχου. Η ανάδειξη του Κωνσταντίνου σε αρχιστράτηγο του ελληνικού στρατού αποτελούσε ένδειξη της ενίσχυσης της θέσης και της δημοτικότητας του απέναντι στον Βενιζέλο. Αυτό άφησε ευχαριστημένους τους Γερμανούς αξιωματούχους. Ο Κωνσταντίνος έσπευσε να εκμεταλλευθεί αυτόν τον μετασχηματισμό της ισορροπίας των δυνάμεων ώστε να εδραιώσει την ισχύ του αφού πλέον είχε στελεχώσει το Γενικό Επιτελείο με δικούς του ανθρώπους και μάλιστα με την εντολή του ίδιου του Βενιζέλου¹¹⁰.

Η θέση στην οποία βρίσκονταν ο Βενιζέλος ήταν αρκετά ευαίσθητη. Γνώριζε πολύ καλά ότι οι εξελίξεις στο ασταθές διεθνές περιβάλλον επέβαλλαν την προώθηση μιας πολιτικής εθνικής ενότητας. Επιπλέον, ήξερε πως η παρέμβαση της Γερμανίας ήταν απαραίτητη για την επιτυχή έκβαση μιας συνεργασίας με την Ρουμανία και την Τουρκία. Αυτό εξάλλου έκανε τους Γερμανούς να θέσουν ως όρο στον Βενιζέλο την

¹⁰⁷ Αυτοκρατορικός Πρέσβης στην Αθήνα, Quadt, 16 Ιουλίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14321, Αρ. 266

¹⁰⁸ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος 14323 Nr 286

¹⁰⁹ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου»,

¹¹⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 158

τήρηση μιας ευνοϊκής στάσης απέναντι την δυναστεία. Ο Έλληνας πρωθυπουργός αποδέχθηκε την κατάσταση «έχοντας υπολογίσει μάλλον λανθασμένα τις προθέσεις του Κωνσταντίνου και υπερεκτιμήσει την δική του -όντως- πολύ ισχυρή θέση στην Βουλή»¹¹¹.

Η τοποθέτηση του Κωνσταντίνου στην θέση του αρχιστράτηγου έδωσε σημαντικές αρμοδιότητες στον Διάδοχο, ο οποίος απέκτησε σημαντικό κύρος και ανταγωνιστικό προβάδισμα απέναντι στον Βενιζέλο. Οι σχέσεις εξουσίας μετατοπίστηκαν ακόμη περισσότερο όταν ο Κωνσταντίνος διαδέχθηκε στον θρόνο τον Γεώργιο Α΄ μετά την δολοφονία του. Οι άνθρωποι του βασιλιά προχώρησαν σε προπαγάνδα μέσα στους κύκλους των αξιωματικών υποστηρίζοντας την εδραίωση μιας αυταρχικής εξουσίας με αντικοινοβουλευτικές τάσεις και την θέσπιση ενός στρατού που θα υπακούει μόνο στις εντολές του Κωνσταντίνου χωρίς να λογοδοτεί στον υπουργό Αμύνης. Η ανάδειξη του Κωνσταντίνου στον θρόνο έδωσε την ευκαιρία σε ανθρώπους της δυναστείας να λάβουν σημαντικές κρατικές θέσεις όπως για παράδειγμα την ανάληψη του υπουργείου εξωτερικών από τον Γεώργιο Στρέιτ και την τοποθέτηση του Γεώργιου Θεοτόκη ως διπλωματικό αντιπρόσωπο στο Βερολίνο και το Βουκουρέστι¹¹².

Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα ήταν αρχικά αρνητική απέναντι στην σύναψη ανακωχής με την Βουλγαρία ή τουλάχιστον δεν ήταν διατεθειμένη να το κάνει πριν εξασφαλιστεί ότι ο βουλγαρικός στρατός έχει εξουδετερωθεί και ότι θα διασφαλιστούν τα ελληνικά κεκτημένα. Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος θεωρούσε ότι σκοπός της Βουλγαρίας μέσω της ανακωχής ήταν να κερδίσει χρόνο ώστε να καταφέρει να ανασυγκροτηθεί στρατιωτικά. Όπως δήλωνε τότε: «το στρατιωτικό συμφέρον απήτει να τελειώσει ο πόλεμος με πλήρη ήτταν της Βουλγαρίας». Η επιφυλακτικότητα απέναντι στις προθέσεις των Βουλγάρων ήταν διάχυτη όχι μόνο στον πολιτικό κόσμο αλλά και στην ελληνική κοινωνία. Το γεγονός αυτό εξέφραζαν έντονα αρκετά δημοσιεύματα εφημερίδων όπως ο *Νεολόγος Πατρών* ο οποίος τόνιζε τότε:

«Όπωσδήποτε δεν είναι μακράν η στιγμή, κατά την οποίαν το μυστικόν θα διαλευκανθή και θα ιδώμεν, εάν η αναστολή των εχθροπραξιών προδικάζη οπωσούν

¹¹¹βλ. στο ίδιο, σ. 158

¹¹²βλ. στο ίδιο, σ. 159

την εκ μέρους της Βουλγαρίας αποδοχήν των συμμαχικών προτάσεων, ή εγένετο απλώς και μόνον δι' άλλους στρατιωτικούς λόγους»¹¹³.

Ήδη από το καλοκαίρι του 1913 στο εσωτερικό της Ελλάδας φάνηκαν τα πρώτα σημάδια της διάστασης μεταξύ Κωνσταντίνου και Βενιζέλου που έμελλε να κορυφωθεί στον Εθνικό Διχασμό του 1916. Αφορμή της διάστασης ήταν ο χαρακτήρας της εξωτερικής πολιτικής. Λίγο πριν την επίσκεψη του βασιλιά στο Βερολίνο ο Θεοτόκης συναντήθηκε μαζί του στην Αθήνα προτείνοντας την προσχώρηση της Ελλάδας στην Τριπλή Συμμαχία. Η πρόταση αν και αιφνιδίασε, έγινε δεκτή από τους Jagow και Hollweg, οι οποίοι ζήτησαν την επιβεβαίωση της γνωρίζοντας το ενδιαφέρον του Βενιζέλου για τον συνασπισμό με Ρουμανία και Τουρκία. Παρόλο που τόσο ο Βενιζέλος όσο και ο Κωνσταντίνος αρνήθηκαν ότι είχαν δώσει σχετική εντολή στον Θεοτόκη, θεωρείται εξαιρετικά αμφίβολο έως αδύνατο ο Έλληνας πολιτικός να είχε «αποτολμήσει μια τέτοια πρωτοβουλία, παρά μόνο ύστερα από σχετική εντολή του Κωνσταντίνου». Υπέρ αυτού συνηγορεί και το γεγονός πως ο ίδιος ο βασιλιάς είχε προτείνει στους Γερμανούς αξιωματούχους την προσχώρηση της Ελλάδας στην Τριπλή Συμμαχία δηλώνοντας μάλιστα ότι ήταν διατεθειμένος προκειμένου να επιτύχει αυτό τον σκοπό να αποπέμψει την κυβέρνηση Βενιζέλου τοποθετώντας έναν εκ των Θεοτόκη ή Ζαΐμη στην θέση του¹¹⁴.

Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από τον Bethmann Hollweg εξαιτίας του ασταθούς περιβάλλοντος στα Βαλκάνια, ο οποίος διαμήνυσε στον Κωνσταντίνο ότι «η γερμανική ηγεσία θα εξετάσει καλύτερα το ζήτημα της άμεσης προσχώρησης μόνο μετά το πέρας της παρούσης κρίσης». Ο Hollweg μετέφερε το επιθυμία του Κάιζερ να μην αποπεμφθεί ο Βενιζέλος διότι κάτι τέτοιο θα είχε απρόβλεπτες συνέπειες σε μια σχετικά δύσκολη συγκυρία εξαιτίας των εξελίξεων στα Βαλκάνια. Ο Γερμανός αυτοκράτορας ενθάρρυνε τον βασιλιά να επικεντρωθεί στο θέμα της προσχώρησης στην Τριπλή Συμμαχία και στον συνασπισμό Ελλάδας-Ρουμανίας-Τουρκίας στον οποίο ήταν θετικός και ο Βενιζέλος¹¹⁵.

¹¹³ Βλ. ό.π. Τόμπρος, Ν. «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913) στον ελληνικό τύπο»,

¹¹⁴ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 159

¹¹⁵ Βλ. στο ίδιο

3.3 Η γερμανική πολιτική υπέρ της εκχώρησης της Καβάλας στην Ελλάδα μέσα στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης του Βουκουρεστίου

Όπως είδαμε, οι συντονισμένες επιθέσεις των Ελλήνων και των Σέρβων επέφεραν την πολυπόθητη πτώση του βουλγαρικού μετώπου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ενδεχόμενη συμμετοχή τόσο της Ρουμανίας όσο και της Τουρκίας στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο προκάλεσαν τις ανησυχίες των Μεγάλων Δυνάμεων, μεταξύ των οποίων η Γερμανία, αποτέλεσε κεντρικό πρωταγωνιστή στις διπλωματικές αντιπαλότητες μεταξύ των δύο πόλων που είχαν σχηματιστεί. Η άσκηση λοιπόν της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα αφορούσε την υποστήριξη των ελληνικών θέσεων με αναφορά στο ζήτημα της Καβάλας. Πολιτική την οποία συμμερίστηκε και η Γαλλία, ενώ στον αντίθετο πόλο, Αυστροουγγαρία και Ρωσία τάσσονταν υπέρ των αιτημάτων της Βουλγαρίας¹¹⁶.

Οι διεργασίες της συνδιάσκεψης του Βουκουρεστίου ξεκίνησαν στις 30 Ιουνίου 1913. Η ήττα της Βουλγαρίας ήταν το μείζον ζήτημα της συνδιάσκεψης (30 Ιουνίου-10 Αυγούστου 1913). Με την συνθήκη του Βουκουρεστίου η Βουλγαρία υποχρεώνονταν να συνυπογράψει με τους αντιπάλους της Ελλάδα, Σερβία, Ρουμανία και Μαυροβούνιο, τους όρους όπου μεταξύ άλλων η Ελλάδα προσαρτούσε την Ανατολική Μακεδονία, διπλασιάζοντας σχεδόν την συνολική της έκταση (από 63.200 τ.μ. σε 120.300 τ.μ.) και αυξάνοντας σημαντικά την πληθυσμιακή δυναμική της (από 2.6 εκ. το 1912 σε 4.7 εκ. το 1913)¹¹⁷.

Την κατοχή της Καβάλας στο Βουλγαρικό κράτος υποστήριζαν η Ρωσία και η Αυστροουγγαρία. Η πρώτη διότι απέβλεπε στην επέκταση της επιρροής της στην Βουλγαρία και η δεύτερη διότι η αποδυνάμωση της Βουλγαρίας θα ενίσχυε την θέση των Σέρβων εις βάρος των αυστριακών. Αυτό ήταν το πλαίσιο μέσα στο οποίο έλαβε χώρα η γερμανική παρέμβαση του Γουλιέλμου Β΄, που με την άσκηση μιας πολιτικής που ήταν υπέρ των ελληνικών θέσεων έμελλε «να μεταβάλει το διπλωματικό σκηνικό»¹¹⁸.

Η πολιτική που ακολούθησε η Γερμανία κατά την διάρκεια των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων μέσα στον Αύγουστο του 1913 στο Βουκουρέστι εξακολουθούσε να παραμένει σε σύγκλιση με την γενικότερη πολιτική της στα Βαλκάνια που είχε

¹¹⁶ Βλ. ό.π. Τόμπρος, Ν. «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913) στον ελληνικό τύπο»

¹¹⁷ Βλ. ό.π. Γιανουλόπουλος, Γ. «Εξωτερική πολιτική», σ. 122

¹¹⁸ Βλ. στο ίδιο, 433-434

τηρήσει τον περασμένο Μάρτιο¹¹⁹. Αυτό σήμαινε την υποστήριξη μιας ελληνικής Καβάλας, όπως υπογράμμιζε με τον τρόπο του ο Jagow: «Η Ελλάδα, ιδιαίτερα με την ενίσχυση της μετά τον τελευταίο πόλεμο, έχει εξελιχθεί σε σημαντικό παράγοντα στην Μεσόγειο, γεγονός που επηρεάζει ουσιαστικά τα συμφέροντα μας». Σήμαινε επίσης ότι η απόσταση που χώριζε την γερμανική πολιτική από αυτή της Αυστρο-Ουγγαρίας σχετικά με τα Βαλκάνια παρέμενε αγεφύρωτη. Σε γενικές γραμμές, η Συνδιάσκεψη του Βουκουρεστίου έφερε στο προσκήνιο την διάσταση δύο «στρατοπέδων» αναφορικά με το ζήτημα της Καβάλας. Από την μία πλευρά η Γερμανία, που βρισκόταν σε σύγκλιση με την Γαλλία, υποστήριζαν την προσάρτηση της Καβάλας στο ελληνικό κράτος και από την άλλη η Αυστρο-Ουγγαρία που ήταν αντίθετη έχοντας μάλιστα στο πλευρό της την Ρωσία¹²⁰.

Η μόνη χώρα που φαίνεται ότι δυσανασχετούσε με την προσάρτηση της Καβάλας στην Ελλάδα ήταν η Αγγλία., όπως φαίνεται μέσα από δύο περιπτώσεις. Η πρώτη αφορά τηλεγράφημα του Έλληνα απεσταλμένου στο Βουκουρέστι, Παπαδιαμαντόπουλου, προς την Αθήνα, τον Ιούλιο του 1913:

«Λαμβάνω την τιμήν να ανακοινώσω υμίν ότι διεβίβασα το περιεχόμενο τηλεγραφήματος Α.Ε. κ. Πρωθυπουργού εις τον κ. Ιωνέσκο όστις παρακαλεί να διαβιβάσω τω κ. Πρωθυπουργώ την εξής εμπιστευτικήν απάντησιν.

‘Γνωρίζω ασφαλώς ότι η Αγγλία περισσότερο πάσης άλλης δυνάμεως θ’ ανατινείνη εις την προσάρτησιν της Καβάλας εις την Ελλάδα και φρονεί ότι συμφέρει να συννενοηθώσιν τα 5 Βαλκανικά κράτη διά την ειρήνην ούχι μετ’ αδιάλλακτου πνεύματος διότι θα παρέμβη η Ευρώπη και θα τη εμβάλη η Βουλγαρία σοβαρώς την ιδέα της αυτονομίας της Μακεδονίας ότι δε σήμερα η Βουλγαρία επρότεινε εις την Ρουμανίαν να γίνη ιδιαιτέρως μετ’ αυτής η ειρήνη παραχωρούσα την αξιουμένην παρ’ αυτής εδαφικήν γραμμήν αλλ’ η Ρουμανία αρνήθη»¹²¹

Σε ένα άλλο διπλωματικό έγγραφο ο Quadt στις 29 Ιουλίου 1913 παρέθεσε σχετικό δημοσίευμα της εφημερίδας «Νέα Ημέρα» όπου αναφέρεται σχετικά με τα εμπόδια που έθετε η Αγγλία στο ζήτημα της Καβάλας. Ο Γερμανός πρέσβης ανέφερε πως κάτι τέτοιο ενδεχομένως να γινόταν εξαιτίας της προσέγγισης της Ελλάδας με

¹¹⁹ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, σ. 184

¹²⁰ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 163

¹²¹ Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας:

<http://arxeio.mfa.gr>

την Τριπλή Συμμαχία. Επιπλέον, αναφέρονταν πως στην Ελλάδα ήταν γνωστή η πρόθεση της Αγγλίας για πρόσβαση της Βουλγαρίας στο Αιγαίο¹²².

Η Ρουμανία συμμερίζονταν την ιδέα της Γερμανίας ότι μια ενδεχόμενη επέκταση της Βουλγαρίας θα λειτουργούσε αποσταθεροποιητικά για την ισορροπία δυνάμεων στα Βαλκάνια. Αυτό εξάλλου είχε εκφράσει και η αξίωση της κατά τις διεργασίες της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου να της εκχωρηθεί η Σιλιστρία¹²³. Αυτό έγινε γνωστό και στις 8 Αυγούστου 1913 στο Βουκουρέστι όπου ο Γερμανός πρέσβης Βάλντχάουσεν ανέφερε ότι ο υπουργός εξωτερικών της Ρουμανίας επιχείρησε να πείσει το Βερολίνο ώστε να δοθεί η Καβάλα στην Ελλάδα¹²⁴.

Από την άλλη, κράτη όπως η Αυστρία ασκούσαν σημαντικές πιέσεις για την παραχώρηση της Καβάλας στην Βουλγαρία. Το γεγονός αυτό προκάλεσε τις αντιδράσεις της Ελλάδας, η οποία έδειχνε πως δεν ήταν διαθέσιμη να συνεχίσει να συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις εάν συνέβαινε κάτι τέτοιο:

«Πρεσβευτής Αυστρίας μεθ' ου έχον μακράν συνέντευξιν επέμενε υποστηρίζων ότι Καβάλα πρέπει επιδικασθή Βουλγάροις. Εδήλωσα αυτό άνευ περιφράσεων ότι τοιάυτην ειρήνην ούτε Κυβέρνησις αλλ' ούτε και Βασιλεύς θα ήτο δυνατόν να υπογράψωσι και ότι επομένως εάν επιμένει εις τούτο η Βουλγαρία διαπραγματεύσεις ειρήνης δύνανται από τούδε θεωρήσι ματαιωθείσαι [...] Αν Μ. Δυνάμεις ενδιαφέρονται δια συνομολόγησιν ειρήνης υπό εμπολέμων δύνανται Μ. Δυνάμεις ως έχουσαι υλικήν δύναμιν να επιζητήσιν όπως επιβάλωσιν τα τροπολογίας εφ' ων θα είναι σύμφωνοι»¹²⁵

Οι χειρισμοί της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα κατά την Συνδιάσκεψη του Βουκουρεστίου ήταν αρκετά λεπτοί. Η γερμανική πλευρά υποστήριξε πλήρως την ελληνική προσάρτηση της Καβάλας¹²⁶. Ο Πρέσβης στην Αθήνα Quadt αναφέρει στο υπουργείο του:

«Πρόσφατα μίλησα στις αναφορές μου, ότι σύμφωνα με την «άσχετη» αντίληψή μου ότι θα έπρεπε οπωσδήποτε οι από επι το πλείστον ελληνικό πληθυσμό κατοικούμενες περιοχές των Σερρών, Δράμας και Καβάλας πρέπει να δοθούν στην Ελλάδα. Οι Βούλγαροι λεηλάτησαν αυτές τις περιοχές με τον πιο απεχθή τρόπο και

¹²² Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος R 1432 Nr 292

¹²³ Οι διεργασίες της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου ξεκίνησαν στις 16 Δεκεμβρίου 1912 και κατέληξαν στην υπογραφή της ομώνυμης Συνθήκης στις 20 Μαρτίου 1913, η οποία τερμάτιζε τον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο

¹²⁴ Αρχεία Γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Φάκελος R 14324

¹²⁵ Τηλεγράφημα του Βενιζέλου προς τον Βασιλιά, Βουκουρέστι, 17/30 Ιουλίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας:

<http://arxeio.mfa.gr/>

¹²⁶ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 163

φόνευσαν βάνουσα όποιον έπεσε στα χέρια τους. Θα ήταν επίσης άδικο, εφόσον οι Έλληνες νίκησαν του Βούλγαρους να δινόνταν οι ελληνοκρατούμενες περιοχές στου βάρβαρους Βούλγαρους. Αυτό δεν θα το επιτρέψει ο βασιλιάς Κωνσταντίνος σε καμία περίπτωση. Δικαίως φοβάται ότι μετά την σύναψη Ειρήνης, οι βούλγαροι θα έστρεφαν την εκδίκησή τους για την ήττα τους πάνω στον άμαχο πληθυσμό αυτών των περιοχών»¹²⁷.

Σχεδόν το σύνολο της γερμανικής κυβέρνησης παρέμεινε υπέρ της παραχώρησης της Καβάλας στην Ελλάδα, όπως είχε ήδη υποσχεθεί ο Jagow στην ελληνική κυβέρνηση. Ο ίδιος ο Γερμανός αυτοκράτορας μάλιστα εκφράστηκε με θετικά σχόλια προς τον πρίγκιπα Κάρολο της Ρουμανίας -που είχε αναλάβει ρόλο διαμεσολαβητή- μετά και από παράκληση του Κωνσταντίνου και της Σοφίας. Τον σημαντικότερο ρόλο διαδραμάτιζε η φιλοδοξία της Γερμανίας να προσελκύσει την Ελλάδα στην Τριπλή Συμμαχία. Απώτερος σκοπός αυτού του σχεδίου ήταν η δημιουργία ενός βαλκανικού συνασπισμού. Οι προοπτικές επιτυχίας αυτού του σκοπού ήταν ευνοϊκές όπως αποδείχθηκε από την έκβαση του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου. Με άλλα λόγια, τα κίνητρα πίσω από την υποστήριξη της Ελλάδας στο θέμα της Καβάλας από ανθρώπους όπως ο Jagow πήγαζαν από την εφαρμογή μιας ρεαλιστικής πολιτικής¹²⁸.

Κατά τις διεργασίες της Συνδιάσκεψης η Βουλγαρία διαπραγματεύτηκε σχετικά με τον καθορισμό του ακραίου συνοριακού σημείου, για το οποίο πρότεινε την θέση από τον κόλπο του Ορφανού μέχρι την συμβολή της σέρβο-βουλγαρικής μεθορίου. Αυτή η εισήγηση ήταν αντίθετη στις διεκδικήσεις της Ελλάδας η οποία επέμενε για την γραμμή Μάκρης-Πέρελικ. Οι πιέσεις από τις Μεγάλες Δυνάμεις είχαν καταστήσει ξεκάθαρο για την Ελλάδα ότι η επέκταση των συνόρων μέχρι τον Νέστο ήταν αδύνατη¹²⁹:

«Ως έχουσιν τα πράγματα δεν πρέπει να φανταζώμεθα ότι θα καταστή δυνατόν να υπερβώμεν γραμμήν Νέστου συνθήκη ειρήνης. Αλλά και γραμμήν ταύτην τότε μόνον θα εξασφαλίσωμεν εν Βουκουρεστίω εάν κατωρθώσωμεν να υποστηρίξη ημάς εν τούτω Ρουμανία άλλως πρέπει να θεωρήται βέβαια ματαίωσις διαπραγματεύσεων. Παρακαλώ

¹²⁷ Αυτοκρατορικός Πρέσβης Quadt, Αθήνα, 16 Ιουλίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Φάκελος R 14321, Αρ. 266

¹²⁸ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 184

¹²⁹ Βεργόπουλος, Κ. Βερέμης, Α. κα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ΄ Νεότερος ελληνισμός από το 1881 έως το 1913*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 354

να μοι γνωρίσετε εάν Υπουργικόν Συμβούλιον συμερίζεται γνώμην μου και εάν επομένως με εξουσιοδοτεί να ενεργήσω αναλόγως»¹³⁰

Αυτό που έμελλε ωστόσο να αποτελέσει το φλέγον ζήτημα της Συνδιάσκεψης του Βουκουρεστίου ήταν η Καβάλα¹³¹. Ο Γερμανός υπουργός εξωτερικών προσπάθησε να μεταπείσει τον Αυστριακό υπουργό εξωτερικών Μπέρτχολντ να «συνηγορήσει» υπέρ της Ελλάδας πάνω στην βάση αυτής της ρεαλιστικής πολιτικής. Το γεγονός μάλιστα ότι η ελληνική κυβέρνηση είχε εκφράσει την διάθεση της να προσχωρήσει στην Τριπλή Συμμαχία σε μια περίοδο όπου είχε εξελιχθεί σε σημαντικό γεωπολιτικό παράγοντα στην Μεσόγειο ενίσχυε ακόμη περισσότερο την ανάγκη για μια ρεαλιστική προσέγγιση της κατάστασης. Αυτός ο πραγματισμός ήταν που ωθούσε τον Jagow να τονίζει ξεκάθαρα ότι οι στόχοι της Γερμανίας συμπυκνώνονταν στην προστασία της τουρκικής ακεραιότητας: «Η Ελλάδα, ιδιαίτερα με την ενίσχυση της μετά τον τελευταίο πόλεμο, έχει εξελιχθεί σε σημαντικό στρατηγικό παράγοντα στη Μεσόγειο, γεγονός που επηρεάζει ουσιαστικά τα συμφέροντα μας»¹³².

Η διάσταση των δύο πολιτικών αξιωματούχων αντανάκλούσε μια ευρύτερη διάσταση μεταξύ της γερμανικής βαλκανικής πολιτικής και αυστρο-ουγγρικής βαλκανικής πολιτικής. Και η διάσταση αυτή είχε ως κέντρο βάρους τον ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια. Για το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών η θέση της Ελλάδας στην Μεσόγειο, όπως και οι σχέσεις της με την Τουρκία ειδικά με αφορμή το ζήτημα των νησιών του Αιγαίου- της προσέφερε τις δυνατότητες «καλύτερα από τον καθένα και με κατάλληλη καθοδήγηση να εξασφαλίσει τον πρωταρχικό στόχο της γερμανικής πολιτικής στα Βαλκάνια, δηλαδή την ύπαρξη της Τουρκίας»¹³³.

Η γερμανική κυβέρνηση κατέβαλλε διαδοχικές προσπάθειες ώστε να εξασφαλίζει την ουδετερότητα της Αυστρο-Ουγγαρίας στο ζήτημα της Καβάλας. Ωστόσο η αυστρο-ουγγρική πολιτική παρέμενε σταθερή στην παραχώρηση της ελληνικής πόλης στην Βουλγαρία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η Γερμανία συνέχιζε να υποστηρίζει «την ικανοποίηση ενός των ζωηρότερων και ίσως πιο δικαιολογημένων αιτημάτων της Ελλάδας –την κατοχή της Καβάλας». Και προς αυτό μάλιστα

¹³⁰ Τηλεγράφημα του Βενιζέλου από το Βουκουρέστι, 17/30 Ιουλίου 1913, Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας: <http://arxeio.mfa.gr/>

¹³¹ Βεργόπουλος, Κ. Βερέμης, Α. κα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ' Νεότερος ελληνισμός από το 1881 έως το 1913*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1977, σ. 354

¹³² Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, σ. 184

¹³³ Βλ. στο ίδιο, σ. 185

επιχείρησε να εξασφαλίσει και την ουδετερότητα της Αγγλίας. Η μόνη χώρα με την οποία ερχόταν σε συμφωνία στο ζήτημα της Καβάλας ήταν η Γαλλία¹³⁴

Παραδόξως ούτε οι ελληνικές νίκες στα πεδία των μαχών κατά των Βουλγάρων ούτε ακόμη και η εθνολογική σύσταση της περιοχής δεν συνιστούσαν επαρκή κριτήρια ώστε η Καβάλα -αλλά και η υπόλοιπη ανατολική Μακεδονία- να εκχωρηθεί αυτοδικαίως στην Ελλάδα. Αυτό σήμαινε ότι η διεκδίκηση της θα αποτελούσε το επίμαχο σημείο ενός αγώνα που θα δίδονταν στο διπλωματικό πεδίο. Το πεδίο αυτό όμως δεν συνιστούσε μόνο έναν νόμιμο χώρο επίκλησης των διεθνών δικαίων. Πάνω από όλα αποτελούσε έναν χώρο σύγκρουσης των διεθνών συμφερόντων και διεκδίκησης των βλέψεων του κάθε κράτους¹³⁵.

Τόσο η Αυστρία όσο και η Ρωσία τάσσονταν στο πλευρό της Βουλγαρίας. Ο ίδιος ο Sazonov, Ρώσος πρέσβης στο Λονδίνο, είχε δηλώσει ότι «η Ελλάδα διαθέτει τόσα λιμάνια ώστε να μην γνωρίζει πως θα τα χρησιμοποιήσει... Είναι δίκαιο η Βουλγαρία να έχει ένα λιμάνι στην θάλασσα του Αιγαίου». Απέναντι στην φιλοβουλγαρική στάση της Αυστρίας και της Ρωσίας, η Αγγλία και η Ιταλία ήταν πιο επιφυλακτικές. Η Ελλάδα είχε μόνο στο πλευρό της την Γαλλία να υποστηρίζει τις ελληνικές διεκδικήσεις και θα ήταν αρκετά δύσκολο, ίσως και αδύνατο, να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις συνθήκες ενός απαιτητικού και άνισου διπλωματικού αγώνα «εάν δεν είχε εκδηλωθεί η ανέλπιστη, όσο και αποφασιστική, γερμανική συμπαράσταση»¹³⁶.

Σε γενικές γραμμές θεωρείται πως «η Ελλάδα οφείλει κυρίως στη γερμανική κυβέρνηση το ότι μπόρεσε να εξασφαλίσει την Καβάλα στη Συνθήκη του Βουκουρεστίου, καθώς και το ότι πολλές Δυνάμεις δεν προέβαλαν το δικαίωμα αναθεώρησης». Η έκβαση των βαλκανικών κρίσεων σήμαιναν για την γερμανική πολιτική ότι οι βασικοί της στόχοι είχαν εκπληρωθεί. Μάλιστα, είχε επιτευχθεί και η προσέγγιση Ελλάδας και Ρουμανίας, κάτι το οποίο ευνοούσε μια μελλοντική δημιουργία της βαλκανικής συμμαχίας, αφού αμφότερες οι χώρες είχαν συμφέρον να προστατευθούν τα κεκτημένα από την Συνθήκη του Βουκουρεστίου¹³⁷.

¹³⁴ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, σ. 185

¹³⁵ Βλ. ό.π. Βεργόπουλος, Κ. Βερέμης, Α. κα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ' Νεότερος ελληνοισμός από το 1881 έως το 1913*, σ. 354

¹³⁶ Βλ. ό.π. Βεργόπουλος, Κ. Βερέμης, Α. κα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ' Νεότερος ελληνοισμός από το 1881 έως το 1913*, σ. 354

¹³⁷ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, σ. 185

Ο ίδιος ο Κάιζερ Γουλιέλμος πίεσε τον Κάρολο της Ρουμανίας σχετικά με το ζήτημα της Καβάλας, ενημερώνοντας μάλιστα τον Κωνσταντίνο πως «... Ως τήγρις παλαίω υπέρ της αξιώσεώς σου...». Η Γερμανία λοιπόν με μια μεταστροφή στην πολιτική της που δεν ήταν τόσο αναμενόμενη, τάχθηκε υπέρ της Ελλάδας ασκώντας πιέσεις για την παραχώρηση της Καβάλας στην ελληνική επικράτεια.¹³⁸

Η διπλωματική παρέμβαση της Γερμανίας θεωρείται ότι διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο για την μετατόπιση της ρουμανικής κυβέρνησης υπέρ των ελληνικών διεκδικήσεων. Παρόλο που η γερμανική πολιτική παρεμβάσεως υπέρ της Ελλάδας ήρθε να ανταποκριθεί στην προσωπική έκκληση της βασίλισσας Σοφίας, μέχρι έναν βαθμό αποτελούσε μια σκοπιμότητα ώστε να καταφέρει η Γερμανία να κερδίσει την συμπάθεια και συμπαράσταση της ελληνικής κοινής γνώμης απέναντι στην προοπτική για την δημιουργία ενός ενιαίου μετώπου μεταξύ Τουρκίας-Ελλάδας-Ρουμανίας, με πιθανή την συμμετοχή της Γιουγκοσλαβίας¹³⁹.

Εν τέλει, η γερμανική παρέμβαση αλλά και η πολιτική κινητοποίηση της Ρουμανίας υπέρ της Ελλάδας οδήγησε στην υπογραφή της Συνθήκης ειρήνης του Βουκουρεστίου στις 10 Αυγούστου 1913 και στην εκχώρηση της Καβάλας στην Ελλάδα:

«Χθες απόγευμα υπεγράφη εν Βουκουρεστίω το πρωτόκολλον το καθορίζον τα όρια μεταξύ της νέας Ελλάδος και της Βουλγαρίας.

Εν γενικαίς γραμμαίς τα προς το βορράν και ανατολάς όρια ημών άρχονται από του μέσου της λίμνης Πρεσπών, διασχίζουσι την πεδιάδα μεταξύ Μοναστηρίου και Φλωρίνης, ακολουθούσι τα νοτίως Μοριχόβου και προς βορράν του Καζα Μογλενων υψηλά όρη, διέρχονται αμέσως νοτίως του Γευγελή και μεταξύ πόλεως Δοϊράνης και σιδηροδρομικού σταθμού, διασχίζουσι την λίμνη Δοϊράνης, ανέρχονται το όρος Μπέλεσι, ακολουθούντα αυτό κατά μήκος, διαπέρωσι παρά την Κούλαν το στενόν του Δεμίρ Ισσάρ, ανέρχονται εις το όρος Ισιγγέλι, διέρχονται νοτίως του Μελενίκου και Νευροκοπίου, περιλαμβάνουσι μέγα μέρος της ανατολικώς του Νέστου χώρας, πλην της Ξάνθης, και καταλήγουσιν εις τας εκβολάς του Νέστου»¹⁴⁰.

¹³⁸ Ιστορική Συλλογή Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913, διαθέσιμο στο <http://www.balkanwars.gr/sinthiki-voukourestiou.html>

¹³⁹ Βλ. ό.π. Βεργόπουλος, Κ. Βερέμης, Α. κα, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ' Νεότερος ελληνισμός από το 1881 έως το 1913*, σ. 354

¹⁴⁰ Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας, προσπελάσιμο στο: <http://arxeio.mfa.gr/faces/displayDocFrames.jsp?docId=g9a330c&type=2&isOnFrames=false&onVersionsList=false>

Παρακάτω παρατίθενται τα συμφωνηθέντα όπως ορίστηκαν στα άρθρα της Συνθήκης του Βουκουρεστίου¹⁴¹

«Άρθρο 1. Από της ανταλλαγής των επικυρώσεων της παρούσης Συνθήκης θέλει υπάρξει ειρήνη και φιλία μεταξύ της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως της Ρουμανίας, της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως των Βουλγάρων, της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως των Ελλήνων, της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως του Μαυροβουνίου και της Αυτού Μεγαλειότητος του Βασιλέως της Σερβίας, ως και μεταξύ των Εαυτών Διαδόχων και Κληρονόμων, των Κρατών και των υπηκόων Αυτών.

Άρθρον 2. Η μεταξύ του Βασιλείου της Βουλγαρίας και του Βασιλείου της Ρουμανίας παλαιά μεθόριος, μεταξύ Δουνάβεως και Ευξείνου Πόντου, θέλει διαρρυθμισθή ως έπεται, συμφώνως τω πρακτικώ τω καταρτισθέντι υπό των οικείων στρατιωτικών αντιπροσώπων και παρηρητημένω εις το υπ' αριθμό 5 της 22 Ιουλίου (4 Αυγούστου) 1913 της εν Βουκουρεστίου Συνδιασκέψεως πρωτόκολλον.

Η νέα μεθόριος, αρχομένη από του Δουνάβεως προς τα άνω της Τουρτουκάιας, καταλήγει εις τον Εύξεινον Πόντον νοτίως της Εκρένας. Μεταξύ των δύο τούτων άκρων σημείων η μεθόριος γραμμή ακολουθεί το ενδεικνυμένον διάγραμμα επί των συνημμένων χαρτών 1/100.000 και 1/200.000 του Ρουμανικού Επιτελείου, συμφώνως τη επίσης παρηρητημένη τω παρόντι άρθρω περιγραφή.

Συμφωνείται ρητώς ότι η Βουλγαρία θέλει κατεδαφίσει, το βραδύτερον εντός προθεσμίας δύο ετών, τα υπάρχοντα οχυρωματικά έργα και ότι δεν θέλει κατασκευάσει άλλα τοιάυτα έργα εν Ρουχτσουκίω Σούμλα, εν τη διαμέσως χώρα και εντός ζώνης 20 χιλιομέτρων περί το Βαλτσικιον.

Μικτή επιτροπή, συγκείμενη εξ ισάριθμων αντιπροσώπων εκάτερου των δύο Υψηλών συμβαλλόμενων Μερών, επιφορτισθήσεται δέκα πέντε ημέρας μετά την υπογραφήν της παρούσης Συνθήκης, όπως χαράξη επί του εδάφους την νέαν μεθόριον γραμμίν, συνωδά τοις άνωθι ώδε συντεθειμένοις. Η επιτροπή αυτή θέλει διενεργήσει την διανομή των ακινήτων κτημάτων και κεφαλαίων, άτινα τυχόν μέχρι τούδε ανήκον από κοινού εις επαρχίας, δήμους ή κοινότητας κατοίκων, χωριζομένους δια των νέων συνόρων. Εν περιπτώσει διαφωνίας επί της διαχαράξεως και των εκτελεστέων μέτρων, τα δύο Υψηλά συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται να αποταθώσιν εις Κυβέρνησιν τρίτου

¹⁴¹ Προσπελάσιμο στο:

http://www.geetha.mil.gr/media/Thesmika_Keimena/GEETHA/diethnh/2%20SYNTHIKI%20EIRHNHS%20VOUKOURESTIOU.pdf

φίλου Κράτους, παρακαλούντα αυτήν να ορίση διαιτητήν, ούτινος η απόφασιν επί των υπό αμφισβήτησιν σημείων θεωρηθήσεται ως οριστική.

Άρθρο 3. Τα μεταξύ του Βασιλείου της Βουλγαρίας και του Βασιλείου της Σερβίας σύνορα ακολουθούσι το εξής διάγραμμα, συμφώνως των καταρτισθέντι υπό των οικείων στρατιωτικών αντιπροσώπων πρακτικώ, τω παρηρητημένων εις το υπ' αριθμόν 9 της 25 Ιουλίου (7 Αυγούστου) 1913 πρωτόκολλον της εν Βουκουρεστίω Συνδιασκέψεως.

Η οροθετική γραμμή, αναχωρούσα από των παλαιών συνόρων, της κορυφής Παταρίκα, ακολουθεί τα παλαιά Τουρκοβουλγάρικα σύνορα και την γραμμήν της διαχωρίσεως των υδάτων μεταξύ Αξιού και Στρυμόνος, μετά της εξαιρέσεως ότι άνω κοιλάς της Στρωμνίτσης μένει Σερβικόν έδαφος, καταλήγει δε εις το όρος Μπέλες, ένθε συνενούται προς τα Βουλγαροελληνικά σύνορα. Λεπτομερής περιγραφή των συνόρων τούτων και το διάγραμμα αυτής επί του χάρτου 1/200.000 του Αυστριακού Επιτελείου συνάπτονται τω παρόντι άρθρω.

Μικτή επιτροπή, συγκείμενη εξ ισάριθμων αντιπροσώπων εκατέρων των Υψηλών συμβαλλομένων Μερών, επιφορτισθή εντός δέκα πέντε ημέρας μετά την υπογραφήν της παρούσης συνθήκης να χαράξη επί του εδάφους την νέαν μεθόριον γραμμήν, συμφώνως τοις πρόσθεν συντεθειμένοις.

Η επιτροπή αυτή θέλει διενεργήσει την διανομήν των ακινήτων κτημάτων και κεφαλαίων, άτινα τυχόν ανήκον μέχρι τούδε από κοινού εις επαρχίας, δήμους ή κοινότητας κατοίκων, αποχωριζομένους διά των νέων συνόρων. Εν περιπτώσει διαφωνίας επί της διαχαράξεως και των εκτελεστέων μέτρων, τα δύο Υψηλά Μέρη υποχρεούνται να αποταθώσιν εις κυβέρνησιν τρίτου φίλου Κράτους, παρακαλούντα αυτή να ορίση διαιτητήν, ούτινος η απόφασις επί των υπό αμφισβήτησιν σημείων θεωρηθήσεται οριστική.

Άρθρον 4. Τα σχετικά προς τα παλαιά Σερβοβουλγαρικά σύνορα ζητήματα κανονισθήσονται συνωδά τη επελθούση μεταξύ των δύο Υψηλών συμβαλλομένων Μερών συνεννοήσει, τη βεβαιουμένη εν τω παρηρητημένων τω παρόντι άρθρω πρωτοκόλλω.

Άρθρον 5. Τα μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και του Βασιλείου της Βουλγαρίας σύνορα ακολουθούσι το εξής διάγραμμα, συμφώνως το καταρτισθέντι υπό των οικείων στρατιωτικών αντιπροσώπων πρακτικώ τω παρηρητημένω εις το υπ' αριθμόν 9 πρωτόκολλον της 25 Ιουλίου (7 Αυγούστου) 1913 της εν Βουκουρεστίω Συνδιασκέψεως.

Η οροθετική γραμμή αναχωρεί από των νέων Βουλγαροσερβικών συνόρων επί της κορυφογραμμής του όρους Μπέλες, καταλήγουσα εις τας εις το Αιγαίον Πέλαγος εκβολάς του ποταμού Νέστου.

Μεταξύ των δύο τούτων άκρων σημείων η οροθετική γραμμή ακολουθεί το ενδεικνύμενον διάγραμμα επί του συνημμένου χάρτου 1/200.000 του Αυστριακού Επιτελείου, συμφώνως τη περιγραφή τη επίσης παρηρητημένη τω παρόντι άρθρω.

Μικτή επιτροπή, συγκείμενη εξ ισαρίθμων εκατέρου των συμβαλλόμενων Υψηλών Μερών αντιπροσώπων, επιφορτησθήσεται δέκα πέντε ημέρας μετά την υπογραφήν της παρούσης Συνθήκης να χαράξη επί του εδάφους την νέαν μεθόριον γραμμήν, συμφώνως τοις πρόσθεν συντεθειμένοις.

Η επιτροπή αυτή θέλει διενεργήσει την διανομήν των ακινήτων κτημάτων και κεφαλαίων, άτινα τυχόν ανήκον μέχρι τούδε από κοινού εις επαρχίας, δήμους ή κοινότητας κατοίκων χωριζομένους διά των νέων συνόρων. Εν περιπτώσει διαφωνίας επί της διαχαράξεως ή των εκτελεστέων μέτρων, τα Υψηλά συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται να αποταθώσιν εις Κυβέρνησιν τρίτου φίλου Κράτους, παρακαλούντα αυτή να ορίση διαιτητή, ούτινος η απόφασις επί των υπό αμφισβήτηση σημείων θεωρηθήσεται ως οριστική.

Συνομολογείται ρητώς ότι η Βουλγαρία παραιτείται πάσης επί της νήσου Κρήτης αξιώσεως.

Άρθρον 6. Τα Αρχηγεία των οικείων στρατών θέλουσι πάραυτα λάβει γνώσιν της υπογραφής της παρούσης Συνθήκης. Η Βουλγαρική Κυβέρνησις υποχρεούται να επαναγάγη τον εαυτής στρατόν από της επαύριον της γνωστοποιήσεως ταύτης εις την ώρα ειρήνης κατάστασιν. Θέλει κατευθύνει τα στρατεύματα εις τας εαυτών έδρας, ένθα ενεργηθήσεται ως οίόν τε τάχιστα η αποστολή των διαφόρων εφεδρειών εις τα εαυτών εστίας.

Τα στρατεύματα, ων η έδρα κείται εν τη ζώνη της κατοχής του στρατού τίνος των Υψηλών συμβαλλόμενων Μερών, θέλουσιν αποσταλή εις έτερον σημείον του παλαιού Βουλγαρικού εδάφους και δεν θα δύνανται να προσέλθωσιν εις τας οικείας έδρας των, ειμή μετά την εκκένωσιν της άνω προβλεπομένης ζώνης κατοχής.

Άρθρον 7. Η εκκένωσις του παλαιού και νέου Βουλγαρικού εδάφους άρξεται αμέσως μετά την αποστράτευσιν του Βουλγαρικού στρατού και περατωθήσεται του βραδύτερον εντός δεκαπενθημέρου.

Κατά την διάρκεια της προθεσμίας ταύτης η δια τον Ρουμανικών των πολεμικών επιχειρήσεων στρατόν ζώνη διαχωρισμού αφορίζεται υπό της γραμμής Σιστοβίου-

Λοβτσέα-Τούρσκι-Ιζβόρ-Γκλοτσένε-Ζλάτιτσα-Μίρκοβο-Αραμπά-Κονάκ-Ορχάνια-Μέτζδρα-Βράτζα-Μπερκόβιτσα-Λομ-Δούναβις.

Άρθρον 8. Κατά την διάρκεια της κατοχής του Βουλγαρικού εδάφους, οι διάφοροι στρατοί θέλουσι διατηρήσει το δικαίωμα της επιτάξεως έναντι καταβολής της αξίας εις χρήμα. Θέλουσιν έχει ελευθέραν την χρήσιν των σιδηροδρομικών γραμμών διά την μεταφορά των στρατευμάτων και των προμηθειών πάσης φύσεως, άνευ αποζημιώσεως τίνος καταβλητέας υπέρ τοπικής αρχής.

Οι ασθενείς και τραυματίαι θέλουσι μείνει εις τα μέρη ταύτα υπό την προστασίαν των ρηθέντων στρατών.

Άρθρον 9. Ως οίον τε τάχιον μετά την ανταλλαγήν των επικυρώσεων της παρούσης Συνθήκης πάντες οι αιχμάλωτοι αποδοθήσονται αμοιβαίως.

Εκάστη των Κυβερνήσεων των Υψηλών συμβαλλόμενων Μερών θέλει ορίσει ειδικούς Επιτρόπους εντεταμένους την παραλαβήν των αιχμαλώτων.

Πάντες οι ευρισκομένοι εις χείρας τίνος των Κυβερνήσεων αιχμάλωτοι παραδοθήσονται τω επιτρόπω της εις ην ανήκουσι Κυβερνήσεως ή τω αντιπροσώπω αυτού προσηκόντως εξουσιοδοτημένω εν τόπω ορισθησομένω υπό των ενδιαφερόμενων Μερών.

Αι Κυβερνήσεις των Υψηλών συμβαλλομένων Μερών θέλουσιν επιδειξει αμοιβαίως αλληλίας, τούτο δε το ταχύτερον μετά την παράδοσιν παντών των αιχμαλώτων, κατάστασιν των αμέσων δαπανών ας υπέστησαν προς περίθαλψιν και συντήρησιν των αιχμαλώτων από της ημερομηνίας της αιχμαλωτίσεως ή της παραδόσεως μέχρι της ημερομηνίας του θανάτου ή της αποδόσεως αυτών. Συμψηφισμός γενήσεται μεταξύ των ποσών των οφειλομένων υπό της Βουλγαρίας ενί εκάστω των Υψηλών συμβαλλομένων Μερών και των ποσών των οφειλομένων υπό τούτου η Βουλγαρία, η δε διαφορά καταβληθήσεται τη δικαιούχω Κυβερνήσει ως οίον τε τάχιον μετά την ανταλλαγήν των ως άνω καταστάσεων.

Άρθρον 10. Η παρούσα Συνθήκη κυρωθήσεται και αι επικυρώσεις αυτής ανταλλαγήσονται εν Βουκουρεστίω εντός προσθεσμίας δέκα πέντε ημερών ή και ενωρίτερον, αν τούτο καταστή δυνατόν.

Εις πίστωσιν οι οικείοι Πληρεξούσιοι υπέγραψαν ταύτην και ετέθησαν τας εαυτών σφραγίδας.

Εγένετο εν Βουκουρεστίω την εικοστήν ογδόην ημέραν του μηνός Ιουλίου (10 Αυγούστου) του έτους χιλιοστού εννεακοσιοστού δεκάτου τρίτου»

Χάρτης των Βαλκανίων: α) κατόπιν της Συνδιάσκεψης του Λονδίνου (1913), β) μετά την Συνθήκη του Βουκουρεστίου (1913)

Όντως, το καλοκαίρι του 1913 η Καβάλα παραχωρήθηκε στην Ελλάδα. Εκεί, από τα πρώτα πράγματα για τα οποία φρόντισαν οι ελληνικές αρχές ήταν η σύσταση της τοπικής πολιτοφυλακής. Αποστολή αυτού του σώματος που αποτελούνταν από 400 με 500 άντρες, ήταν ο έλεγχος των περιοχών που βρίσκονταν περιφερειακά της Καβάλας και ειδικά της πεδιάδας της Δράμας εξαιτίας της παρουσίας βουλγαρικών στρατευμάτων. Λίγες ημέρες πριν είχε προηγηθεί και η αποχώρηση των τελευταίων Βούλγαρων στρατιωτών από την Καβάλα, οι οποίοι σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του προξενικού πράκτορα της Γαλλίας «δεν έπρεπε με κανέναν τρόπο να θεωρηθούν

αιχμάλωτοι πολέμου, δεδομένου ότι είχαν παραμείνει εδώ για την διατήρηση της τάξης και ότι, κατά συνέπεια, εκτελούσαν μόνο καθήκοντα χωροφυλάκων»¹⁴².

Παρόλα αυτά, η απόφαση της Συνθήκης του Βουκουρεστίου να προσαρτηθεί η Καβάλα στην Ελλάδα δεν εμπόδισε την πραγματοποίηση επίθεσης στο Δοξάτο από ένα τμήμα του βουλγαρικού στρατού. Ενδεχομένως, αυτή η πράξη να αποτελούσε μια απεγνωσμένη και σπασμωδική κίνηση για αντίποινα. Η απελευθέρωση της Καβάλας είχε προκαλέσει στους κατοίκους του Δοξάτου αισθήματα ευφορίας, βλέποντας μάλιστα τον βουλγαρικό στρατό να αποχωρεί από την περιοχή προς τα τέλη Ιουνίου του 1913. Έτσι άρχισαν να υψώνουν τις ελληνικές σημαίες και σε όλα τα δημόσια κτίρια. Την επόμενη ημέρα όπως πληροφορεί ο προξενικός πράκτορας της Γαλλίας στην Καβάλα *«μια βουλγαρική δύναμη 250 με 300 ανδρών, διοικούμενη από πολλούς αξιωματικούς και εφοδιασμένη με κανόνια, επέστρεψε στο Δοξάτο και άρχισε να βομβαρδίζει την ελληνική συνοικία [...] οι σκηνές οι οποίες εκτυλίχθηκαν [...] ξεπερνούν σε φρίκη όλα όσα μπορεί κανείς να φανταστεί»¹⁴³.*

Οι θηριωδίες του βουλγαρικού στρατού έγιναν γνωστές στις Μεγάλες Δυνάμεις. Τα διπλωματικά σώματα λάμβαναν πλήθος ψηφισμάτων διαμαρτυρίας από περιοχές της Μακεδονίας που είχαν υποστεί την βαναυσότητα των βουλγαρικών στρατευμάτων. Ανάμεσα σε αυτές τις διαμαρτυρίες περιλαμβάνονταν και το τηλεγράφημα του Κωνσταντίνου προς τον Κάιζερ όπου τον ενημέρωνε για τις επιθέσεις:

«Πριν δύο ημέρες Βούλγαροι στρατιώτες, κατόπιν διαταγής του αξιωματικού τους συνέλαβαν στο Δεμίρ Χισάρ έναν επίσκοπο [...] και πλέον των εκατό πολιτών και, αφού τους έκλεισαν σε ένα βουλγάρικο σχολείο, τους δολοφόνησαν [...] Στο όνομα της ανθρωπότητας και του πολιτισμού διαμαρτύρομαι για τις μεθόδους διεξαγωγής του πολέμου εκ μέρους αυτών των αχρείων δολοφόνων»¹⁴⁴.

Τελικά η επίθεση τερματίστηκε λίγες ημέρες αργότερα όταν ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την περιοχή της Δράμας εδραιώνοντας εκεί την παρουσία του¹⁴⁵.

¹⁴² Κουτσακιώτης, Γ. *Η Καβάλα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Οι μαρτυρίες των προξενικών εκθέσεων του Κωνσταντίνου Π. Βουλγαρίδη*, 2013, Καβάλα: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, σσ. 119-120

¹⁴³ Βλ. στο ίδιο, σσ. 120

¹⁴⁴ Βλ. ό.π. Δορδανάς, Ν. Καλογρηάς, Β. *Η γερμανική αυτοκρατορία και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Άγνωστες πτυχές από τα γερμανικά αρχεία*, σ. 40

¹⁴⁵ Βλ. ό.π. Κουτσακιώτης, Γ. *Η Καβάλα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Οι μαρτυρίες των προξενικών εκθέσεων του Κωνσταντίνου Π. Βουλγαρίδη*, σσ. 120

Ωστόσο πέρα από τους προαναφερθέντες παράγοντες σημαντικό ρόλο για την τήρηση μιας φιλικής στάσης από πλευράς Γερμανίας απέναντι στην Ελλάδα διαδραμάτισε επίσης ο παράγοντας της οικονομίας. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι αλλά και η περίοδος που ακολούθησε ενίσχυσαν τις βλέψεις της γερμανικής βιομηχανίας. Η ανάγκη της Ελλάδας σε πολεμικό εξοπλισμό ήταν ορατή και επιπλέον η διεύρυνση της εδαφικής της επέκτασης μεταφράζονταν σε αγορές τρένων, πλοίων, γεωργικών μηχανών, κα. Παρόλα αυτά η γερμανική αγορά ήταν επιφυλακτική. Αυτό εξάλλου εξέφραζε η άρνηση των γερμανικών τραπεζών το καλοκαίρι του 1913 να εξοφλήσουν ληξιπρόθεσμες δόσεις του ελληνικού δανείου σε γερμανικές εταιρείες με ομόλογα ενός εσωτερικού δανείου, σε αντίθεση με τις αυστριακές και τις γαλλικές, που είχαν αποδεχθεί αμέσως τον διακανονισμό. Το πλαίσιο αυτό υπογράμμιζε έναν σοβαρό κίνδυνο για που αφορούσε την ανάδυση «μονοπωλιακών συνθηκών εις βάρος της γερμανικής εξαγωγικής βιομηχανίας... αφού το γερμανικό κεφάλαιο δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για την Ελλάδα, παρά τις έντονες προσπάθειες της πολιτικής ηγεσίας»¹⁴⁶.

Μέσα στο πλαίσιο της μεταστροφής της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα, η οποία συνιστούσε σημαντικό στοιχείο για την επιτυχή υλοποίηση της πολιτικής στα Βαλκάνια, η γερμανική κυβέρνηση επιχείρησε να προσεγγίσει την ελληνική πλευρά ώστε να ενταχθεί στην Τριπλή Συμμαχία:

«Η προσέλκυση της Ελλάδας στην Τριπλή Συμμαχία υπαγορεύεται τόσο από τα συμφέροντα της Τριπλής Συμμαχίας στη Μεσόγειο, όσο και από τα γερμανικά συμφέροντα στη Μικρά Ασία. Η Ελλάδα, στο άρμα της Αντάντ, σημαίνει ενίσχυση της θαλάσσιας θέσης της Γαλλίας και της Αγγλίας στη Μεσόγειο εις βάρος της Αυστρο-Ουγγαρίας και της Ιταλίας, καθώς και ενθάρρυνση των επιδιώξεων της Ρωσίας και της Γαλλίας όσον αφορά το διαμελισμό της Ασιατικής Τουρκίας. Και μόνον το συμφέρον της αυτοκρατορικής κυβέρνησης όσον αφορά στη διατήρηση του στάτους κβο στην Μικρά Ασία, που ανταποκρίνεται μάλλον και στο συμφέρον της Αυστρο-ουγγρικής κυβέρνησης, της απαγορεύει, μεταξύ άλλων, να λάβει θέση υπέρ της Βουλγαρίας και εναντίον της Ελλάδας κατά την επικείμενη εκποίηση της τουρκικής κληρονομιάς»¹⁴⁷.

Διαπιστώνει λοιπόν κάποιος ότι η Ελλάδα κατείχε μείζονα θέση για την ανάπτυξη της γερμανικής πολιτικής στα Βαλκάνια. Χωρίς την συνεργασία του ελληνικού κράτους θεωρούνταν εξαιρετικά δύσκολη αυτή η ανάπτυξη. Μάλιστα η

¹⁴⁶ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 160

¹⁴⁷ Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914, τ. 34, II, αρ. 13292

συναίνεση της ελληνικής πλευράς θεωρούνταν απαραίτητη σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτή της Ρουμανίας και της Τουρκίας παρά τους στενούς δεσμούς που είχαν αυτά τα κράτη με την Γερμανία. Η Ελλάδα αποτελούσε τον αναγκαίο άξονα για την επίτευξη των γερμανικών στόχων στα Βαλκάνια. Με τη σειρά του, ο έλεγχος των Βαλκανίων προσέφερε στην γερμανική βιομηχανία ένα σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα απέναντι στους Γάλλους και πάνω από όλα θα εξασφάλιζε την ακεραιότητα της Τουρκίας ή τουλάχιστον θα επιβράδυνε την διάλυση της.

Σε αυτό το σημείο πολύ εύλογα γεννιέται το ερώτημα ποιος ήταν ο βαθύτερος λόγος για τον οποίο η Γερμανία ήθελε να διατηρήσει την επιρροή της στα Βαλκάνια μέσω της στήριξης των ελληνικών θέσεων καθιστώντας έτσι την Ελλάδα αποτελούσε «δορυφόρο» για την επέκταση των γερμανικών ερεισμάτων;

Η πολιτική της Γερμανίας να προστατέψει τα ελληνικά συμφέροντα απέβλεπε στην φιλοδοξία της να αποκτήσει τον στρατηγικό έλεγχο των Βαλκανίων δια μέσου του τριγώνου Βουκουρέστι-Κωνσταντινούπολη-Αθήνα. Πιο ειδικά, ο Κάιζερ Γουλιέλμος ήλπιζε ότι η παροχή υποστήριξης για την προσάρτηση της Καβάλας στην Ελλάδα θα είχε διττό όφελος για την Γερμανία. Από την μια, θα ενίσχυε την θέση της απέναντι στην Αθήνα αλλά και εις βάρος της Γαλλίας. Από την άλλη, «θα άμβλυε με την ικανοποίηση των ελληνικών αιτημάτων στην Μακεδονία τις ελληνικές αξιώσεις στην Ήπειρο»¹⁴⁸.

Η ικανοποίηση των ελληνικών αξιώσεων μετά τον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο αποτελούσε μέρος της ευρύτερης γερμανικής πολιτικής στην Ανατολή, στην οποία περιλαμβάνονταν και η διαφύλαξη των δεσμών που είχε η Τριπλή Συμμαχία με την Ρουμανία. Η ίδια αντίληψη που υπαγόρευε την προστασία των ρουμανικών συμφερόντων με σκοπό την παραμονή της Ρουμανίας στην Τριπλή Συμμαχία, υπαγόρευε και για την Ελλάδα ότι «η πρόσδεση της στο άρμα της Τριπλής Συμμαχίας, ως μη σλαβική βαλκανική χώρα, προϋπέθετε την -στο μέτρο του δυνατού- ικανοποίηση των ελληνικών επιδιώξεων». Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η διαμόρφωση φιλικών σχέσεων τόσο προς την δυναστεία όσο και προς τον ελληνικό λαό ήταν το ζητούμενο για την καλλιέργεια ενός κοινού σημείου αναφοράς το οποίο θα ευνοούσε την σύγκλιση της γερμανικής με την αυστριακή πολιτική. Ωστόσο, όπως

¹⁴⁸Βλ. ό.π. Τόμπρος, Ν. «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913) στον ελληνικό τύπο»

εξετάσαμε, η σύγκλιση αυτή προσέκρουε στο ζήτημα των ελληνο-αλβανικών συνόρων, για το οποίο τα δύο κράτη είχαν αντίθετες αντιλήψεις¹⁴⁹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

4.1 Το ιστορικό πλαίσιο

Για να κατανοήσουμε την γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα προς τα τέλη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου είναι απαραίτητο να εξετάσουμε την πορεία που ακολούθησε η πολιτική αυτή από το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων και μετέπειτα. Με άλλα λόγια την περίοδο που αφορά περίπου την έναρξη και την διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η κατάληξη των Βαλκανικών Πολέμων ερμηνεύθηκε από τους Γερμανούς ως μια εξέλιξη με δραματικά απειλητικό χαρακτήρα εξαιτίας της ανόδου των σλαβικών πληθυσμών, ειδικά μετά την επιβολή τους κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η σημασία των Βαλκανίων έπαιξε τον δικό της ρόλο για το «άνοιγμα» της Γερμανίας στην Μικρά Ασία. Οι βαλκανικές περιοχές θεωρούνταν ανέκαθεν ως η «γέφυρα» για το πέρασμα στην ανατολή, αλλά η επέκταση των Σλάβων, οι οποίοι έγιναν αντιληπτοί ως «δορυφόροι» των ρωσικών συμφερόντων, θεωρήθηκε ως εμπόδιο για αυτό το πέρασμα¹⁵⁰. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η γερμανική πολιτική στράφηκε στην υποστήριξη της Τουρκίας. Ποιος όμως ήταν ο αντίκτυπος για την Ελλάδα; Πως μπορεί να επηρεάστηκε η γερμανική πολιτική απέναντι στο ελληνικό κράτος, σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο;

Φυσικά, η Γερμανία ήδη από το 1910 είχε επισημάνει μέσω του πρεσβευτή της στην Κωνσταντινούπολη βαρόνου von Marschall τα οφέλη που θα είχε ένα οικονομικό «άνοιγμα» στις περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο ανταγωνισμού που είχε διαμορφωθεί μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Η έκκληση λοιπόν της Τουρκίας ήταν η ευκαιρία την οποία αναζητούσε η Γερμανία για την προστασία των οικονομικών της συμφερόντων, την προάσπιση του κύρους της και πάνω από όλα την εδραίωση της επιρροής της στην Μικρά Ασία¹⁵¹.

¹⁴⁹ Βλ. ό.π. Δορδανάς, Ν. Καλογρηάς, Β. *Η γερμανική αυτοκρατορία και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι*.

Άγνωστες πτυχές από τα γερμανικά αρχεία, σ. 44

¹⁵⁰ Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 255

¹⁵¹ Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 256

Αυτές λοιπόν οι εξελίξεις εξηγούν για ποιόν λόγο τον Ιανουάριο του 1913 ο Γερμανός Καγκελάριος Bethmann Hollweg είχε υποστηρίξει με τόση θέρμη ότι σε περίπτωση που κάποιο τρίτο κράτος επιχειρούσε να ανατρέψει το status quo της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας τότε «θα αναγκαστούμε να παρέμβουμε για να προστατέψουμε το κομμάτι της κληρονομιάς που μας ανήκει. Διότι η Γερμανία δεσμεύεται απέναντι στην Μικρά Ασία, όχι μόνο μέσω των εκατοντάδων εκατομμυρίων αλλά μέσω του κύρους της». Σε παρόμοιο πνεύμα ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών Gottlieb von Jagow μόλις ανέλαβε τα καθήκοντα του το 1913 ανέφερε στο Κάιζερ Γουλιέλμο πως θα ήταν «ο πρώτος που θα πρότεινε στην Αυτού Μεγαλειότητα την διεξαγωγή ενός πολέμου αν κάποιος απειλούσε τα δικαιώματα της Γερμανίας στην Μικρά Ασία»¹⁵².

4.2 Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας

Η νικηφόρα για την Ελλάδα έκβαση των Βαλκανικών Πολέμων ισοδυναμούσε με την ισχυροποίηση της παρουσίας της στα Βαλκάνια. Επιπλέον τόνωσε το κλίμα αισιοδοξίας και ευφορίας στην ελληνική κοινωνία. Ωστόσο, αυτή η αίσθηση εφησυχασμού και θετικής προοπτικής ήταν απλώς η επιφάνεια μιας κατάστασης που στο βάθος της υπήρχε ήδη εμφυτευμένος ο σπόρος «νέων, αλυτρωτικών και εθνικιστικών βλέψεων και συγκρούσεων»¹⁵³.

Παραμονές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου λοιπόν η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας έδειχνε ότι τα πράγματα είχαν μπει σε μια τροχιά σταθερότητας. Οι νικηφόροι πόλεμοι του 1912-1913 μαζί με τις προσαρτήσεις συνέβαλαν σημαντικά στην σταδιακή αύξηση του πληθυσμού και στην επέκταση της εδαφικής επικράτειας. Παράλληλα, έδωσαν στην κυβέρνηση Βενιζέλου το κύρος από την άσκηση μιας υπεύθυνης εξωτερικής πολιτικής. Το ζητούμενο ήταν να εδραιωθεί μια μακροχρόνια περίοδος ειρήνης ώστε να μπορέσει η Ελλάδα να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις της. Η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στάθηκε εμπόδιο σε αυτές τις προσδοκίες .

Αυτή η εικόνα σταθερότητας βέβαια ήταν μόνο η μία όψη του νομίσματός γιατί κατά τις παραμονές του Μεγάλου Πολέμου ο πολιτικός κόσμος βρισκονταν διαιρεμένος συμπαρασύροντας μαζί του στην διάσταση και την ελληνική κοινωνία. Ο

¹⁵² Βλ. στο ίδιο, σ. 256

¹⁵³ Αλεξάτος, Γ. *Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς*, Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη, 2010, σ. 23

πρωθυπουργός Βενιζέλος ήταν υπέρ της σύγκλισης της Ελλάδας με τις «προστάτιδες δυνάμεις», και μάλιστα εγγύτερα με την βρετανική προσέγγιση των διεθνών πραγμάτων. Η επιλογή του Βενιζέλου γινόταν με γνώμονα την ναυτική ισχύ της Βρετανίας σε Μεσόγειο και Μέση Ανατολή. Έτσι ο Έλληνας πολιτικός θεώρησε πως «η Ελλάδα, ως χώρα κατεξοχήν μεσογειακή και ναυτική, ήταν μοιραία συνδεδεμένη μαζί της»¹⁵⁴.

Ας θυμηθούμε ότι η προβολή του «σλαβικού κινδύνου» είχε αποκτήσει έναν μόνιμο χαρακτήρα στην πολιτική ζωή της Ελλάδας ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, δίνοντας στην τότε κυβέρνηση Θεοτόκη την αφορμή να στραφεί προς το Βερολίνο, μια που αυτός ο φόβος «συνέπιπτε απολύτως με την γερμανική πολιτική στα Βαλκάνια που είχε τότε έναν και μόνο κύριο στόχο: την δημιουργία ‘αντισλαβικού άξονα’ Τουρκίας, Ρουμανίας και Ελλάδας»¹⁵⁵. Όσον αφορά το διεθνές περιβάλλον, η θέση της Ελλάδας ήταν ευαίσθητη. Από τη μια πλευρά στα Βαλκάνια, η Βουλγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία καιροφυλακτούσαν για την παραμικρή ευκαιρία ώστε να ανακτήσουν τις προσαρτήσεις που είχαν χάσει από τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους. Από την άλλη, οι σχέσεις με τις Μεγάλες Δυνάμεις ήταν εξαιρετικά λεπτή αφού τόσο οι Κεντρικές Δυνάμεις όσο και η Αντάντ ήθελαν την συμμαχία της Ελλάδας, κάθε μία για τους δικούς της λόγους¹⁵⁶.

Η κατάσταση στο εσωτερικό οξύνθηκε περισσότερο εξαιτίας της κορύφωσης που έλαβε η διάσταση όσον αφορούσε την πλευρά την οποία θα υποστήριζε η Ελλάδα. Η κυβέρνηση του Βενιζέλου επιθυμούσε να εισαχθεί η χώρα στις δυνάμεις της Αντάντ. Αντίθετα, ο Κωνσταντίνος και η δυναστεία τηρούσαν μια φιλογερμανική στάση που υπαγόρευε να συμπαραταχθεί η Ελλάδα με τις Κεντρικές Δυνάμεις. Βέβαια η συμμετοχή της Ελλάδας στις Κεντρικές Δυνάμεις ισοδυναμούσε με την τήρηση ουδετερότητας στον πόλεμο, αφού αυτό αποτελούσε επιθυμία της Γερμανίας¹⁵⁷. Ωστόσο, όπως θα εξετάσουμε αργότερα αυτή η πολιτική «ουδετερότητας» αποτελούσε μια εικονική πολιτική και δεν αντικατόπτριζε την πραγματική θέση που θα είχε η Ελλάδα στον πόλεμο.

Η πολιτική που προωθούσε ο Βενιζέλος υπονομεύονταν συνεχώς από τους κύκλους του Γενικού Επιτελείου, που βρίσκονταν υπό τον έλεγχο του Κωνσταντίνου,

¹⁵⁴βλ. στο ίδιο, σ. 25

¹⁵⁵βλ. ό.π. Γιανουλόπουλος, Γ. «Εξωτερική πολιτική», σ. 115

¹⁵⁶βλ. ό.π. Μπουγάς, Ν. Σαραφοπούλου, Χ. Ελλάδα. Η ιστορία, ο πολιτισμός, το νεότερο κράτος, σ.

193

¹⁵⁷βλ. στο ίδιο, σ. 193

αλλά και από τον Ιωάννη Μεταξά, που τότε εκτελούσε χρέη αρχηγού. Ο Μεταξάς, που ήταν αντίθετος στο ενδεχόμενο συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο, βρίσκονταν σε διαρκή επικοινωνία με τα κλιμάκια της γερμανικής κυβέρνησης, τα οποία ενημέρωνε για την κατάσταση στην Αθήνα και για τις κινήσεις της κυβέρνησης αναφορικά με τις σχέσεις της με την Αντάντ. Η αντιπαλότητα των δύο κέντρων εξουσίας στην Ελλάδα αναφορικά με τον προσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής οδήγησε στην παραίτηση του Ιωάννη Μεταξά. Η όξυνση της πολιτικής κρίσης οδήγησε λίγο αργότερα και στην αναγκαστική παραίτηση του Βενιζέλου και την αντικατάστασή του από την προσωρινή κυβέρνηση του Δημητρίου Γούναρη¹⁵⁸.

Οι συνθήκες στο εσωτερικό της Ελλάδας σηματοδεύθηκαν από την διαμάχη μεταξύ του Βενιζέλου και των υποστηρικτών του από την μια πλευρά και της δυναστείας από την άλλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του ασταθούς πολιτικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα αποτελεί το γεγονός ότι μέχρι το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η διακυβέρνηση της χώρας άλλαξε χέρια εννιά φορές¹⁵⁹. Ο λεγόμενος «Εθνικός Διχασμός», αν και είχε τις ρίζες του στο παρελθόν¹⁶⁰, βρήκε το έδαφος να επεκταθεί εξαιτίας της διεθνής συγκυρίας του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η παρουσία βρετανικών στρατευμάτων στον ελλαδικό χώρο, πέρα από το ότι καταργούσε την ουδετερότητα της Ελλάδας αποδεικνύοντας ότι ήταν ένα όρος με καθαρά τυπική αξία, απέδειξε επίσης ότι η Ελλάδα έπαυε «να είναι κυρίαρχος των πράξεων της». Παρά την συμμετοχή της χώρας στον πόλεμο με τις νικητήριες δυνάμεις της Αντάντ, τα γεγονότα έδειξαν ότι οι ανταγωνισμοί μεταξύ των νικητών του πολέμου στον ευρύτερο χώρο της ανατολικής Μεσογείου αντανάκλασαν ότι το ελληνικό κράτος βρέθηκε «στο επίκεντρο επεκτατικών ανταγωνισμών, οι οποίοι ξεπερνούσαν κατά πολύ τα ελληνικά μεγέθη»¹⁶¹.

¹⁵⁸ Βλ. ό.π. Μπουγάς, Ν. Σαραφοπούλου, Χ. Ελλάδα. Η ιστορία, ο πολιτισμός, το νεότερο κράτος, σ. 195

¹⁵⁹ **25 Φεβρουαρίου 1915-10 Αυγούστου 1915:** κυβέρνηση Δημητρίου Γούναρη, **10 Αυγούστου 1915-24 Σεπτεμβρίου 1915:** κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου, **24 Σεπτεμβρίου 1915-25 Οκτωβρίου 1915:** κυβέρνηση Αλεξάνδρου Ζαΐμη, **25 Οκτωβρίου 1915-9 Ιουνίου 1916:** κυβέρνηση Στεφάνου Σκουλούδη, **9 Ιουνίου 1916-3 Σεπτεμβρίου 1916:** κυβέρνηση Νικολάου Καλογερόπουλου, **27 Σεπτεμβρίου 1916-21 Απριλίου 1917:** κυβέρνηση Σπυρίδωνος Λάμπρου, **21 Απριλίου 1917-14 Ιουνίου 1917:** κυβέρνηση Αλεξάνδρου Ζαΐμη, **29 Μαΐου 1917:** αποπομπή Κωνσταντίνου, **14 Ιουνίου 1917-4 Νοεμβρίου 1920:** κυβέρνηση Βενιζέλου (Μπουγάς, Σαραφοπούλου, ό.π. 199)

¹⁶⁰ Ο Εθνικός Διχασμός θεωρείται ότι ανάγεται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στην διαμάχη μεταξύ της ανερχόμενης αστικής τάξης και της παραδοσιακής ολιγαρχίας για τον έλεγχο και την άσκηση της εξουσίας

¹⁶¹ Βλ. ό.π. Μπουγάς, Ν. Σαραφοπούλου, Χ. Ελλάδα. Η ιστορία, ο πολιτισμός, το νεότερο κράτος, σσ. 201-202

4.3 Οι παράγοντες διαμόρφωσης της γερμανικής πολιτικής

Όπως είδαμε, σκοπός της Γερμανίας μέσα από αυτή την ιδιότυπη αναζήτηση ερεισμάτων σε μια χώρα σαν την Ελλάδα ήταν η απόκτηση ελέγχου στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Η σημασία αυτής της περιοχής γίνεται αντιληπτή αν αναλογιστεί κάποιος ότι επρόκειτο για το μέρος σημαντικών ανακατατάξεων που επέφεραν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι αλλά και την εστία για την έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Αν είναι λοιπόν απαραίτητο να αντιληφθούμε την σημασία των Βαλκανίων ώστε να μελετήσουμε την γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα είναι εξίσου σημαντικό να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους οι Γερμανοί επιζητούσαν τον έλεγχο αυτών των περιοχών.

Παρά την οικονομική υστέρηση της Ρωσίας, δεν υπήρχε αμφιβολία από πλευράς Γερμανών ότι η αυτοκρατορία του τσάρου παρέμενε μια υπολογίσιμη δύναμη, η οποία ουδόλως έπρεπε να υποτιμηθεί. Οι Γερμανοί είχαν επίγνωση ότι η τεράστια εδαφική έκταση και οι αναξιοποίητοι φυσικοί πόροι της Ρωσίας συνιστούσαν μια ισχυρή βάση για την ανάπτυξη μιας πολιτικής ισχύος. Παράλληλα ο πολυάριθμος πληθυσμός και τα υψηλά ποσοστά γεννήσεων αποτελούσαν προϋποθέσεις για την δημιουργία ενός ισχυρού ρωσικού κράτους. Αυτοί οι παράγοντες καθιστούσαν την Ρωσία ως μια απειλή για τα γερμανικά συμφέροντα στην περιοχή των Βαλκανίων¹⁶²..

Οι παράγοντες όμως αυτοί συγκαταλέγονταν στους «παραδοσιακούς παράγοντες εξουσίες» που καθιστούν ένα κράτος «απειλητικό» για τα συμφέροντα ενός άλλου κράτους. Αυτό που ανησυχούσε πιο πολύ τους Γερμανούς ήταν οι πολιτιστικοί και φυλετικοί δεσμοί των Ρώσων με τους πληθυσμούς των Σλάβων στα Βαλκάνια. Η ανησυχία αυτή είχε ενισχυθεί ειδικά μετά την Ρωσική Επανάσταση του 1905-1906 η οποία επαναπροσδιόρισε το ενδιαφέρον της ρωσικής πολιτικής προς τις βαλκανικές περιοχές αλλά και την ευρύτερη ανατολική και νότιο-ανατολική Ευρώπη. Οι εξελίξεις αυτές είχαν οδηγήσει αρκετούς Γερμανούς εθνικιστές στην πεποίθηση ότι η Γερμανία βρισκόταν αντιμέτωπη με έναν σλαβικό επεκτατισμό ο οποίος συνιστούσε απειλή ειδικά για το ανατολικό κομμάτι του γερμανικού κράτους. Συνεπώς έπρεπε να γίνει κάτι για να περιοριστεί αυτή η απειλή. Ο μόνος τρόπος ήταν ο έλεγχος του πυρήνα αυτών των πληθυσμών που δεν ήταν άλλος από την περιοχή

¹⁶²Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 250

των Βαλκανίων, σε συνδυασμό με τον έλεγχο κάποιων στρατηγικών σημείων στην Πολωνία και την Αυστρο-Ουγγαρία¹⁶³.

Η ελληνοτουρκική διένεξη αναφορικά με την τύχη των ελληνικών νησιών του Αιγαίου ήταν μια από τις εξελίξεις που επέδρασαν καταλυτικά στην διαμόρφωση της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, σκοπός της γερμανικής κυβέρνησης ήταν η διατήρηση ενός φιλικού κλίματος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με απώτερο σκοπό την διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης στα Βαλκάνια. Αυτό ήταν επίσης και ο διακαής πόθος της Ιταλίας και της Αυστρο-Ουγγαρίας¹⁶⁴

Η Γερμανία δυσκολευόταν ωστόσο να ασκήσει την πολιτική που ήθελε στα Βαλκάνια. Οι δυσκολίες προέκυπταν κυρίως από το ζήτημα της ρύθμισης των ελληνοαλβανικών συνόρων. Η Ελλάδα επιθυμούσε να προσαρτήσει την Κορυτσά. Από την άλλη πλευρά, η Ιταλία και η Αυστρο-Ουγγαρία απαιτούσαν την παραχώρηση της περιοχής στην Αλβανία¹⁶⁵. Οι Γερμανοί έδειξαν να ενοχλούνται από την επιμονή της Ελλάδας στο θέμα της Κορυτσάς και παρενέβησαν μέσω του Γερμανού αυτοκράτορα ο οποίος διεμήνυσε στον βασιλιά Κωνσταντίνο ότι υπονόμει με αυτό τον τρόπο την προσχώρηση της Ελλάδας στην Τριπλή Συμμαχία. Συνεπώς όφειλε να είναι περισσότερο παραχωρητικός στο θέμα της Κορυτσάς¹⁶⁶. Παρόλα αυτά η ελληνική πλευρά δεν άλλαξε στάση και εξέφρασε τις αντιδράσεις της για την αντιμετώπιση που δέχθηκε από την Ιταλία και την Αυστρο-Ουγγαρία. Παρόλο που η επιμονή του Κωνσταντίνου είχε περισσότερο πολιτικές σκοπιμότητες ώστε να μην χάσει την επιρροή που είχε στο ελληνικό κράτος, η Γερμανία έδειχνε ότι συμφωνεί σχετικά με την προσχώρηση της Ελλάδας στην Τριπλή Συμμαχία¹⁶⁷

Η Γερμανία συνέχισε την πολιτική άσκησης πίεσης στην Ελλάδα για την εξεύρεση ενός συμβιβασμού της Ελλάδας με την Ιταλία και την Αυστρο-Ουγγαρία. Εντούτοις η πολιτική αυτή δεν επέφερε τους επιθυμητούς καρπούς. Τόσο ο βασιλιάς όσο και ο Βενιζέλος γνώριζαν πολύ καλά ότι το πολιτικό κόστος θα ήταν μεγάλο για αυτόν που θα αναλάμβανε την ευθύνη της υποχώρησης στις ελληνικές διεκδικήσεις. Κάτι τέτοιο θα ωφελούσε την παλαιοκομματική αντιπολίτευση η οποία περίμενε την κατάλληλη αφορμή ώστε να αντιστρέψει τις ισορροπίες δυνάμεων προς όφελος της.

¹⁶³ Βλ. ό.π. Borman, P. "German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914", σ. 250

¹⁶⁴ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland, AS 1060

¹⁶⁵ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland AS 1060

¹⁶⁶ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland AS 1073

¹⁶⁷ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland AS 1073

Η Γερμανία άρχισε να απομακρύνεται από την υποστήριξη που είχε μέχρι τότε στην Ελλάδα στο θέμα των ελληνοαλβανικών συνόρων, έχοντας ως επιχείρημα ότι όφειλε να συμπαραταχθεί με τις διαθέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων¹⁶⁸. Μετά από αυτό ρήξεις διαφάνηκαν στις σχέσεις των δύο χωρών. Οι Γερμανοί είχαν να ανησυχούν επιπλέον για μια ενδεχόμενη προσέγγιση της Ελλάδας με τις δυνάμεις της Αντάντ:

«Ο τρόπος με τον οποίο του συμπεριφερόμαστε τον σπρώχνει με το ζόρι στην αγκαλιά της Αντάντ. Είτε το θέλει είτε όχι θα ζυπνήσει ένα πρωί και θα ανακαλύψει πως έχει συμμαχήσει με τη Γαλλία. Οι δυναστικές σχέσεις δεν πρέπει να τον επηρεάσουν διότι αυτό θα μπορούσε να γίνει σημείο μομφής εναντίον του. Ακόμη και ο Βενιζέλος έχει μεταβάλλει απόψεις. Ο πρωθυπουργός θεωρεί θετική τη σύνδεση της Ελλάδας με μια ισχυρή ομάδα Δυνάμεων, σε αντίθεση με τις παλαιότερες αντιλήψεις του. Από τις εμπειρίες του όμως θεωρεί ότι η Γαλλία θα αποδειχθεί χρησιμότερη από την Γερμανία»¹⁶⁹.

Μια ακόμη ανησυχία εντωμεταξύ που έτρεφε η Γερμανία ήταν το εχθρικό κλίμα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, το οποίο φοβόταν μην οδηγήσει σε μια ένοπλη σύρραξη, η οποία θα απειλούσε την γερμανική πολιτική για τον έλεγχο των Βαλκανίων¹⁷⁰. Η Γερμανική εξωτερική πολιτική δεν κατάφερε να ελέγξει τις διαθέσεις της Τουρκίας που απαιτούσε την πλήρη κατοχή των ελληνικών νησιών, αποτυγχάνοντας να δώσει μια ομαλή επίλυση στην ελληνοτουρκική διένεξη¹⁷¹. Μετά από παρέμβαση της Ρουμανίας συμφωνήθηκε η προσάρτηση των νησιών του Αιγαίου στην Ελλάδα και με αντάλλαγμα η ελληνική πλευρά θα παραχωρούσε τα εδάφη των αλβανικών συνόρων¹⁷². Η Γερμανία συνέχισε τις προσπάθειες για την επίλυση της ελληνοτουρκικής διένεξης¹⁷³, αλλά το αποτέλεσμα από τις εν λόγω εξελίξεις ήταν ότι η γερμανική πολιτική άρχισε να χάνει την επιρροή που είχε στην Ελλάδα¹⁷⁴.

4.4 Η γερμανική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα κατά τις αρχές του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

¹⁶⁸ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland 50, αρ.2, τ.3, Α 16370

¹⁶⁹ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Griechenland 63 Α 25052

¹⁷⁰ Μαλακάσης, Γ.Θ. «Ο ελληνοτουρκικός ναυτικός ανταγωνισμός στο Αιγαίο το 1914 και οι ΗΠΑ», στο Δωδώνη, τ.16, σ. 226

¹⁷¹ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland, τ. 36 Ι, αρ. 13842

¹⁷² Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland, τ. 36, Ι, αρ. 13885

¹⁷³ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland 50, αρ. 2. Τ. 4 Α 3073

¹⁷⁴ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland, 50, αρ. 2, τ. 3, Α 451

Η γερμανική πολιτική εξακολουθούσε και μέχρι την άνοιξη του 1915 να επηρεάζει την πολιτική στην Ελλάδα εν μέσω του Κωνσταντίνου, γεγονός που φάνηκε με την ουδετερότητα που τήρησε η ελληνική πλευρά παρά τις παροτρύνσεις της Βρετανίας σχετικά με τις επιθέσεις στην Καλλίπολη¹⁷⁵. Ο Γερμανός αυτοκράτορας μάλιστα δεσμεύτηκε να συγκρατήσει τις επεκτατικές διαθέσεις των Βουλγάρων στην Μακεδονία και πως αν συνέβαινε κάτι τέτοιο θα εξασφάλιζε την αντίστοιχη επέκταση της Ελλάδας στην Αδριατική¹⁷⁶.

Η γερμανική πολιτική συνέχισε την άσκηση πίεσης ώστε να αντιστρέψει την πολιτική ουδετερότητας που ακολουθούσε η Ελλάδα και να την κάνει να προσχωρήσει στην Τριπλή Συμμαχία. Στις 30 Ιουλίου ο Κάιζερ διαμήνυσε με αυστηρό ύφος την απαίτηση του προς τον Κωνσταντίνο. Η κίνηση αυτή επαναλήφθηκε λίγο αργότερα στις 2 Αυγούστου. Όταν η ελληνική πλευρά εξέφρασε την αντίθεση της και ότι εμμένει μαζί με την Ρουμανία στην πολιτική ουδετερότητας ο Κάιζερ απάντησε πως «αν η Ελλάδα δεν συμβαδίσει πάραυτα μαζί μας θα χάσει τη θέση της ως βαλκανική δύναμη και δεν θα υποστηρίζεται πλέον από εμάς στις επιδιώξεις της, αλλά θα έχει την μεταχείριση εχθρού». Παρά τις απειλητικές διαβεβαιώσεις του Γερμανού αυτοκράτορα η ελληνική κυβέρνηση παρέμεινε αμετακίνητη και στις 7 Αυγούστου διακήρυξε την ουδετερότητα της¹⁷⁷.

Η Γερμανία, μέσω του βασιλιά Κωνσταντίνου, συνέχισε να ασκεί πιέσεις προς την Ελλάδα ώστε να την αποτρέψει από την διεξαγωγή ενδεχόμενων επιθετικών ενεργειών προς την Τουρκία και την Βουλγαρία. Επιπλέον, η Γερμανία συνέχισε να απαιτεί τον διαμελισμό της Σερβίας από την Ελλάδα, κάτι στο οποίο ήταν αντίθετος ο Βενιζέλος. Επρόκειτο για μια έμμεση και μεθοδευμένη πολιτική «απειλών» από την πλευρά του Κάιζερ Γουλιέλμου προς τον Κωνσταντίνο, η οποία μέχρι ένα βαθμό είχε ως στόχο την αποδυνάμωση της πολιτικής του Βενιζέλου. Αυτό όντως επιτεύχθηκε με αποτέλεσμα η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας να περάσει στην δικαιοδοσία του Κωνσταντίνου, με την συνειδητή συγκατάθεση του Βενιζέλου. Η εξέλιξη αυτή ικανοποίησε την Γερμανία βλέποντας ότι προωθούνταν τα συμφέροντα της σε μια χώρα όπου ο λαός της βρισκόνταν σε διάσταση. Στον βαθμό λοιπόν που η διάσταση αυτή ήταν προϊόν των «εξωγενών οικονομικών συμφερόντων, των επιρροών των γερμανοτραφών αυλικών στρατιωτικών του Κωνσταντίνου και της αντί-βενιζελικής

¹⁷⁵ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland, 50, No.1, τ.2, AS 5818

¹⁷⁶ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland No 1, τ. 2, AS 1678

¹⁷⁷ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας Griechenland No 1, τ. 2, AS 1678

ηγεσίας», μπορεί να ειπωθεί ότι η γερμανική πολιτική συνέβαλε στην διαμόρφωση και ενίσχυση του Εθνικού Διχασμού¹⁷⁸.

Ο κύκλος του βασιλιά Κωνσταντίνου είχε ταυτιστεί με την πολιτική και τα συμφέροντα της Γερμανίας¹⁷⁹. Η πολιτική αυτή συνέχισε να ασκείται με θεμιτά και αθέμιτα μέσα. Θεωρείται μάλιστα πως από την βασιλική πλευρά της Ελλάδας υπήρχε κάποιος «μηχανισμός» για την επικοινωνία με τους Γερμανούς μιλιταριστές αλλά και την παροχή πληροφοριών σχετικά με κρατικά μυστικά και συνεννοήσεις με τις δυνάμεις της Entente. Από την πλευρά τους οι Γερμανοί φρόντιζαν να κατευθύνουν την δημόσια πληροφόρηση μέσα από την εξαγορά του ημερησίου τύπου. Το έργο αυτό είχαν αναλάβει άνθρωποι όπως ο Γερμανός βαρόνος Σεγκ, ο οποίος θεωρείται πως λειτουργούσε κάτω από τις οδηγίες του Έλληνα υπουργού εξωτερικών Στρέιτ. Ο απώτερος σκοπός του ελέγχου των έντυπων μέσων ενημέρωσης ήταν να αποτραπεί οποιαδήποτε προσπάθεια της Ελλάδας να τηρήσει τους όρους της ελληνο-σερβικής συνθήκης. Ο Γερμανός πρεσβευτής Μιρμπάχ, ο Γερμανός στρατιωτικός ακόλουθος Φάλκενχάουζεν, ο Αυστριακός πρεσβευτής Σιλασύ, ο Γερμανός βαρόνος Σεγκ, θεωρείται πως ήταν κάποιοι από τους «δορυφόρους» που δρούσαν επίσης στην Αθήνα για την εξυπηρέτηση των στόχων της γερμανικής πολιτικής¹⁸⁰.

4.5 Η Γερμανική πολιτική κατά την περίοδο 1915-1918

Η ένταξη της Ιταλίας στην συμμαχία της Entente αναζωπύρωσε τις βλέψεις και τις ελπίδες των Γερμανών για την επαναπροσέγγιση μιας ενδεχόμενης συνεργασίας μεταξύ Γερμανίας και Ελλάδας. Ανάμεσα σε όλα, οι Γερμανοί φιλοδοξούσαν πως με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα μεταπολεμικά θα απομακρύνονταν από τις βρετανικά ελεγχόμενες θαλάσσιες επικοινωνίες και θα προσέφερε τους σιδηρόδρομους της στις υπηρεσίες του δικτύου των Κεντρικών Δυνάμεων¹⁸¹.

Στις 18 Μαΐου του 1915 ο Jagow, Γερμανός υπουργός Εξωτερικών, ανέφερε στον Νικόλαο Θεοτόκη, τον Έλληνα πρέσβη στο Βερολίνο, πως μια ενδεχόμενη συμμαχία της Ιταλίας με τις δυνάμεις της Αντάντ θα προκαλούσε τις προσπάθειες της

¹⁷⁸ Τσαπάρας, Σ. *Η πολιτική ηγεσία και οι ξένοι στη νεότερη ιστορία της Ελλάδας*, τ. Α' 1821-1920, Αθήνα, Νέα Σύνορα σ. 458

¹⁷⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 459

¹⁸⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 462

¹⁸¹ Fotakis, Z. *Greeknavalstrategy and policy, 1910-1919*, London and New York: Routledge, 2005, σ.119

Γερμανίας με σκοπό την αποδυνάμωση της ιταλικής ισχύος στην Μεσόγειο. Ο Γερμανός υπουργός εξήγησε επιπλέον στον Έλληνα πρέσβη ότι ο μοναδικός λόγος για τον οποίο η γερμανική πολιτική στα Βαλκάνια προσανατολίστηκε στην υποστήριξη της δημιουργίας ενός ανεξάρτητου αλβανικού κράτους ήταν η αποτροπή μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης μεταξύ Αυστρίας και Ιταλίας στην περιοχή της Valona. Σε περίπτωση όμως που η Ιταλία συμμετείχε στην Αντάντ τότε και η Γερμανία θα εγκατέλειπε την ιδέα μιας ανεξάρτητης Αλβανίας και θα υποστήριζε την ιδέα της επέκτασης της Ελλάδος στις περιοχές εκείνες¹⁸².

Την ίδια περίπου περίοδο ο Falkenhause, Γερμανός στρατιωτικός ακόλουθος στην Αθήνα, διαμήνυσε στους Έλληνες αξιωματούχους σχετικά με τα ναυτικά συμφέροντα της Γερμανίας. Πιο συγκεκριμένα ανέφερε πως ο γεωγραφικός χαρακτήρας της Ελλάδας όπως και η ναυτική εμπειρία των ανθρώπων της, την καθιστούσε ιδανική για την διεξαγωγή πολέμου στην θάλασσα. Επιπλέον, η ιταλική εγκατάλειψη των πρώην συμμάχων τους όπως και οι περιορισμένες πολεμικές επιδόσεις τους συνιστούσαν βάσιμες αιτίες για την ένταξη της Ελλάδας στην Τριπλή Συμμαχία στη θέση της Ιταλίας. Ο Γερμανός ακόλουθος υποστήριξε ακόμη ότι η Ελλάδα θα μπορούσε κάλλιστα να αποτελέσει την «γέφυρα» για την διεξαγωγή του γερμανικού εμπορίου προς την ανατολική Αφρική και τις περιοχές της Ινδίας. Ο Falkenhause κατέληξε στο συμπέρασμα πως μια μεταπολεμική γερμανική συμμαχία με μια Ελλάδα που ήταν κάτω από την διακυβέρνηση του στέμματος θα ήταν αρκετά πιο εποικοδομητική για τα γερμανικά συμφέροντα από μια συμμαχία μεταξύ Ιταλίας και μιας Ελλάδας υπό το καθεστώς του Βενιζέλου¹⁸³.

Οι πιέσεις της Γερμανίας προς την Ελλάδα συνεχίστηκαν κατά το φθινόπωρο του 1915 όταν στον ελλαδικό χώρο κυριαρχούσε η πολιτική αντιπαλότητα μεταξύ του Κωνσταντίνου και του Βενιζέλου¹⁸⁴. Μπροστά σε αυτές τις εξελίξεις ο Γερμανός αυτοκράτορας επιβεβαίωσε τόσο ότι θα αποτρέψει μια ενδεχόμενη εισβολή της Βουλγαρίας στο ελληνικό έδαφος όσο και μια εισβολή των γερμανικών στρατευμάτων¹⁸⁵. Ο Κωνσταντίνος δεσμεύτηκε από την πλευρά του ότι η Ελλάδα θα συνεχίσει να τηρεί την πολιτική ουδετερότητας¹⁸⁶. Παρά τις διαβεβαιώσεις, θεωρείται ότι η Γερμανία γνώριζε κατά βάθος για τις βλέψεις των Βουλγάρων, και οι

¹⁸² Βλ. στο ίδιο, σ. 120

¹⁸³ Βλ. στο ίδιο, σ. 120

¹⁸⁴ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 62, τ. 1, A 3181

¹⁸⁵ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 50, τ. 2 AS 1678

¹⁸⁶ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 50, τ. 2 AS 1678

δεσμεύσεις για αποτροπή ενός τέτοιου ενδεχόμενου ήταν στην ουσία ανυπόστατες. Καθώς φαίνεται, η Γερμανία δεν ήταν διατεθειμένη να υποστηρίξει την Ελλάδα αφού το είχε ήδη κάνει μια φορά στην Συνθήκη του Βουκουρεστίου πάνω στο ζήτημα της Καβάλας¹⁸⁷.

Η γερμανική κυβέρνηση γνώριζε για τις προθέσεις των Βουλγάρων στην Μακεδονία και στην Καβάλα. Η απραγία της πολιτικής του γερμανικού κράτους ήταν προκλητική για την ελληνική πλευρά που πάσχιζε για την προστασία εκείνων των περιοχών χωρίς καμία εξωτερική υποστήριξη. Σε τηλεγράφημα του Διοικητή του Δ΄ Σώματος Στρατού προς το Υπουργείο Στρατιωτικών φαίνεται ξεκάθαρα η σοβαρότητα της κατάστασης τότε:

«Συγκοινωνία τηλεγραφική και τηλεφωνική μετά 6^{ης} Μερραρχίας διεκόπη από 2 μ.μ. ώστε αγνώω συμβαίνοντα περιοχής αυτής. Κίνδυνος άμεσος αποκοπής Μερραρχιών [...] Διαγωγή Βουλγάρων εξακολουθεί εχθρική ως ανέφερον πρωίαν [...] Οχυρόν Ιτζές πυρπολείται από Βουλγάρων από χθες. Φόνοι, λεηλασίου γίνονται, κατελήφθησαν χωρία υπ' αυτών ίνα είμαι εις κατάστασις να συζητώ προς Βουλγάρους και τύχω απαντήσεως εκ μέρους αυτών παρακαλώ επειγόντως μοι επιτραποί προσκαλέσω απολυθέντας εφέδρους οίτινες ευχαρίστως θα προσέλθωσι [...] Πληροφορούμαι θετικώς ότι εντός δύο ημερών γενήσεται πλήρης αποκλεισμός Καβάλας»¹⁸⁸

Η Γερμανία θεωρούσε σημαντικό παράγοντα τον ρόλο του Μεταξά ώστε να υλοποιηθούν τα προσυμφωνηθέντα μεταξύ των δύο χωρών¹⁸⁹. Έτσι, του πρότειναν να ηγηθεί των συνομιλιών σχετικά με την παραχώρηση των σιδηροδρόμων της Βορείου Ελλάδας στην γερμανική κυβέρνηση, η οποία για μια ακόμη φορά δεσμεύθηκε ότι θα φροντίσει για την τροφοδοσία των κατοίκων εκείνων των περιοχών¹⁹⁰.

Η γερμανική κυβέρνηση ωστόσο όχι μόνο δεν τήρησε τα προσυμφωνηθέντα αλλά φαίνεται ότι υποστήριξε την εισβολή των Βουλγάρων στο Ελληνικό έδαφος, και μάλιστα δημιούργησε τις εντυπώσεις ότι η επέλαση των γερμανικών και βουλγαρικών στρατευμάτων σε ελληνικό έδαφος και η επικείμενη κατάληψη της Καβάλας

¹⁸⁷ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 50, τ. 2, Α 1284

¹⁸⁸ Τηλεγράφημα, Αρ. Εμ. Πρωτ. 3026, Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας,

¹⁸⁹ Μαυρογορδάτος, Γ.Θ. «Οι επίστρατοι, ένας φασισμός προδρομικός, αλλά ατελής» στο ΙΣΤΟΡΙΚΑ, τεύχος 57, 2000, σ.23-27

¹⁹⁰ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 47, τ. 23, Α 3460

επρόκειτο για ένα καλά «στημένο» σχέδιο μεταξύ Ελλάδας, Γερμανίας και Βουλγαρίας:

«Η Ρετζ της πρωίας και η εσπερινή έκδοση Νοβόγιε Βρέμια και εφημερίς του Χρηματηστηρίου καθ' ομοίαν διατύπωσιν, δοθείσαν προφανώς εκ γραφείου Υπουργείου Εξωτερικών, ομιλούσι περί της υπάρχουσας μυστικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας τη συμπράξει Γερμανίας ης άμεσος συνέπεια είναι η εισβολή των Βουλγάρων εις το ημέτερον έδαφος»¹⁹¹.

Εν τω μεταξύ, οι προθέσεις της Αντάντ να εμπλέξουν στον πόλεμο την Ελλάδα, παραβιάζοντας την ουδετερότητα της έδωσαν την ευκαιρία στην Γερμανία και Βουλγαρία να διεκδικήσουν κάποια προνόμια στην Μακεδονία. Το αποτέλεσμα ήταν ότι το Γερμανικό Επιτελείο Στρατού διέταξε την κατάληψη του οχυρού Ρούπελ, την οποία θεωρούσε απαραίτητη καθώς ήταν ένα από τα πιο στρατηγικά σημεία της Μακεδονίας, διατάσσοντας παράλληλα και την εισβολή των γερμανικών και βουλγαρικών στρατευμάτων στην ελληνική περιοχή, δηλώνοντας μάλιστα στην ελληνική πλευρά πως αυτές οι κινήσεις ουδόλως είχαν επιθετικό χαρακτήρα και πως θα σεβόντουσαν την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας¹⁹²:

«Έλαβον την ανακοίνωσιν ην η Υ.Ε. μοι έκαμε την τιμήν να μοι απευθύνη χθες όπως μοι γνωρίση ότι συνέπεια των επιθετικών μέτρων άτινα έλαβον τελευταίως τα στρατεύματα της Συννενοήσεως η Γερμανία και οι Σύμμαχοι αυτής ευρίσκονται εν τη ανάγκη να εισέλθωσιν εις το Ελληνικόν έδαφος όπως εξασφαλίζωσι την ελευθέραν διάβασιν των σπουδαιωτάτων στενωπών της φάραγγος του Ρούπελ. Ότι δεν πρόκειται η περί αμυντικού μέτρου προκληθέντος αποκλειστικώς υπό των κινήσεων των στρατιωτικών δυνάμεων της Συννενοήσεως και όπερ περιορισθή εντός των ορίων των υπαγορευομένων υπό των στρατιωτικών καθαρώς συμφερόντων [...] η Αυτοκρατορική κυβέρνησις ουδόλως ενδοιάζει όπως δώση εις την Ελληνική κυβέρνησιν τας επομένας διαβεβαιώσεις:

- 1) *Η εδαφική ακεραιότης του Βασιλείου θα είναι απολύτως σεβαστή*
- 2) *Τα Συμμαχικά στρατεύματα θα εκκενώσι το Ελληνικό έδαφος ευθύς ως παύσωσιν υφιστάμενοι οι στρατιωτικοί λόγιοι οι απαιτήσαντες την ενεργείαν*
- 3) *Η Ελληνική κυριαρχία θα είναι σεβαστή*

¹⁹¹ Αρ. 5306, Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας

¹⁹² Τούντα-Φρεγάδη, Α. Θέματα ελληνικής διπλωματικής ιστορίας 1912-1940, Αθήνα, Σιδέρης, 1996, σ. 111

4) *Η ατομική ελευθερία, η ιδιοκτησία, και η υφισταμένη εκκλησιαστική κατάσταση θα ώσιν σεβασταί»*¹⁹³

Οι κινήσεις αυτές προκάλεσαν τις έντονες αντιδράσεις της ελληνικής πλευράς που έβλεπαν την Γερμανία να αθετεί όσα είχε υποσχεθεί και αντί αυτού να υποστηρίζει μια ενδεχόμενη εισβολή των Βουλγάρων στην περιοχή της Μακεδονίας και στην κατάληψη στρατηγικών σημείων όπως ήταν το οχυρό Ρούπελ:

*«Την 14^η Μαΐου η Κυβέρνησις έσπευσε να διαμαρτυρηθή με τον εντονώτατο τρόπον προς τας Κυβερνήσεις της Γερμανίας και των Συμμάχων αυτής διά τα γενόμενα. Την αυτήν ημέρα όταν ήδη είχε σταλή η διαμαρτυρία αυτή ελήφθη τηλεγράφημα του εν Βερολίνω Πρεσβευτού της Ελλάδος, χρονολογούμενον την θην ώραν μ.μ. της προτεραίας ήτοι της 13 Μαΐου δι' ου ο πρεσβευτής εγνώριζεν εις την Κυβέρνησιν ότι έχει λόγους να φρονή ότι πρέπει να έχωμεν υπόψη την πιθανότητα προσεχούς προελάσεως των Γερμανών και των Βουλγάρων εις τα στενά του Ρούπελ»*¹⁹⁴.

Η εισβολή των γερμανοβουλγαρικών στρατευμάτων ξεκίνησε τις 5/18 Αυγούστου 1916. Μέσα σε μικρό διάστημα τα οχυρά της Καβάλας κατελήφθησαν από τους Βουλγάρους. Εν τω μεταξύ η γερμανική πλευρά, μέσω του υπολοχαγού Σμιτ, απαιτούσε από την ελληνική πλευρά να παύσει τις κινήσεις των ελληνικών στρατευμάτων ώστε να ολοκληρωθεί ανεμπόδιστα η κατάληψη της Καβάλας. Τα γεγονότα απέδειξαν την παντελή απουσία κάποιας υπόστασης στα όσα δήλωνε η γερμανική πλευρά προς την ελληνική κυβέρνηση. Καμία από τις δεσμεύσεις της δεν τηρήθηκε¹⁹⁵

Μέσα στο πλαίσιο της γερμανικής πολιτικής για την εξασφάλιση της ουδετερότητας της Ελλάδας ήταν και η διατήρηση της ισορροπίας της ελληνικής πλευράς με την Τουρκία και την Βουλγαρία. Αυτό τον σκοπό είχε και η αποτροπή, το 1916, της απέλασης των Ελλήνων πρόσξενων στο Μοναστήρι και στα Σκόπια¹⁹⁶. Σε αντάλλαγμα η Γερμανία συνέχιζε να πιέζει την Ελλάδα ώστε να συμπαραταχθεί με τις Κεντρικές Δυνάμεις, έχοντας ως διαμεσολαβητή τον βασιλιά Κωνσταντίνου. Εν

¹⁹³ Τηλεγράφημα Σκουλούδη προς Αθήνα στις 11/24 Μαΐου 1916, Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας

¹⁹⁴ Βουλή των Ελλήνων, Συνεδριάσις ΝΓ΄ της 23 Μαΐου 1916, Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας

¹⁹⁵ Βλ. ό.π. Τούντα-Φεργάδη, Θέματα ελληνικής διπλωματικής ιστορίας, σ.117-118

¹⁹⁶ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 52, τ. 2, Ab A 2840

τέλει, και παρά την απώλεια της πολιτικής επιρροής του βασιλιά, η πολιτική ουδετερότητας από την Ελλάδα συνέχισε να υφίσταται μέχρι και το 1917¹⁹⁷.

4.6 Το επεισόδιο του Γκαίρλιτς στο πλαίσιο της μεταστροφής της γερμανικής πολιτικής και της παράδοσης της Καβάλας στους Βούλγαρους

Το Γκαίρλιτς αποτελούσε μια μικρή και συνοριακή πόλη της πρώην Ανατολικής Γερμανίας η οποία θεωρείται πως διαδραμάτισε τον ρόλο της στις σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και Ελλάδας γενικότερα αλλά και στην γερμανική πολιτική στο ελληνικό κράτος ειδικότερα. Χαρακτηριστική αποτελεί η περίπτωση όπου το καλοκαίρι του 1916, εποχή όπου ο Μεγάλος Πόλεμος βρίσκονταν στην κορύφωση του, 7.000 Έλληνες στρατιώτες μεταφέρθηκαν εκεί όπου και παρέμειναν κάτω από το ιδιότυπο καθεστώς του φιλοξενούμενου-αιχμάλωτου μετά από τις εντολές του Κάιζερ. Το γεγονός αυτό θεωρείται «μια από τις τραγικότερες περιπλοκές στην Ελλάδα» αφού έγινε αντιληπτή με ιδιαίτερα δραματικό τρόπο στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους. Μάλιστα, η σύγκρουση που προκλήθηκε με αφορμή το γεγονός αυτό μεταξύ Βενιζέλου και Κωνσταντίνου οδήγησε στον πρώτο Εθνικό Διχασμό¹⁹⁸.

Στις 18 Αυγούστου του 1916 ο βουλγαρικός στρατός εισέβαλε στην ανατολική Μακεδονία. Η γερμανική κυβέρνηση γνώριζε από πριν για την επικείμενη εισβολή και είχε συμφωνήσει. Την ημέρα που πραγματοποιούνταν η διείσδυση των βουλγαρικών στρατευμάτων οι πρέσβεις της Γερμανίας και της Βουλγαρίας επέδιδαν ταυτόσημες επίσημες διακοινώσεις στην φιλοβασιλική κυβέρνηση της Αθήνας, η οποία είχε εκδιώξει των Βενιζέλο¹⁹⁹.

Αυτή η κοινή διακοίνωση εμπεριείχε τις διαβεβαιώσεις τόσο της γερμανικής όσο και της βουλγαρικής κυβέρνησης ότι θα αποδίδονταν ο απαιτούμενος σεβασμός στην εδαφική ακεραιότητα και την κυριαρχία της χώρας. Πιο συγκεκριμένα έγινε λόγος για προστασία του ελληνικού στρατού και πληθυσμού, όπως επίσης και την διασφάλιση της ακεραιότητας των πόλεων Σέρρες, Καβάλα και Δράμα. Στόχος της

¹⁹⁷ Πολιτικά Αρχεία Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland 44, τ. 41, Α 8038

¹⁹⁸ Αλεξάτος, Γ. «Χαίρετε»: ένα ελληνικό σώμα στρατού στο Γκαίρλιτς», στο Χρυσός, Ε. Schultheiss, W. (επιμ.) Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων, Ίδρυμα τη Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία, Πρακτικά ελληνο-γερμανικού συνεδρίου, Αθήνα, 16 και 17 Απριλίου 2010, σ. 185

¹⁹⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 186

εισβολής ήταν τα στρατεύματα της Αντάντ που στρατοπέδευαν εδώ και ένα χρόνο στις περιοχές της κεντρικής και ανατολικής Μακεδονίας έχοντας ως βάση την Θεσσαλονίκη²⁰⁰.

Η πράξη αυτή αποτέλεσε σημείο σύγκρουσης μεταξύ της δυναστείας του Κωνσταντίνου και του κύκλου του Βενιζέλου σε μια χώρα που θεωρητικά έμενε «ουδέτερη» ακολουθώντας την πολιτική που είχε υπαγορεύσει η γερμανική κυβέρνηση. Η βουλγαρική εισβολή ακολούθησε και η όξυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο κέντρων εξουσίας στο εσωτερικό του ελληνικού κράτους οδήγησε τον Βενιζέλο σε υποχρεωτική παραίτηση²⁰¹.

Ο Γερμανός αυτοκράτορας έσπευσε να καθησυχάσει τον Κωνσταντίνο διαβεβαιώνοντας του ότι θα τηρηθούν τα συμφωνηθέντα περί σεβασμού εδαφικής ακεραιότητας και προστασία του πληθυσμού. Έτσι λοιπόν το Δ΄ Σώμα Στρατού που είχε στρατοπεδέψει στην ανατολική Μακεδονία έλαβε εντολή να μην προβάλλει ουδεμία αντίσταση και να αποσυρθεί στις τρεις μεγάλες πόλεις (Σέρρες, Καβάλα, Δράμα) όπου θα περίμενε νεότερων διαταγών. Ωστόσο τα γεγονότα είχαν δραματικότερη τροπή από αυτή που αναμένονταν. Όπως απεδείχθη, οι γερμανικές διαβεβαιώσεις αποτελούσαν «κενό γράμμα»²⁰².

Ο πραγματικός στόχος της βουλγαρικής εισβολής ήταν η δημιουργία μόνιμης εγκατάστασης αφού πρώτα είχε εκδιωχθεί ο ελληνικός στρατός και πληθυσμός, όπως και οι τοπικές αρχές. Τα γεγονότα αυτά αιφνιδίασαν τους ιθύνοντες στην Αθήνα και προκάλεσαν την έντονη δυσαρέσκεια του ελληνικού λαού. Το κίνημα της «Εθνικής Αμύνης» αποτέλεσε προϊόν αυτών των γενικευμένων αντιδράσεων και ο Εθνικός Διχασμός είχε αποκτήσει πλέον και γεωγραφική υπόσταση²⁰³.

Από τις αρχές Σεπτεμβρίου του 1916 ο βουλγαρικός στρατός άρχισε να περικυκλώνει ασφυκτικά τις ελληνικές περιοχές της ανατολικής Μακεδονίας. Χιλιάδες πρόσφυγες από τις περιοχές αυτές κατέφταναν στην Καβάλα με σκοπό να προσεγγίσουν την Θάσο. Οι ανάγκες σε τρόφιμα αλλά και η προστασία της σωματικής ακεραιότητας του ελληνικού πληθυσμού ήταν πλέον ζητήματα ζωτικής σημασίας απέναντι στα οποία ουσιαστικά απουσίαζε κάθε προσπάθεια αντιμετώπισης από το εθνικό κέντρο. Χαρακτηριστικό της κατάστασης που επικρατούσε αποτελεί το γεγονός ότι «οι στρατηγοί όλοι ήταν απόντες» και οι μοναδικές σποραδικές

²⁰⁰ Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. «Χαίρετε': ένα ελληνικό σώμα στρατού στο Γκαίρλιτς», σ. 186

²⁰¹ Βλ. στο ίδιο, σ. 186

²⁰² Βλ. στο ίδιο, σ. 186

²⁰³ Βλ. στο ίδιο, σ. 186

προσπάθειες για την διαχείριση της προέρχονταν από τις ενέργειες του προσωρινού διοικητή του Σώματος συνταγματάρχη Ιωάννη Χατζόπουλου²⁰⁴.

Οι επεκτατικές διαθέσεις της Βουλγαρίας λοιπόν πραγματώθηκαν με την σιωπηλή συγκατάθεση της γερμανικής κυβέρνησης. Μάλιστα, οι επιθετικές ενέργειες θεωρείται ότι σχετίζονταν άμεσα με μια θεμελιώδη μετάβαση που πραγματοποιήθηκε στο επιτελείο της στρατιωτικής ηγεσίας στο Βερολίνο. Η ανάληψη των ηγετικών θέσεων από τους Hindenburg και Ludendorff έφερε στην επιφάνεια των διπλωματικών σχέσεων την ιδέα ότι η Ελλάδα αποτελούσε «χαμένη υπόθεση». Έτσι υπήρχε κάθε λόγος για την γερμανική κυβέρνηση να δώσει «το πράσινο φως για την κατάληψη της Καβάλας και ολόκληρης της περιοχής, παρά τις προ τριών μόλις εβδομάδων παρασχεθείσες εγγυήσεις»²⁰⁵.

Από την άλλη πλευρά οι Δυνάμεις της Αντάντ δεν είχαν επίγνωση της γερμανικής συμφωνίας για την εισβολή των βουλγαρικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, αλλά αντίθετα είχαν την εντύπωση ότι Αθήνα και Βερολίνο είχαν συνωμοτήσει. Έτσι αποφάσισαν να αποκλείσουν το λιμάνι της Καβάλας ώστε να μην περιέλθει στην κατοχή των Κεντρικών Δυνάμεων. Επιπλέον απέσπασαν από τις ελληνικές δυνάμεις τον μοναδικό ασύρματο που διέθετε η ελληνική διοίκηση. Ο συνταγματάρχης Χατζόπουλος όχι μόνο βρέθηκε τελείως απομονωμένος αλλά δεχόταν και τις έντονες πιέσεις της Γερμανικής στρατιωτικής ηγεσίας να εγκαταλείψει άμεσα την Καβάλα χωρίς καμία συνεννόηση με τους προϊστάμενούς του. Ο Γερμανός στρατάρχης μάλιστα που βρίσκονταν στην περιοχή απείλησε τον Έλληνα συνταγματάρχη ότι «σε περίπτωση άρνησης θα ανοιγόταν αμέσως πυρ εναντίον της Καβάλας»²⁰⁶.

Ευρισκόμενος πραγματικά σε αδιέξοδο ο Χατζόπουλος επικοινωνήσε με τον Hindenburg ζητώντας την παρέμβαση της Γερμανίας ώστε να διασφαλιστεί η μεταφορά του Ελληνικού Σώματος μαζί με ολόκληρο τον πολεμικό εξοπλισμό στην Γερμανία. Εκεί, ως «ουδέτερο» θα παρέμενε φιλοξενούμενο μέχρι να τελειώσει ο πόλεμος. Ωστόσο, ενώ ο Έλληνας διοικητής ανέμενε την απάντηση της γερμανικής ηγεσίας κατέθεσε παρόμοια πρόταση και στην Αγγλία. Εν τέλει το πολεμικό συμβούλιο του Σώματος ενέκρινε την παράδοση στις Δυνάμεις της Αντάντ και το βράδυ της ίδιας ημέρας μεταφέρθηκαν στο λιμάνι της Καβάλας ολόκληρη η φρουρά

²⁰⁴ Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. «Χαίρετε': ένα ελληνικό σώμα στρατού στο Γκαίρλιτς», σ. 187

²⁰⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 187

²⁰⁶ Βλ. στο ίδιο, σ. 187

της πόλης με τον εξοπλισμό της. Ωστόσο εκδηλώθηκαν έντονες διαμάχες στο λιμάνι μεταξύ του φιλοβασιλικού Χατζόπουλου, και των αξιωματικών της Εθνικής Αμύνης που συνόδευαν τα συμμαχικά πλοία και ευρίσκονταν στο πλευρό του Βρετανού πλοιάρχου, ο οποίος ήθελε να επιβιβαστούν μόνο οι εθελοντές του κινήματος της Θεσσαλονίκης. Μπροστά στο κρίσιμο αυτό δίλλημα ο Χατζόπουλος υποχώρησε και επέλεξε να παραδοθεί στους Γερμανούς όπως είχε αποφασίσει αρχικά παρά να παραδοθεί στις συμμαχικές δυνάμεις οι οποίες υποστηρίζονταν από την βενιζελική Εθνική Άμυνα²⁰⁷.

Η μεταφορά σε γερμανικό έδαφος τμήματος του ελληνικού στρατού, ενός στρατού μιας «ουδέτερης» Ελλάδας προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις της Αντάντ. Στην Γερμανία έγινε δεκτή με ικανοποίηση. Ο ίδιος ο Ludendorff διέταξε να γίνει δεκτό το ελληνικό τμήμα στρατού με πανηγυρικές τελετές ανάμεσα στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν παρελάσεις με στρατιωτικές μπάντες και επιγραφές που έφεραν την λέξη «ΧΑΙΡΕΤΕ». Σκοπός αυτής της θερμής υποδοχής, όπως δήλωσε και ο ίδιος ο Γερμανός αξιωματούχος ήταν «να διαδοθεί στην Ελλάδα κατανόηση και συμπάθεια για την γερμανική υπόθεση»²⁰⁸.

Το γεγονός της μεταφοράς του ελληνικού σώματος σε μια γερμανική πόλη αναβίωσε ένα πνεύμα φιλελληνισμού στην Γερμανία, δίδοντας την αίσθηση των φιλικών ελληνο-γερμανικών σχέσεων. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά τότε ο Γερμανός βυζαντινολόγος καθηγητής August Heisenberg «ο πόλεμος έφερε την Ελλάδα αιφνίδια και ορμητικά στο επίκεντρο του γερμανικού ενδιαφέροντος»²⁰⁹. Βέβαια το ενδιαφέρον αυτό δεν είχε καμία σχέση με την γερμανική πολιτική. Διότι όταν ο Κωνσταντίνος εκθρονίστηκε τον Ιούνιο του 1917 δίνοντας την ευκαιρία στην βενιζελική παράταξη για την προσχώρηση της χώρας στην Αντάντ το πνεύμα των φιλικών ελληνο-γερμανικών σχέσεων αντικατέστησε η αίσθηση της Ελλάδας ως «εχθρού»²¹⁰.

Οι συνέπειες αυτής της αίσθησης δεν άργησαν να φανούν για τους Έλληνες στρατιώτες και αξιωματικούς που «φιλοξενούνταν» στο Γκαίρλιτς. Η γερμανική κυβέρνηση απαίτησε από τους Έλληνες «την προσφορά παραγωγικής εργασίας καθώς και εγγυήσεις για την πάταξη κάθε εχθρικής φιλοβενιζελικής δράσης». Μέσα σε αυτό το πλαίσιο 36 Έλληνες αξιωματικοί κατηγορήθηκαν ότι προπαγάνδιζαν υπέρ

²⁰⁷ Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. «Χαίρετε': ένα ελληνικό σώμα στρατού στο Γκαίρλιτς», . 188

²⁰⁸ Βλ. στο ίδιο, σ. 188

²⁰⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 188

²¹⁰ Βλ. στο ίδιο, σ. 191

του Βενιζέλου και οδηγήθηκαν σε στρατόπεδο αιχμαλώτων στο Βερλ της Βεστροφλίας τον Ιανουάριο του 1918. Παράλληλα, 5.000 Έλληνες στρατιώτες στάλθηκαν σε διάφορες περιοχές «προσφέροντας την εργατική τους δύναμη μέχρι το τέλος του πολέμου στην πολεμική κυρίως βιομηχανία» του γερμανικού κράτους²¹¹.

4.7 Η κατάληψη της Καβάλας στο πλαίσιο της γερμανικής πολιτικής

Ο φιλογερμανικός προσανατολισμός τόσο της δυναστείας του Κωνσταντίνου όσο και του Γενικού Επιτελείου θεωρείται πως συνέβαλαν στον βαθμό που τους αναλογούσε στην παράδοση και αργότερα κατάληψη της Καβάλας από τον βουλγαρικό στρατό στα τέλη Αυγούστου-αρχές Σεπτεμβρίου του 1916. Το γεγονός αυτό απεδείκνυε ότι η πολιτική «ουδετερότητας» που ακολουθούσε η Ελλάδα με βάση τις υποδείξεις της γερμανικής πολιτικής δεν είχε ουδεμία σχέση με την πραγματικότητα, διότι η Ελλάδα ούτε πολιτικά αλλά ούτε και γεωγραφικά θα μπορούσε να έχει τις προϋποθέσεις που θα την καθιστούσαν ουσιαστικά ουδέτερη στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο²¹².

Η κατάληψη της Καβάλας αποκάλυψε ότι οι εγγυήσεις του αυτοκράτορα Κάιζερ ήταν κατά βάθος μέρος της γερμανικής πολιτικής ώστε να αποτρέψει μια ενδεχόμενη προσχώρηση της Ελλάδας στην Αντάντ. Η γερμανική κυβέρνηση εκμεταλλεύτηκε την δύσκολη θέση που βρίσκονταν πολιτικά ο Κωνσταντίνος, ο οποίος θεωρείται ότι γνώριζε τις προθέσεις της Γερμανίας. Ωστόσο έκρινε ότι οι συνέπειες από την προσχώρηση της Ελλάδας στην Αντάντ θα ήταν πιο καταστροφικές -μια που πίστευε ότι οι Κεντρικές Δυνάμεις θα έβγαιναν νικήτριες στον πόλεμο- από το να θυσιάσει τα εδάφη της ανατολικής Μακεδονίας²¹³.

Η γερμανική κυβέρνηση έχοντας επίγνωση των αντιλήψεων του Κωνσταντίνου δεν είχε κανέναν απολύτως λόγο ώστε να ασκήσει κάποια πολιτική πίεσης απέναντι στην Βουλγαρία ώστε να αποχωρήσει από τα ελληνικά εδάφη. Η Ελλάδα έχανε ένα σημαντικό κομμάτι των εδαφών που είχε αποκτήσει μετά τους

²¹¹Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. «Χαίρετε»: ένα ελληνικό σώμα στρατού στο Γκαίρλιτς», σ. 191

²¹²Σβολόπουλος, Κ. *Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1900-1945*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1993, σ. 124

²¹³Μαυρογορδάτος, Γ.Θ. «Τα σπέρματα του διχασμού» στο *Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων, 1910-1914*, Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα, 1993, σσ. 227

Βαλκανικούς Πολέμους και αυτό συνέβαινε με την σιωπηρή συγκατάθεση του Κωνσταντίνου και της γερμανικής ηγεσίας²¹⁴.

Μέχρι κάποιο βαθμό μπορεί να ειπωθεί ότι η απώλεια της Καβάλας ήταν το προϊόν του οξύμωρου χαρακτήρα της γερμανικής πολιτικής και τον οποίο αντανακλάει. Η πόλη που προσαρτήθηκε στην Ελλάδα με την Συνθήκη του Βουκουρεστίου χάρη στην καθοριστική παρέμβαση του Γερμανού αυτοκράτορα τώρα καταλαμβάνονταν από βουλγαρικά στρατεύματα με την συγκατάθεση του ίδιου ανθρώπου. Ιδιαίτερο επίσης ενδιαφέρον για τον χαρακτήρα της γερμανικής πολιτικής έχει το γεγονός των γερμανικών εγγυήσεων που δόθηκαν το 1915 από την γερμανική ηγεσία προς την Ελλάδα. Αν και δεν υπήρχε ρητή αναφορά για την περιοχή της Καβάλας εντούτοις το σχετικό κείμενο αναδεικνύει την ευθύνη της γερμανικής πλευράς καθώς υπήρχαν ρητές εγγυήσεις για την προστασία της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας, μετά από παράκληση του Κωνσταντίνου προς τον Κάιζερ²¹⁵.

Αναμφίβολα η γερμανική κυβέρνηση φρόντισε να διατηρήσει αυτές τις εγγυήσεις σε όσο πιο περιορισμένο επίπεδο γινόταν πάντα σε συνεννόηση με τον Κωνσταντίνο και χωρίς ποτέ να επιδοθούν αυτές οι εγγυήσεις στον Βενιζέλο. Επιπλέον, δεν γνωστοποιήθηκαν ποτέ στο σύνολο του ελληνικού λαού ώστε να μην μετατραπεί ο συσχετισμός δυνάμεων υπέρ του Έλληνα πρωθυπουργού, ευνοώντας έτσι την προσχώρηση της χώρας στην Αντάντ. Από αυτή την πλευρά, μπορεί να ειπωθεί ότι η γερμανική πολιτική επέτυχε μια διπλωματική νίκη. Αφενός κατάφερε να αποσπάσει από την Ελλάδα την πολυπόθητη και εικονική «ουδετερότητα» διατηρώντας σε περιορισμένο επίπεδο τις δεσμεύσεις της στο ελληνικό κράτος και αφετέρου να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με την Βουλγαρία με αντάλλαγμα την κατάληψη της ανατολικής Μακεδονίας. Η εισβολή του βουλγαρικού στρατού σε ελληνικό έδαφος και η κατάληψη ελληνικών εδαφών έδειχνε ότι οι γερμανικές διαβεβαιώσεις για τον σεβασμό της εδαφικής ακεραιότητας ήταν απλώς ένα κενό γράμμα²¹⁶.

²¹⁴ Βλ. ό.π. Μαυροκορδάτος, Γ.Θ. «Τα σπέρματα του διχασμού», σσ. 227-232

²¹⁵ Ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών, 1916-1918, φακ. Α/Α.Α.Κ. 9: Γερμανική Πρεσβεία (Μίρμπαχ) προς ελληνική κυβέρνηση (Ζαΐμης), Αριθ. 6624, Αθήνα, 9/22 Μαΐου 1916 και Βουλγαρική Πρεσβεία (Πασσάρωφ) προς ελληνική κυβέρνηση (Ζαΐμης) Αριθ. 201, Αθήνα, 9/22 Μαΐου 1916

²¹⁶ Βλ. ό.π. Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών, 1916-1918

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Τέλη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου

5.1 Η κατάσταση στην Ελλάδα

Η εξορία του Έλληνα βασιλιά στην Ελβετία δεν αποθάρρυνε τους ανθρώπους του κύκλου του και τους υποστηρικτές του. Αντίθετα δημιούργησε ένα κλίμα αισιοδοξίας διότι θεωρήθηκε ως κάτι το προσωρινό, από την στιγμή που ο ίδιος ο βασιλιάς δεν είχε παραιτηθεί επίσημα από τον θρόνο του. Η προσδοκία του Κωνσταντίνου ήταν να επανακτήσει τον θρόνο. Ο στόχος αυτός ήταν άμεσα συνυφασμένος με την πολιτική από και προς την Γερμανία. Η πολιτική αυτή αφορούσε την αποδυνάμωση του Βενιζέλου και του κύκλου του, την επάνοδο του βασιλιά και την εδραίωση των συντηρητικών δυνάμεων, ακόμη και αν αυτό κόστιζε για την Ελλάδα έναν εμφύλιο πόλεμο. Αυτή η πολιτική αποτέλεσε για τον Κωνσταντίνο και τους στενούς του συνεργάτες, Γεώργιο Στρέιτ και Νικόλαο Θεοτόκη το υπόβαθρο για την διαμόρφωση των σχέσεων τους με την Γερμανία²¹⁷.

Η πολιτική κατάσταση στην Αθήνα ήταν η εξής: ο βασιλιάς Κωνσταντίνος επικεντρώθηκε στην εξυπηρέτηση της γερμανικής πολιτικής. Ο στόχος του βασιλιά ήταν να αποτρέψει στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό την προώθηση της πολιτικής του Βενιζέλου. Για να το καταφέρει αυτό προσπάθησε με την βοήθεια των αντιβενιζελικών να παρακωλύσει τις εργασίες της Βουλής που είχε μόλις συνέλθει και να αποτρέψει την επιστράτευση σχεδίαζε ο Βενιζέλος. Αντί αυτού, σκόπευε να δημιουργήσει θύλακες παθητικής αντίστασης απέναντι στην συμμετοχή του ελληνικού στρατού στον πόλεμο ώστε να εξασφαλίσει την ουδετερότητα της Ελλάδας. Απώτερος σκοπός όλων αυτών ήταν η «συντριβή του Βενιζέλου με γενική λαϊκή εξέγερση που θα είχε την υποστήριξη γερμανό-βουλγαρικής επιθέσεως κατά της χώρας»²¹⁸.

Ωστόσο κατά τα τέλη Οκτώβρη του 1918 έλαβε χώρα η υπογραφή της συνθηκολόγησης από πλευράς Τουρκίας για την ανακωχή. Η υπογραφή πραγματοποιήθηκε στο Μούδρο της Λήμνου, ενώ τον επόμενο μήνα ακολούθησε η

²¹⁷ Αλλαμάνη, Ε. Βεργόπουλος, Κ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ΄ Νεότερος ελληνισμός από το 1913 έως το 1941*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 52

²¹⁸ Βλ. ό.π. Αλλαμάνη, Ε. Βεργόπουλος, Κ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ΄ Νεότερος ελληνισμός από το 1913 έως το 1941*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, 1978, σ. 52

συνθηκολόγηση της Αυστρο-Ουγγαρίας και της Γερμανίας, δίνοντας έτσι τέλος στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η υπογραφή της ανακωχής του Μούδρου σηματοδότησε και την κατάληψη των Στενών και της Κωνσταντινούπολης από τις Δυνάμεις της Αντάντ. Αυτόματα η Ελλάδα εισήλθε σε ένα διπλωματικό αγώνα έχοντας απέναντι της την Βουλγαρία, η οποία με την υποστήριξη του Αμερικανού προέδρου Γουίλσον, διεκδικούσε τις περιοχές της βόρειας Θράκης, της Αδριανούπολης και των Σαράντα Εκκλησιών. Η διπλωματική «μάχη» έμελλε να δοθεί στο επικείμενο συνέδριο της ειρήνης που έλαβε χώρα στο Παρίσι στις αρχές του 1919 με τον πρωθυπουργό Βενιζέλο να εκπροσωπεί την Ελλάδα έχοντας μαζί του τον έμπειρο σε ζητήματα εξωτερικών σχέσεων τον Νικόλαο Πολίτη, υπουργό εξωτερικών εκείνη την εποχή²¹⁹

5.2 Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα μετά το τέλος του Α΄ΠΠ

Το περιστατικό που αφορούσε την μεταφορά των Ελλήνων στρατιωτών και αξιωματικών στο Γκαίρλιτς αντανάκλυνε σε σημαντικό βαθμό την στάση της γερμανικής κυβέρνησης απέναντι στην Ελλάδα. Η ήττα της Γερμανίας στον Μεγάλο Πόλεμο έπιασε εξ'απροόπτου την εξασθενημένη και επιβαρυνόμενη γερμανική κοινωνία. Ένα κύμα επανάστασης άρχισε να απλώνεται σε όλη την χώρα και στις 9 Νοεμβρίου ο αυτοκράτορας Κάιζερ αναγκάστηκε να παραιτηθεί. Την θέση του ανέλαβε ο μετριοπαθής ηγέτης του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος Φρίντριχ Έμπερτ. Οι εξεγέρσεις δεν άργησαν να φτάσουν και στο Γκαίρλιτς μεταδίδοντας το επαναστατικό πνεύμα και στο ελληνικό στρατόπεδο²²⁰.

Οι ιθύνοντες του Γερμανικού Συμβουλίου χρησιμοποίησαν κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο για να περιορίσουν και να εξουδετερώσουν τους Έλληνες «ταραχοποιούς»²²¹. Αυτού του είδους η πολιτική ανησύχησε κατά βάθος τους κύκλους της γερμανικής κυβέρνησης διότι υπήρχε πιθανότητα να θεωρηθεί πως η Γερμανία παραβίαζε τους όρους ανακωχής, προκαλώντας μια ενδεχόμενη παρέμβαση

²¹⁹ Βλ. στο ίδιο, σ. 140

²²⁰ Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. *Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς*, σσ. 153-155

²²¹ Στις 9 Δεκεμβρίου 1918 το Γερμανικό Συμβούλιο απέστειλε ατομικές προσκλήσεις σε όλους τους πρωτεργάτες της επανάστασης στο ελληνικό στρατόπεδο, με τις οποίες του καλούσαν να συμμετέχουν σε γενική συνέλευση στο Δημαρχείο. Με αυτό το τέχνασμα κατάφεραν να προσελκύσουν εκτός στρατοπέδου 32 άτομα, να τους συλλάβουν και αργότερα να τους φυλακίσουν (Αλεξάτος, ό.π. 160)

της Αντάντ. Τον φόβο αυτό ενίσχυσε ακόμη το γεγονός της διαφυγής από το ελληνικό στρατόπεδο του στρατηγού Σινανιώτη μαζί με κάποιους στρατιώτες, οι οποίοι θα μπορούσαν να καταγγείλουν επισήμως τις ενέργειες της γερμανικής κυβέρνησης²²².

Ακόμη και μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου το ενδιαφέρον της γερμανικής κυβέρνησης για τους Έλληνες του Γκαίρλιτς αντανάκλασε σε σημαντικό βαθμό την στάση της γερμανικής ηγεσίας απέναντι στην Ελλάδα. Σε μεγάλο βαθμό η γερμανική πολιτική παρέμεινε αντί-βενιζελική, φιλοδοξώντας ακόμη και τότε την ανατροπή του πολιτικού σκηνικού για λόγους σκοπιμότητας. Μάλιστα, το περιστατικό με τους Έλληνες του Γκαίρλιτς ερμηνεύονταν ως ένα γεγονός που εν δυνάμει θα ωφελούσε την Γερμανία ώστε να εδραιωθεί ξανά στο διεθνές περιβάλλον. Προς τα τέλη του 191, ο Καρλ Κλόντιους, έφεδρος λοχαγός του γερμανικού στρατού, αφού αφέθηκε ελεύθερος από την ελληνική αιχμαλωσία, υπογράμμισε σε υπόμνημα του προς το υπουργείο Εξωτερικών:

«Για τη Γερμανία η συνεργασία με τους παλινοσπήσαντες είναι καθοριστικής σημασίας, δεδομένου ότι πρόκειται για ανθρώπους, που εκτός από την αφοσίωση στο πρόσωπο του βασιλιά τους, αισθάνονται απεριόριστη αγάπη και ευγνωμοσύνη και προς την ίδια την Γερμανία. Η διορατικότητα της (τότε) γερμανικής κυβέρνησης και η απόφαση της να μεταχειριστεί τους Έλληνες όχι ως αιχμαλώτους αλλά ως φιλοξενούμενους... θα αποδώσει στο μέλλον καρπούς [...] Και η Γερμανία μετά την επανάκαμψη της στη διεθνή πολιτική σκηνή, θα επωφεληθεί σίγουρα από τα γεγονότα»²²³

²²² Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. *Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς*, σσ. 161-162

²²³ Βλ. ό.π. Αλεξάτος, Γ. *Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς*, σ. 188

Επίλογος

Διαπιστώνει κάποιος ότι οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας την περίοδο που εξετάσαμε σχετίζονται με μια περίοδο κατά την οποία διαμορφώνεται και αναπτύσσεται ένας προηγμένος ιμπεριαλισμός. Η συνδυαστική ερμηνεία των ιμπεριαλιστικών θεωριών δύναται να παρέχει ένα κατάλληλο ερμηνευτικό πλαίσιο για την κατανόηση της γερμανικής πολιτικής στην Ελλάδα. Αναμφίβολα η πολιτική αυτή συνιστούσε χαρακτηριστική περίπτωση «έμμεσης διείσδυσης μιας Μεγάλης Δύναμης της εποχής σε μια χώρα της περιφέρειας». Με βάση αυτή την προσέγγιση, η πολιτική που ακολούθησε η γερμανική κυβέρνηση στην Ελλάδα έρχεται κοντά στην εφαρμογή του λεγόμενου «άτυπου ή έμμεσου ιμπεριαλισμού (Informal Empire)²²⁴.

Ωστόσο βλέποντας την πορεία που ακολούθησε αυτή η πολιτική, μπορεί να ειπωθεί ότι εμπεριείχε και χαρακτηριστικά τα οποία εμπίπτουν στην λεγόμενη θεωρία του «περιφερειακού ιμπεριαλισμού», όπως αυτή αναπτύχθηκε από θεωρητικούς όπως ο R. Robinson, J. Gallaher, D. K. Fieldhouse. Σημαντικό στοιχείο τη γερμανικής πολιτικής ήταν επίσης η διαθεσιμότητα και η αξιοποίηση γηγενών ηγετικών ομάδων που για λόγους συμφερόντων συνεργάζονται με ξένες κυβερνήσεις, διευκολύνοντας έτσι την ιμπεριαλιστική πολιτική. Βασικό στοιχείο του περιφερειακού ιμπεριαλισμού είναι η διαθεσιμότητα του ιμπεριαλιστικού κέντρου να υποστηρίξουν τις παραδοσιακές δομές εξουσίας, εφόσον αυτές είναι συνεργάσιμες, σε περιπτώσεις που κλονίζεται η θέση τους.²²⁵

Οι θεωρίες που ερμηνεύουν την οικονομία ως πρωταγωνιστικό παράγοντα στην ανάπτυξη της ιμπεριαλιστικής πολιτικής δεν θα επαρκούσαν για να ερμηνεύσουν την γερμανική πολιτική στην Ελλάδα. Όπως είδαμε το γερμανικό κεφάλαιο δεν παρενέβη σε τέτοιο βαθμό ούτε υπέρ της γερμανικής βιομηχανίας αλλά και πάνω από όλα ούτε υπέρ της γερμανικής πολιτικής. Με άλλα λόγια το γερμανικό κεφάλαιο δεν αποτέλεσε πρωτεύων παράγοντα που υπαγόρευσε την γερμανική πολιτική στην Ελλάδα. Μπορεί λοιπόν να ειπωθεί ότι ο γερμανικός ιμπεριαλισμός αποτέλεσε «μια σύνθετη μορφή 'άτυπου ιμπεριαλισμού' όπου καθοριστικό ρόλο παίζουν τα πολιτικά κίνητρα τα οποία βεβαίως συνδυάζονται με τα οικονομικά». Η γερμανική πολιτική έναντι της Ελλάδας την περίοδο 1912-1918, ιδιαίτερα όπως αυτή εξελίχθηκε στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και ειδικότερα της Καβάλας,

²²⁴ Βλ. ό.π. Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου», σ. 177

²²⁵ Βλ. στο ίδιο, σ. 177

εκφράζει ένα χαρακτηριστικό διαχρονικό και συνάμα επίκαιρο το οποίο αφορά την γενικότερη πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων να αναλαμβάνουν τον ρόλο του «προστάτη» των περιοχών της Ανατολικής Μεσογείου σύμφωνα με τα συμφέροντά τους κάθε φορά. Ο ρόλος αυτός μοιάζει να αποτελεί μια αναπόφευκτη εξέλιξη η οποία διαμορφώνεται μέσα από την καθοριστική δύναμη των γεγονότων. Στην περίπτωση που εξετάστηκε στη παρούσα μελέτη, τα γεγονότα αυτά αφορούσαν τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Βιβλιογραφία

- Αλεξιάτος, Γ. (2010), *Οι Έλληνες του Γκαίρλιτς*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη
- Βελλιανίτης, Θ. Κλαδάς, Ν. Μοσχόπουλος, Ν. Κυριακόπουλος, Η. (1999), *Βαλκάνια. Οι βαλκανικοί και οι ελληνοτουρκικοί πόλεμοι*, Αθήνα: Μέδουσα
- Βεργόπουλος, Κ. Βερέμης, Α. κα, (1977), *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ΄ Νεότερος ελληνισμός από το 1881 έως το 1913*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών
- Borman, P. (2015), “German foreign policy and the Balkan Wars, 1912-1914”, στο Geppert, D. Mulligan, W. Rose, (ed.), *The Wars before the Great War: conflict and international politics before the outbreak of the First World War*, Cambridge: Cambridge University Press
- Clogg, R. (1995), *Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας 1770-1990*, μτφ. Λυδία Παπαδάκη, Αθήνα: Ιστορητής
- Γιανουλόπουλος, Γ. «Εξωτερική πολιτική» στο Χατζηιωσήφ, Χ. (επιμ.) *Ιστορία της Ελλάδος του 20ου αιώνα: οι απαρχές 1900-1922*, Αθήνα: Βιβλιόραμα, χ.χ.
- Δορδανάς, Ν. Καλογρηάς, Β. (2012), *Η γερμανική αυτοκρατορία και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι. Άγνωστες πτυχές από τα γερμανικά αρχεία*, Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη
- Ευσταθιάδης, Κ.Ο. (1950), *Το Αλβανικόν και το Βορειοηπειρωτικόν ζήτημα κατά την αρχικήν αυτών φάσιν*, Αθήναι
- Fraundiest, W. *Die geheimen papiere F. von Holstein*, Gottingen, 1963, τ. 4.
- Fotakis, Z. (2005), *Greek naval strategy and policy, 1910-1919*, London and NewYork: Routledge
- Jackh, E. (1924), *Kiderlen-Wachter der Staatsmann und Mesch*, τομ. 2
- Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Ελλάδας: <http://arxeio.mfa.gr/>
- Ιστορικό αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών, 1916-1918, φακ. Α/Α.Α.Κ. 9: Γερμανική Πρεσβεία (Μίρμπαχ) προς ελληνική κυβέρνηση (Ζαΐμης), Αριθ. 6624, Αθήνα, 9/22 Μαΐου 1916 και Βουλγαρική Πρεσβεία (Πασσάρωφ) προς ελληνική κυβέρνηση (Ζαΐμης) Αριθ. 201, Αθήνα, 9/22 Μαΐου 1916
- Ιστορική Συλλογή Βαλκανικών Πολέμων 1912-1913, ανακτήθηκε στις 02/07/2017 από: <http://www.balkanwars.gr/sinthiki-voukourestiou.html>
- Θεοδωρόπουλος, Β, (1997), *Ανασκόπηση, η εξωτερική πολιτική της νεότερης Ελλάδος*, Αθήνα: Σιδέρης

- Kalbe, E. (1970), “Die Geschichte der Sudosteuropaschen Lander” in der Historiographie der Deutschen Demokratisschen Republik, *Etudes Balkaniques*, 4
- Κουτσακιώτης, Γ. (2013), *Η Καβάλα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Οι μαρτυρίες των προξενικών εκθέσεων του Κωνσταντίνου Π. Βουλγαρίδη*, Καβάλα: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας
- Langer, W. (1936), *The diplomacy of imperialism 1890-1902*, London
- Λούλος, Κ. (1990), *Η γερμανική πολιτική στην Ελλάδα 1896-1914*, Αθήνα, Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ
- Λούλος, Κ. «Οι ελληνο-γερμανικές σχέσεις στην σκιά του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου» στο Χρυσός, Schultheiss, W. (επιμ.). Ορόσημα ελληνο-γερμανικών σχέσεων, *Πρακτικά ελληνο-γερμανικού συνεδρίου, Αθήνα, 16 και 17 Απριλίου 2010*, Ίδρυμα τη Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία
- Μαλακάσης, Γ. Θ. (1987), *Ο ελληνοτουρκικός ανταγωνισμός στο Αιγαίο το 1919 και οι ΗΠΑ*, Δωδώνη, τ. 16
- Μαρωνίτη, Ν. «Η εποχή του Γεωργίου Α΄» στο *Ιστορία του Νέου ελληνισμού*, Παναγιωτόπουλος, Β. (επιμ.), Αθήνα, 2003, *Ελληνικά Γράμματα*, τ.5
- Μαυρογορδάτος, Γ.Θ. (1993), «Τα σπέρματα του διχασμού» στο *Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων, 1910-1914*, Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, Αθήνα
- Μαυρογορδάτος, Γ.Θ. (2000), «Οι επίστρατοι, ένας φασισμός προδρομικός, αλλά ατελής» στο *ΙΣΤΟΡΙΚΑ*, τεύχος 57
- Mommsen, W. (1973), “Domestic factors in German foreign policy before 1914” στο *Central European History*
- Μπουγάς, Ν. Σαραφοπούλου, Χ, (2016), *Ελλάδα: η ιστορία, ο πολιτισμός, το σύγχρονο κράτος*, Αθήνα: Πάπυρος
- Πολιτικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών Γερμανίας, Griechenland
- Σβολόπουλος, Κ. (1993), *Η ελληνική εξωτερική πολιτική, 1900-1945*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»
- Σβολόπουλος, Κ. (1992), *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945*, Αθήνα
- Τόμπρος, Ν. «Η συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1913) στον ελληνικό τύπο», ανακτήθηκε στις 02/07/2017 από:
https://www.academia.edu/7515748/Η_Συνθήκη_του_Βουκουρεστίου_28.7._10.8.19_13_στον_ελληνικό_Τύπο

Τούντα-Φρεγάδη, Α. (1996), *Θέματα ελληνικής διπλωματικής ιστορίας 1912-1940*, Αθήνα, Σιδέρης

Τσαπάρας, Σ. (1988), *Η πολιτική ηγεσία και οι ξένοι στην νεότερη ιστορία της Ελλάδας*, τ. Α' 1821-1920, Αθήνα, Νέα Σύνορα

Wynne, W.H. (1951), *State insolvency and foreign bondholders*, τ. 2 New Haven

Zurcher, E. J. (2004), *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, μτφ. Βαγγέλης, Κεχριώτης, Αθήνα, Αλεξάνδρεια